

JURIDICUM

Utomobligatoriska skadeståndsanspråk mot avtalsparts avtalspart

Lovisa Sjöstedt

HT 2022

JU101A Examensarbete inom juristprogrammet, avancerad nivå, 30 högskolepoäng

Examinator: Erika Lunell

Handledare: Karolina Stenlund

Sammanfattning

Av principen om avtalets subjektiva begränsning följer att en avtalspart (A) inte på inomobligatorisk grund kan rikta skadeståndsanspråk mot sin avtalsparts avtalspart (C), utan i detta hänseende är begränsad till att rikta anspråken mot sin avtalspart (B).

När skadeståndsanspråket avser en sakskada som C har vållat A, finns däremot en alternativ väg till ersättning. Enligt allmänt giltiga 2 kap. 1 § SkL har skadelidande A nämligen rätt till ersättning för vårdslöst orsakad sakskada av skadevällande C på utomobligatorisk grund. Denna rätt kan inskränkas genom lag, avtal eller andra rättsprinciper.

Möjligheten för A att på utomobligatorisk grund rikta sitt skadeståndsanspråk direkt mot C får särskild betydelse om B saknar betalningsförmåga eller har begränsat sitt ansvar gentemot A genom avtal. Sådana begränsningsvillkor är nämligen tillämpliga på A:s inomobligatoriska anspråk mot B, medan det följer av principen om avtalets subjektiva begränsning att dessa däremot i regel inte är tillämpliga i förhållande till C.

Huvudregeln är att A har rätt att rikta utomobligatoriska skadeståndsanspråk mot C utan begränsningar. Huvudregeln är förenad med två huvudsakliga undantag, för entreprenad- och kommissionsavtal. Dessutom kan inskränkningar i A:s rätt intolkas i det enskilda fallet genom avtalstolkning i övrigt.

Det entreprenadrättsliga undantaget aktualiseras om det första avtalsledet bygger på ett entreprenadrättsligt standardavtal. I vart fall torde samtliga entreprenadrättsliga standardavtal som tillhör AB-familjen och innehåller en ansvarsbegränsning av lika innebörd som 5 kap. 14 § AB 92 – såsom 5 kap. 11 § ABT 06 – aktualisera undantaget. Undantaget medför att A inte har rätt att rikta utomobligatoriska skadeståndsanspråk mot C, även om ansvarsbegränsningen beaktas. Det finns två undantag från undantaget, som medför att sådana anspråk däremot är tillåtna. Det är dels om ansvarsbegränsningen inte är tillämplig i det aktuella fallet, dels om C har åsidosatt en särskild säkerhetsförpliktelse med A som skyddsobjekt. Rättsvärdet av det senare undantaget är dock oklart eftersom det bygger på en feltolkning av tidigare rättspraxis.

Det kommissionsrättsliga undantaget aktualiseras om det första avtalsledet bygger på ett avtal som i vart fall obligationsrättsligt kan klassificeras som kommission i vidsträckt mening. Undantaget medför att A fortfarande har rätt att rikta utomobligatoriska skadeståndsanspråk mot C, med begränsningen att de regler i fråga om skadeståndet som gäller till förmån för C i förhållande till B måste beaktas även av A.

Varken kopplade avtal eller begränsningsvillkor i något avtalsled inskränker rent generellt A:s rätt att rikta utomobligatoriska skadeståndsanspråk mot C, även om en sådan inskränkning kan ske i det enskilda fallet genom avtalstolkning. För att en sådan inskränkning ska kunna ske, bör det dock behöva kunna tolkas in från det första avtalsledet att en sådan inskränkning har varit åsyftad. I denna bedömning bör även parternas uppfattningar om det andra avtalsledet kunna få betydelse. Bortsett från att det alltså behöver kunna motiveras av det första avtalsledet för att en inskränkning i A:s rätt mot C överhuvudtaget ska kunna ske, kan själva inskränkningen däremot sedan ske i enlighet med begränsningsvillkor i det första eller andra avtalsledet.

Innehållsförteckning

Sammanfattning	2
Förkortningslista	5
1 Inledning	6
1.1 Bakgrund.....	6
1.2 Syfte och frågeställning	7
1.3 Metod och material	7
1.4 Avgränsning.....	9
1.5 Disposition	10
1.6 Terminologi.....	11
2 Grunderna för utom- och inomobligatoriskt skadestånd	12
2.1 Introduktion till kapitlet	12
2.2 Klassificeringen av skadestånd.....	12
2.3 Regleringen av skadestånd.....	12
2.4 Skadetyper och ansvarsgrunder	14
3 Utgångspunkter för avtalskedjan	15
3.1 Introduktion till kapitlet	15
3.2 Avtalets subjektiva begränsning	15
3.3 Kontraktsmedhjälparansvar	16
4 Utomobligatoriska skadeståndskrav mot avtalsparts avtalspart	18
4.1 Introduktion till frågan.....	18
4.2 Frågan i rättspraxis.....	21
4.2.1 NJA 1949 s. 289 [Postfallet]	21
4.2.2 NJA 1986 s. 712 [Hamnkransfallet]	22
4.2.3 NJA 1996 s. 118 [Skärbrännarfallet]	24
4.2.4 NJA 2001 s. 711 [Bankfallet]	25
4.2.5 Göta hovrätts dom den 20 december 2001 i mål nr T 229-01 [Bravidadomen]	27
4.2.6 NJA 2007 s. 758 [Ballofixfallet].....	28
4.2.7 NJA 2009 s. 16 [Bostadsrättsfallet]	29
4.2.8 Skiljedom given i Göteborg den 29 juli 2012 [Skiljedomen].....	31
4.2.9 NJA 2014 s. 760 [Läkemedelsfallet]	32
5 Analys	35
5.1 Introduktion till kapitlet	35
5.2 Generell huvudregel.....	35
5.3 Undantag för entreprenadavtal.....	37
5.3.1 Introduktion till avsnittet.....	37

5.3.2	Översikt av rättspraxis	37
5.3.3	Undantaget och dess räckvidd	38
5.3.4	Undantag från undantaget: Avsaknad av tillämplig ansvarsbegränsning	41
5.3.5	Undantag från undantaget: Åsidosättande av särskild säkerhetsförpliktelse	43
5.4	Undantag för kommissionsavtal	44
5.5	Betydelsen av kopplade avtal.....	46
5.6	Betydelsen av begränsningsvillkor	48
5.7	Tredjemansavtal.....	50
6	Slutsats	55
	Källförteckning	57

Förkortningslista

AB	Allmänna bestämmelser för byggnads-, anläggnings- och installationsentreprenader
ABA	Allmänna bestämmelser för leverans av industriella anläggningar
ABK	Allmänna bestämmelser för konsultuppdrag inom arkitekt- och ingenjörsvksamhet
ABM	Allmänna bestämmelser för köp av varor i yrkesmässig byggverksamhet
ABT	Allmänna bestämmelser för totalentreprenader avseende byggnads-, anläggnings- och installationsarbeten
AB-U	Allmänna bestämmelser för underentreprenader i utförandeentreprenader
BKK	Byggandets Kontraktskommitté
HD	Högsta domstolen
HovR	Hovrätten
Hus AMA	Allmän material- och arbetsbeskrivning för husbyggnadsarbeten
JustR	Justitieråd
KöpL	Köplag (1990:931)
NJA	Nytt juridiskt arkiv avdelning I
NLM	Allmänna bestämmelser för leverans med montage av maskiner samt annan mekanisk, elektrisk och elektronisk utrustning inom och mellan Danmark, Finland, Norge och Sverige
NSAB	Nordiskt Speditörförbunds allmänna bestämmelser
SkL	Skadeståndslag (1972:207)
SOU	Statens offentliga utredningar
Prop.	Proposition

1 Inledning

1.1 Bakgrund

Frågan om möjligheten att rikta utomobligatoriska skadeståndsanspråk när flera parter befinner sig i kontraktskedjor länge har varit av rättsligt intresse.¹ Att så är fallet är inte konstigt, eftersom frågan aktualiserar vissa konflikter. Skadeståndsansvar kan nämligen uppstå i två olika typsituationer – på inomobligatorisk grund, när det har uppstått till följd av ett avtal, och på utomobligatorisk grund, när det inte grundar sig på ett avtal.

Något som får särskild betydelse för frågan är principen om avtalets subjektiva begränsning. Principen innebär att avtalsinnehåll i regel endast har rättsverkan för de direkta parterna till ett avtal, men däremot inte i förhållande till någon som står utanför det aktuella avtalet. Av denna princip följer några förutsättningar, som kan gestaltas med hjälp av ett exempel som också kommer att vara utgångspunkten för uppsatsen:

I detta exempel har A anlitat B för en viss fullgörelse, som i sin tur har anlitat C avseende hela eller delar av fullgörelsen, och C har i samband med detta vållat skada på A:s egendom. A är således avtalspart med B, och B är avtalspart med C. A och C är däremot inte avtalsparter.

I detta fall finns det grund för inomobligatoriskt skadestånd. Det förutsätter att A utkräver ersättning av sin avtalspart B, med stöd av deras avtal. B kan i ett sådant fall i sin tur utkräva motsvarande ersättning av C, med stöd av deras avtal. Av principen om avtalets subjektiva begränsning följer att A däremot inte kan utkräva ersättning av C på inomobligatorisk grund.

I detta fall finns det dock grund även för utomobligatoriskt skadestånd. När skadeståndet avser en sakskada som C har vållat A finns det nämligen en alternativ väg till ersättning, enligt 2 kap. 1 § skadeståndslagen (1972:207) [SkL]. Enligt denna allmänt giltiga regel är utgångspunkten att den skadelidande, A, har rätt till ersättning av skadevållaren, C, på utomobligatorisk grund.

Möjligheten för A att på utomobligatorisk grund rikta sitt skadeståndsanspråk direkt mot C får betydelse exempelvis om B saknar betalningsförmåga eller har begränsat sitt ansvar gentemot A genom deras avtal. Sådana begränsningsvillkor är nämligen tillämpliga på A:s inomobligatoriska anspråk mot B. Däremot följer det av principen om avtalets subjektiva begränsning att dessa i regel inte är tillämpliga i förhållande till C.

Att frågan om möjligheten att rikta utomobligatoriska skadeståndsanspråk mot avtalsparts avtalspart länge har varit av rättsligt intresse är således förstaeligt eftersom den aktualiserar konflikter mellan bland annat allmänt giltiga 2 kap. 1 § SkL, särskilda regler som har avtalats i fråga om skadeståndet och principen att avtalsinnehåll inte är bindande för parter som står utanför det aktuella avtalet.

¹ Kleineman, Jan, *Utomkontraktuellt ansvar med ytterligare kontraktsrättsliga begränsningar*, Chen, Kelly & Schultz, Märten (red.), Stockholm Centre for Commercial Law Årsbok VIII, Jure Förlag, Stockholm, 2017, s. 227–240 [cit. Kleineman, 2017], s. 227.

1.2 Syfte och frågeställning

Syftet med uppsatsen är att utreda den potentiella konflikten mellan å ena sidan det kontraktsrättsliga regelverket med möjligheten att erhålla inomobligatoriskt skadestånd, och å andra sidan det skadeståndsrättsliga regelverket med möjligheten att erhålla utomobligatoriskt skadestånd. För att komma till regelverkens skärpunkt utreds skadeståndsanspråk som grundar sig på sakskada, då både utom- och inomobligatoriskt skadeståndsansvar kan komma i fråga. För att angripa regelverkens konflikt utreds sådana skadeståndsanspråk som riktas mot avtalsparts avtalspart i egenskap av skadevållare, då det finns en potentiell möjlighet att kringgå de inomobligatoriska skadeståndsreglerna genom åberopande av utomobligatoriskt skadeståndsansvar.

Frågeställningen formuleras som följande:

– Under vilka omständigheter kan en skadelidande med framgång rikta ett utomobligatoriskt skadeståndsanspråk mot sin avtalsparts avtalspart, som har vållat sakskada i samband med avtalsuppfyllandet?

1.3 Metod och material

Metodvalet baseras på uppsatsens syfte, som är just att utreda rättsläget. Med andra ord har uppsatsen ett tydligt de lege lata-perspektiv. Utredningen tar enbart sikte på att fastställa vad rätten är, men däremot inte vad den borde vara. Uppsatsen utgår därför från den rättsdogmatiska metoden, vars syfte är just att utreda och fastställa gällande rätt.²

Kleineman anför att ordet ”dogmatisk” kan uppfattas som ett påstående om bristande öppenhet och flexibilitet i synsättet, vilket han menar knappast är passande för någon vetenskaplig disciplin. Han menar därför att den olyckliga språkliga kopplingen mellan rättsdogmatik och en dogmatisk inställning måste bortses från, eftersom rättsdogmatiken inte alls behöver vara dogmatisk till sin karaktär. Enligt Kleineman handlar en rättsdogmatisk analys om ”att analysera de olika elementen i rättskälleläran så att slutresultatet får antas spegla innehållet i gällande rätt eller – om man så vill uttrycka saken – hur rättsregeln skall uppfattas i ett visst konkret sammanhang”.³ Annorlunda uttryckt kan rättsdogmatiken således sägas handla om just, som sagt, att utreda och fastställa gällande rätt.

Gällande rätt fastställs, enligt den rättsdogmatiska metoden, genom tillämpning av rättskälleläran.⁴ Rättskälleläran handlar om vilka rättskällorna är, rättskällornas hierarki i förhållande till varandra samt rättskälleprinciperna.⁵ Till de traditionella rättskällorna hör lag, förarbeten, rättspraxis och doktrin.⁶ Av dessa betraktas lag, förarbeten och rättspraxis som auktoritativa rättskällor. Doktrin betraktas däremot generellt inte som en auktoritativ rättskälla,

² Hellner, Jan, *Metodproblem i rättsvetenskapen*, Jure, Stockholm, 2001 [cit. Hellner], s. 22.

³ Kleineman, Jan, *Rättsdogmatisk metod*, Nääv, Maria & Zamboni, Mauro (red.), Juridisk metodlära, 2 u., Studentlitteratur, Lund, 2018, s. 21–46 [cit. Kleineman, 2018], s. 26.

⁴ Lehrberg, Bert, *Praktisk juridisk metod*, 6 u., I.B.A. Institutet för Bank- och Affärsjuridik, Uppsala, 2010 [cit. Lehrberg], s. 95.

⁵ Sandgren, Claes, *Rättsvetenskap för uppsatsförfattare – Ämne, material, metod och argumentation*, 4 u., Norstedts Juridik, Stockholm, 2018 [cit. Sandgren, 2018], s. 45.

⁶ Sandgren, Claes, *Framtidens doktorsavhandlingar i rättsvetenskap*, Tidsskrift for Rettsvitenskap, vol. 120/03, 2007, s. 388–407 [cit. Sandgren, 2007], s. 403.

även om Lehrberg menar att en framställning i doktrin kan ha en viss auktoritativ tyngd.⁷ Ett annat sätt att kategorisera rättskällorna är avseende i vilken mån de beaktas som auktoritetsskäl i juridisk argumentation. Lag *ska* beaktas, prejudikat och förarbeten *bör* beaktas och doktrin *får* beaktas. Av dessa är således lag bindande, medan resterande rättskällor inte är det.⁸ Rättskällorna har också en hierarkisk ordning i förhållande till varandra, där en klar lagtext anses ha högst dignitet. Vilken rättskälla av förarbeten och rättspraxis som står närmast under lag är däremot inte lika tydligt. Lehrberg menar dock att ett domstolsavgörande i högsta instans borde stå högre, i vart fall om dess prejudikatvärde inte förringas av omständigheter som exempelvis avgöranden som pekar i motsatt riktning. Något som däremot får anses tydligare är att doktrin i vart fall anses ha lägst dignitet av rättskällorna.⁹ Sandgren menar dock att den formella hierarkin i någon mån är upplöst. Detta menar han bland annat bero på att man behöver skilja på rättskällornas hierarkiska förhållande till varandra och på tyngden av de argument som framförs i de åberopade rättskällorna. Han förklarar att rättskällor med hög auktoritet – exempelvis prejudikat från Högsta domstolen [HD] – kan inrymma uttalanden av låg auktoritet, till exempel på grund av att de inte är övertygande, har kritiserats eller till följd av samhällsutvecklingen är överspelade. Därför menar Sandberg att en utsagas rättskällevärde ska bedömas *in casu* genom en sammanvägning av rättskällans auktoritet och utsagans tyngd.¹⁰

Före behandlingen av uppsatsens kärnfråga följer en redogörelse för vissa skadeståndsrättsliga och kontraktsrättsliga grunder. Dessa grundläggande skadeståndsrättsliga och kontraktsrättsliga regler som redogörs för förekommer i såväl lag, förarbeten, rättspraxis som doktrin. Således tas det i detta avseende ledning från samtliga rättskällor.

Uppsatsens kärnfråga har däremot inte behandlats i någon betydande mån i vare sig lag eller förarbeten. Det innebär att två av de mer auktoritativa rättskällorna i sammanhanget utgår. Uppsatsens kärnfråga besvaras således främst genom tillämpning av rättspraxis och doktrin. Trots att rättskällornas respektive formella rättskällevärde – som förklarats ovan – inte alltid behöver korrespondera med rättskällevärdet av varje enskild utsaga som är hänförlig till en viss rättskälla, bör dess värde inte heller förringas på ett strukturellt plan. I sammanhanget intar därför rättspraxis en betydligt större och mer avgörande roll för sammanställningen än doktrin. Det gestaltas bland annat genom att en genomgång av rättspraxis utgör själva grunden för undersökningen av uppsatsfrågan. Doktrin används i sammanhanget för att belysa olika aspekter av rättspraxis som kan bidra till ökad förståelse av densamma. Syftet är således att ytterligare problematisera frågan och bidra till en djupare analys.

Vad gäller urvalet av rättspraxis, avseende genomgången av den rättspraxis som behandlar uppsatsens kärnfråga, är avsikten att den ska vara uttömmande. Urvalet har således gjorts på ett sådant sätt att all rättspraxis som är direkt relevant för uppsatsfrågan inkluderas.

⁷ Lehrberg, s. 87.

⁸ Peczenik, Aleksander, *Juridikens teori och metod*, Norstedts Juridik, Stockholm, 1995 [cit. Peczenik], s. 35 f.

⁹ Lehrberg, s. 87 f.

¹⁰ Sandgren, 2018, s. 46.

I genomgången av den rättspraxis som behandlar uppsatsens kärnfråga förekommer en hovrättsdom och en skiljedom. Olsen beskriver de auktoritativa rättskällorna som lag och annan bindande författning, förarbeten samt *auktoritativa domstolsavgöranden*. Hon menar att annat material från domstolarna däremot öppnar upp för en mer sociologiskt färgad undersökning, där frågan snarare blir vad domstolen faktiskt har gjort i ifrågavarande fall eller grupp av fall.¹¹ Att dessa källor har en lägre auktoritet ska således beaktas. Som förklarats ovan ska en utsagas rättskällevärde, i Sandbergs mening, emellertid bedömas *in casu* genom en sammanvägning av rättskällans auktoritet och utsagans tyngd.¹² Vad som i sammanhanget bör framhållas är således att domen från hovrätten [HovR] bekräftas i samt är i linje med senare rättspraxis från HD, och fram tills idag kvarstår som ej ifrågasatt i rättspraxis. Detta bör medföra att domen också kan tillmätas ett högre rättskällevärde. Vad gäller skiljedomen bör dock poängteras att skiljedomar i regel inte är offentliga. De avgörs heller inte inom ramen för rättsordningens vanliga instanser utan av skiljemän som väljs fritt av parterna och enligt 7 § lagen (1999:116) om skiljeförfarande kan vara vilka som helst. Detta medför vissa inneboende problem med att använda skiljedomar som rättskällor. Att skiljemannen i det aktuella fallet var ett justitieråd [JustR] bör visserligen kunna ge uttalandena viss dignitet. Med hänsyn till skiljeförfarandens speciella karaktär torde skiljedomens värde som rättskälla dock trots detta vara begränsat. Skiljedomen bör således betraktas som ett mindre auktoritativt avgörande. Den ges därför mindre utrymme i analysen av uppsatsfrågan och angrips, liksom resterande rättspraxis, med ett kritiskt förhållningssätt. I den mån innehållet inte är förenligt med övriga uppfattningar ges de senare företräde.

1.4 Avgränsning

Uppsatsen är avgränsad till svensk rätt. All utländsk rätt faller således utanför uppsatsområdet.

Frågeställningen är begränsad till utomobligatoriska skadeståndsanspråk som riktas mot avtalsparts avtalspart, som har vållat sakskada. Motsvarande anspråk som grundar sig på personskada utesluts därför från frågeställningen, trots att både sakskada och personskada kan aktualisera såväl inom- som utomobligatoriskt skadeståndsansvar, och därför i och för sig är lika relevanta för uppsatsfrågan. Avgränsningen motiveras av att det saknas rättspraxis avseende skadeståndsanspråk mot avtalsparts avtalspart som grundar sig på personskada.

Det förekommer lagstiftning som erbjuder särskilda möjligheter för skadelidande att framställa skadeståndsanspråk direkt mot skadevällande bakre led i vissa specifika situationer.¹³ Sådana specialregler som förekommer på vissa avgränsade områden kommer dock inte att inkluderas i utredningen, som istället tar sikte på att fastställa en skadelidandes allmänna möjlighet att rikta utomobligatoriska skadeståndsanspråk mot avtalsparts avtalspart, oberoende av förekomsten av någon särskild lagregel som tillåter en sådan talan.

I uppsatsen behandlas kortfattat vissa grunder för det utom- och inomobligatoriska skadeståndsansvaret. Många aspekter utelämnas dock i detta hänseende, av utrymmesskäl och för att dessa har mindre betydelse för uppsatsens vidare framställning. Frågor som således kan

¹¹ Olsen, Lena, *Rättsvetenskapliga perspektiv*, Svensk Juristtidning, 2004, s. 105–145 [cit. Olsen], s. 119.

¹² Sandgren, 2018, s. 46.

¹³ Se avsnitt 3.2 för exempel.

tyckas saknas i sammanhanget, men som är utelämnade av detta skäl, är exempelvis hur culpabedömningen går till, hur skadeståndet beräknas och läran och adekvat kausalitet.

Från uppsatsen utesluts även ideell skada. Avgränsningen görs av utrymmesskäl samt eftersom ideella skador till sin karaktär är mer olika ekonomiska skador, som uppsatsens kärnfråga faller in under. I uppsatsens genomgång av grunderna för det utom- och inomobligatoriska skadeståndet behandlas de olika skadetyperna kortfattat. I detta sammanhang utesluts således kränkning, som är en renodlat ideell skada.¹⁴

För att hålla sig till uppsatsens kärnfråga behandlas enbart de delar av rättspraxis som är relevanta för frågeställningen. I majoriteten av målen har exempelvis försäkringsgivare utbetalat försäkringsersättning till A skadorna och fört regresstalan mot C. Detta har dock inte återgetts i den mån det har saknat betydelse för den vidare framställningen.

1.5 Disposition

I det andra kapitlet presenteras vissa grunder för utom- och inomobligatoriskt skadestånd. Kapitlet har en deskriptiv karaktär och syftar till att bidra med den grundläggande förståelse som behövs för uppsatsens vidare framställning.

I det tredje kapitlet presenteras vissa avtalsrättsliga utgångspunkter, kopplade till avtalskedjan, som har betydelse för uppsatsfrågan. Även detta kapitel är av en mer deskriptiv karaktär och syftar till att bidra med en grundläggande förståelse som behövs för den vidare framställningen.

I det fjärde kapitlet introduceras rättsfrågan. Därefter sker en genomgång av den rättspraxis som är av omedelbar betydelse för frågeställningen. Rättspraxis presenteras i kronologisk ordning, eftersom det genom denna har skett en rättsutveckling på området och rättsfallen därför till viss del bygger vidare på varandra. Rättsfallen presenteras således var för sig genom inledande rättsfallsreferat. I anslutning till respektive rättsfall sker också viss analys. Kapitlet har således både en deskriptiv och en mer analyserande karaktär. Det hade visserligen funnits en pedagogisk poäng även i att presentera rättsfallen utifrån underkategorier, såsom i vilka fall utomobligatoriska anspråk har bifallits respektive ogillats, eller utifrån olika avtalstyper. För att tydliggöra rättsutvecklingen presenteras dock rättspraxis i ett första skede kronologiskt, och kategoriseras istället i ett senare skede.

I det femte kapitlet görs en sammantagen analys av rättsfrågan, utifrån framförallt föregående kapitelns rättspraxisgenomgång men också andra resonemang som lyfts fram från företrädesvis doktrin och presenteras för första gången. I kapitlets första avsnitt presenteras den generella huvudregeln. Därefter redogörs det för undantagsregeln för entreprenadavtal. Därefter redovisas undantagsregeln för kommissionsavtal. Efter det diskuteras betydelsen av kopplade avtal. Efter detta diskuteras betydelsen av begränsningsvillkor. Till sist diskuteras tredjemansavtal.

I det sjätte kapitlet presenteras slutligen en kortfattad slutsats om utredningen av rättsfrågan.

¹⁴ Hellner, Jan & Radetzki, Marcus, *Skadeståndsrätten – En introduktion*, 4 u., Norstedts Juridik, Stockholm, 2014 [cit. Hellner & Radetzki, 2014], s. 31.

1.6 Terminologi

I uppsatsen används frasen ”utomobligatoriskt skadeståndsanspråk mot avtalsparts avtalspart” genomgående. Trots det bör även termen ”direktkrav” beröras. Direktkrav förekommer som term både i doktrin och rättspraxis inom ramen för uppsatsfrågan. Något som är viktigt att fastställa är dock vad som avses med termen, då den ofta används som beteckning för olika saker.¹⁵ Van der Sluijs anför att direktkrav i vid bemärkelse innebär att en borgenär har möjlighet att rikta sitt anspråk direkt mot sin gäldenärs gäldenär.¹⁶ Mossberg menar att direktkrav till exempel används som beteckning för konstellationer av avtalskedjor eller fordringskedjor, där en part vill hoppa över något led i kedjan och rikta sitt krav direkt mot ett bakre led.¹⁷ Zackariasson förutsätter i sin definition av direktkravs rätt att A:s rätt att rikta anspråk mot C är oberoende av någon annan etablerad rättsfigur, vilket innebär att hon bland annat utesluter konstellationer med utomobligatoriskt skadeståndsansvar.¹⁸ Även Mossberg använder sig av en sådan avgränsning i sin definition, då han ställer upp direktkravet som *sui generis* och således förutsätter att det inte ska stödja sig på någon annan etablerad rättsgrund. Han diskvalificerar därför krav som grundar sig på såväl skadestånd som tredjemansavtal från sin utredning av direktkrav.¹⁹ Med direktkrav kan dock även åsyftas vad som inom försäkringsrätten används som beteckning för en skadelidandes rätt att vända sig direkt till skadevållandes försäkringsgivare med sitt krav.²⁰ Eftersom termen direktkrav förekommer i olika sammanhang och inte används på ett helt konsekvent sätt används i uppsatsen, av tydlighetsskäl, istället frasen utomobligatoriska skadeståndsanspråk mot avtalsparts avtalspart.

Begränsningsvillkor används som beteckning för avtalsvillkor som syftar till att inskränka skadeståndsansvaret eller rätten att göra skadeståndsansvaret gällande.²¹

Med skadetyper avses huruvida skadan klassificeras som en sakskada, personskada, ren förmögenhetsskada eller kränkning.²²

Med ansvarsgrund avses vilket ansvar som behöver läggas skadevållaren till last i förhållande till den inträffade skadan för att denna ska vara ansvarsgrundande – exempelvis vårdslöshet, uppsåt eller strikt ansvar.²³

Vållande används som en beteckning för vårdslöshet, grov vårdslöshet och uppsåt.²⁴

¹⁵ Mossberg, Oskar, *Avtalets räckvidd I – Om avtals tredjemansverkningar, särskilt vid tredjemansavtal och direktkrav*, Iustus Förlag, Uppsala, 2020 [cit. Mossberg], s. 302.

¹⁶ Van der Sluijs, Jessika, *Direktkravs rätt vid ansvarsförsäkring*, Jure Förlag, Stockholm, 2006 [cit. Van der Sluijs], s. 64.

¹⁷ Mossberg, s. 299.

¹⁸ Zackariasson, Laila, *Direktkrav – Om rätt att rikta anspråk mot gäldenärens gäldenär*, Iustus Förlag, Uppsala, 1999 [cit. Zackariasson], s. 38.

¹⁹ Mossberg, s. 299.

²⁰ Bull, Hans Jacob, *Tredjemansdekningar i försikringsförhold*, Oslo, 1988 [cit. Bull], s. 73. Van der Sluijs, s. 64 f.

²¹ Se avsnitt 5.6 för utförligare redogörelse.

²² Radetzki, Marcus, *Skadeståndsrätt och skadeståndsbedömning*, Norstedts Juridik, Stockholm, 2022 [cit. Radetzki], s. 21.

²³ Heidbrink, Jakob, *Kontraktsbrottspåföljder*, Studentlitteratur, Lund, 2022 [cit. Heidbrink], s. 328 f. Radetzki, s. 35 f.

²⁴ Hellner & Radetzki, 2014, s. 31.

2 Grunderna för utom- och inomobligatoriskt skadestånd

2.1 Introduktion till kapitlet

I kapitlet introduceras vissa grundläggande utgångspunkter för skadestånd på utomobligatorisk och inomobligatorisk grund. I kapitlets följande avsnitt behandlas vad det är som avgör om ett skadestånd klassificeras som utomobligatoriskt eller inomobligatoriskt. Därefter följer en redogörelse för var man kan hitta reglerna för det utom- och inomobligatoriska skadeståndet. Efter detta redogörs det för vilka skadetyper som är ersättningsbara på utom- respektive inomobligatorisk grund, och vilka ansvarsgrunder som gäller för dessa.

2.2 Klassificeringen av skadestånd

Skadestånd som inte har sin grund i ett avtalsförhållande klassificeras som utomobligatoriskt, även kallat utomkontraktuellt, skadestånd.²⁵ Ett typexempel på när skadeståndsansvar kan aktualiseras utan att det grundar sig på något avtalsförhållande är om någon spelar fotboll intill ett hus och i samband med detta krossar en fönsterruta.²⁶ Det utomobligatoriska skadeståndet faller inom rättsområdet skadeståndsrätt.²⁷

Skadestånd som grundar sig på ett avtalsförhållande klassificeras som inomobligatoriskt, eller inomkontraktuellt. Med att skadeståndet ska grunda sig på ett avtalsförhållande menas att skadan ska ha förorsakats av ett avtalsbrott, vilket alltså aktualiserar de inomobligatoriska skadeståndsreglerna.²⁸ Det räcker med andra ord inte att det föreligger vilket avtal som helst mellan två parter för att inomobligatoriskt skadeståndsansvar ska bli aktuellt i fråga om en skada, utan det krävs att skadan har ett samband med avtalet på så sätt att den utgör ett avtalsbrott.²⁹ Inomobligatoriskt skadestånd faller, till skillnad från det utomobligatoriska, inte inom rättsområdet skadeståndsrätt. Detta tillhör istället rättsområdet kontraktsrätt.³⁰

2.3 Regleringen av skadestånd

Både det utom- och inomobligatoriska skadeståndsansvaret regleras som utgångspunkt i SkL. I 1 kap. 1 § SkL stadgas nämligen att lagens bestämmelser tillämpas om inte annat är särskilt föreskrivet, föranleds av avtal eller i övrigt följer av regler om skadestånd i avtalsförhållanden. Lagen är alltså tillämpliga i den mån inget annat följer av:

- 1) annan lag än SkL,
- 2) avtal eller
- 3) principer som gäller för skadestånd i avtalsförhållanden, som inte framgår av vare sig lag eller avtal.³¹

²⁵ Radetzki, s. 16.

²⁶ Heidbrink, s. 327.

²⁷ Hellner & Radetzki, 2014, s. 15.

²⁸ Radetzki, s. 16. Heidbrink, s. 324.

²⁹ Se avsnitt 2.4 för utförligare redogörelse.

³⁰ Hellner, Jan, Hager, Richard & Persson, H. Annina, *Speciell avtalsrätt II Kontraktsrätt – 2 häftet. Allmänna ämnen*, 7 u., Norstedts Juridik, Stockholm, 2020 [cit. Hellner, Hager & Persson, 2020], s. 207.

³¹ Prop. 1972:5, s. 450 f. Bengtsson, Bertil, Ullman, Harald & Unger, Sven, *Allehanda om skadestånd i avtalsförhållanden*, 3 u., Jure Förlag, Stockholm, 2019 [cit. Bengtsson, Ullman & Unger], s. 18 f.

Att bestämmelserna i SkL är tillämpliga *i den mån inget annat följer av* någon av de tre nyssnämnda undantagen, innebär med andra ord att lagen har generell tillämplighet. Om skadestandsfrågan bara regleras delvis genom sådana avvikande regler är SkL således tillämplig som utfyllande rätt. Trots att det brukar sägas att lagens innehåll utgör de så kallade *allmänna reglerna för skadestånd på utomobligatorisk grund*, medför lagens generella tillämplighet alltså att reglerna är tillämpliga även inom avtalsförhållanden. Enligt förarbetet till lagen gäller reglerna nämligen såväl inom avtalsförhållanden som inom rättsområden där det finns skadestandsrättslig speciallagstiftning – dock som sagt med reservation för att sådana lagregler, avtal och principer kan medföra att SkL:s regler helt eller delvis sätts ur spel.³² Annorlunda uttryckt innebär detta att SkL är både dispositiv och subsidiär.

Det utomobligatoriska skadeståndet regleras alltså främst i SkL, som innehåller de allmänna reglerna för skadestånd på utomobligatorisk grund. Som framkommer ovan kan SkL:s regler dock sättas ur spel på tre grunder: av lag, avtal eller regler om skadestånd i avtalsförhållanden. Utöver SkL:s allmänna regler för utomobligatoriskt skadestånd finns det också i enlighet med den första grunden – lag – skadestandsrättslig speciallagstiftning som kan bli tillämplig i olika situationer som inte grundar sig på avtalsförhållanden.³³ Ett sådant exempel är hundägares strikta ansvar enligt 19 § lagen (2007:1150) om tillsyn över hundar och katter. Vad gäller den andra grunden som kan medföra avsteg från SkL – avtal – menar Hellner och Radetzki att dessa inte har särskilt stor betydelse för den utomobligatoriska skadestandsrätten. Detta förklaras av att det ofta inte är praktiskt möjligt att träffa avvikande avtal, helt enkelt för att parterna inte har haft den nödvändiga kontakten med varandra före skadan.³⁴ Vad gäller den sista grunden som kan medföra avsteg från SkL – regler om skadestånd i avtalsförhållanden – är det inte ett orimligt antagande att även denna borde sakna nämnvärd genomslagskraft för det utomobligatoriska skadeståndet. I förarbetet till SkL uttalas det dock att avvikelser från lagens bestämmelser kan föranledas av särskilda skadestandsrättsliga regler eller grundsatser – som kan vara antingen lagfästa eller i form av oskriven sedvanerätt – som gäller för den aktuella avtalstypen, och att sådana avvikelser kan föranledas även i situationer som uppvisar avtalsliknande drag utan att det faktiskt föreligger något avtalsförhållande.³⁵

Det inomobligatoriska skadeståndet regleras, som har framkommit, även det som utgångspunkt i SkL.³⁶ Även i inomobligatoriska förhållanden kan det i enlighet med den första grunden – lag – förekomma speciallagstiftning som på olika sätt reglerar skadestandsfrågan, i detta fall inom avtalsförhållanden, och således sätter SkL ur spel.³⁷ Ett sådant exempel är säljarens kontrollansvar enligt 27 köplagen (1990:931) [KöpL]. Vidare kan det inomobligatoriska skadestandsansvaret både genom den andra grunden – avtalet – och den tredje grunden – regler om skadestånd i avtalsförhållanden – rubbas. I förarbetet till SkL uttalas det att existensen av ett avtal mellan parterna i en skadeståndstvist kan föranleda avvikelser från lagen.³⁸ Det kan

³² Prop. 1972:5, s. 449.

³³ Prop. 1972:5, s. 450.

³⁴ Hellner & Radetzki, 2014, s. 21.

³⁵ Prop. 1972:5, s. 448.

³⁶ Heidbrink, s. 327.

³⁷ Prop. 1972:5, s. 450.

³⁸ Prop. 1972:5, s. 448.

ske direkt på grund av avtalets innehåll eller genom att man med stöd av tolkningsregler kan härleda åtaganden ur avtalet som förändrar skadeståndsansvaret, utan att det uttryckligen framgår av avtalet.³⁹ Det kan också ske till följd av särskilda skadeståndsrättsliga regler eller grundsatser, som kan vara antingen lagfästa eller i form av oskriven sedvanerätt, som gäller för den aktuella avtalstypen.⁴⁰ De förra alternativen är hänförliga till avtalet,⁴¹ och de senare till sådana regler om skadestånd som gäller i avtalsförhållanden.⁴²

2.4 Skadetyper och ansvarsgrunder

Vad gäller det utomobligatoriska skadeståndet följer olika ansvarsgrunder för olika skadetyper. Beträffande sakskador och personskador krävs det normalt sett att vårdslöshet eller uppsåt föreligger, enligt 2 kap. 1 § SkL. Med ren förmögenhetsskada avses, enligt 1 kap. 2 § SkL, sådan ekonomisk skada som uppkommer utan samband med att någon lider sakskada eller personskada. För att rena förmögenhetsskador ska vara ersättningsbara på utomobligatorisk grund krävs det dock normalt sett att de har uppstått genom en brottslig gärning, enligt 2 kap. 2 § SkL. Dessa ansvarsgrunder gäller alltså som en utgångspunkt, i enlighet med de allmänna reglerna för utomobligatoriskt skadestånd. Slutligen kan sägas att det i regel krävs en aktiv handling för att ett beteende ska vara ansvarsgrundande utomobligatoriskt. Passivitet är enbart ansvarsgrundande om det har förelegat en handlingsplikt som har inte har uppfyllts. Sådana handlingsplikter kan förordnas i lag ”eller på annat sätt”.⁴³

Vad gäller det inomobligatoriska skadeståndet görs däremot inte samma åtskillnad mellan olika skadetyper. Utgångspunkten är istället att all skada är ersättningsbar, med vårdslöshet som ansvarsgrund.⁴⁴ För att inomobligatoriskt skadeståndsansvar, som är en kontraktsrättslig påföljd, ska aktualiseras krävs det dock utöver ansvarsgrunden även att skadan har uppstått till följd av ett kontraktsbrott. Att konstatera ett kontraktsbrott kan vara en invecklad process – om man genom avtalstolkning inte kan fastställa huruvida en prestation är avtalsenlig måste avtalet istället fyllas ut med förpliktelser som kan anses framgå av avtalet.⁴⁵ Ett avtal kan grunda många olika typer av förpliktelser, såsom penning-, natura-, resultat- och omsorgsförpliktelser. Heidbrink menar att det exempelvis skulle kunna argumenteras för att en musikers uppdrag att spela en konsert kunde anses vara förenat med en resultatförpliktelse, i form av att spela alla noter i rätt ordningsföljd, eller en omsorgsförpliktelse, i form av att spela med inlevelse.⁴⁶ Slutligen kan sägas att det, till skillnad från vad som gäller utomobligatoriskt, inte krävs en aktiv handling för att ett beteende ska vara ansvarsgrundande inomobligatoriskt. I avtalsförhållanden ansvarar en part i regel även för oaktsam underlåtenhet att förhindra skada.⁴⁷ Det ovan anförda gäller alltså som utgångspunkt för det inomobligatoriska skadeståndet, och kan som bekant sättas ur spel av lag, avtal eller regler om skadestånd i avtalsförhållanden.

³⁹ Prop. 1972:5, s. 448 och 450.

⁴⁰ Prop. 1972:5, s. 448 och 450 f.

⁴¹ Prop. 1972:5, s. 450.

⁴² Prop. 1972:5, s. 450 f.

⁴³ Håstad, Torgny, Björkdahl, Erika P, Brattström, Margareta & Zackariasson, Laila, *Civilrättens grunder*, 2 u., Iustus Förlag, Uppsala, 2020 [cit. Håstad, Björkdahl, Brattström & Zackariasson], s. 303. Radetzki, s. 25.

⁴⁴ Heidbrink, s. 328 f.

⁴⁵ Heidbrink, s. 47 och 324 f. Prop. 1972:5, s. 450.

⁴⁶ Heidbrink, s. 57 ff.

⁴⁷ Bengtsson, Ullman & Unger, s. 22 f.

3 Utgångspunkter för avtalskedjan

3.1 Introduktion till kapitlet

I kapitlet introduceras vissa kontraktsrättsliga utgångspunkter som blir aktuella vid avtalskedjor och får betydelse för möjligheterna att rikta både utom- och inomobligatoriska skadeståndsanspråk mot parter i en avtalskedja. I det följande avsnittet redogörs det för principen om avtalets subjektiva begränsning. Därefter redogörs det för den princip om kontraktsmedhjälpansvar som gäller inom avtalsförhållanden.

3.2 Avtalets subjektiva begränsning

En princip som är en viktig utgångspunkt för uppsatsen är principen om avtalets subjektiva begränsning. Principen, som anses vara en allmän rättsprincip i svensk rätt, innebär i korthet att ett avtal enbart binder de som är parter till avtalet.⁴⁸ Detta medför att de rättigheter och skyldigheter som följer av ett avtal som huvudregel endast kan åberopas av och gentemot de direkta parterna till avtalet, men däremot inte i förhållande till någon som står utanför det aktuella avtalet.⁴⁹ Principen anses komma till uttryck främst i 24 § kommissionslagen (2009:865), som anger att avtalet mellan kommissionären och tredje man medför att tredje man förvärvar rätt mot kommissionären men inte mot kommittenten, och i 4 kap. 5 § lagen (1980:1102) om handelsbolag och enkla bolag, som anger att avtal som sluts i enkla bolag endast medför rättigheter och skyldigheter i förhållande till motparten för de bolagsmän som har deltagit i avtalet.⁵⁰

Principen har även slagits fast av HD i NJA 1997 s. 44 [Besiktningsfallet]. I målet anlitate en beställare (A) en entreprenör (B) för utförande av en entreprenad. B anlitate i sin tur en underentreprenör (C) för utförandet av arbetet. I relationen mellan A och B var AB 72 avtalat. I relationen mellan B och C var AB 72 samt Hus AMA 72 avtalat. A anlitate sedan en besiktningsman för att bedöma om entreprenaden var godkänd. Besiktningsmannen anmärkte dock inte på de avvikelser som existerade i förhållande till Hus AMA 72, varför A krävde skadestånd från besiktningsmannen på grund av avtalsbrott. Ramarna för besiktningsmannens uppdrag återfanns i 7 kap. 13 § AB 72, som angav att besiktningsmannen skulle bedöma i vad mån entreprenaden uppfyllde kontraktsmässiga fordringar. HD förklarade att besiktningsmannens uppdrag således hade varit att kontrollera om den entreprenad som A hade uppdragit åt B att utföra var avtalsenlig, varför detta skulle bedömas utifrån avtalsvillkoren som gällde mellan A och B, där Hus AMA 72 inte var avtalat. Det tillhörde däremot inte besiktningsmannens uppdrag att kontrollera huruvida den entreprenad som B uppdragit åt C att utföra var avtalsenlig. Det faktum att Hus AMA 72 var avtalat mellan B och C, ansågs inte heller medföra att detta skulle ses som gällande i förhållandet mellan A och B. HD kom till denna slutsats med förklaringen att ”[d]en allmänna regeln i svensk rätt är att ett kontraktsförhållande binder part endast gentemot sin direkte medkontrahent, inte gentemot sin medkontrahents medkontrahent. I enlighet härmed kan i princip ansvar göras gällande endast mellan de direkta avtalsparterna i ett kontraktsrättsligt förhållande. [...] Argumentet för

⁴⁸ Van der Sluijs, s. 107. Munukka, Jori, *Kontraktuell lojalitetsplikt*, Jure Förlag, Stockholm, 2001 [cit. Munukka, 2001], s. 432.

⁴⁹ Mossberg, s. 39 f. Zackariasson, s. 121.

⁵⁰ Hellner, Hager & Persson, 2020, s. 133 f.

huvudregeln är att det befordrar klarheten i rättsförhållandena att var och en håller sig till sin medkontrahent.”

Av denna princip följer bland annat att en skadelidande avtalspart inte kan hoppa över led i avtalskedjan och på inomobligatorisk grund kräva skadestånd av ett skadevållande bakre led, som denne inte själv står i avtalsförhållande till.⁵¹ Om den skadelidande vill föra en skadeståndstalan på inomobligatorisk grund, med stöd av avtalet, är denne således begränsad till att föra talan mot sin direkte avtalspart.

Det kan nämnas att principen har vissa undantag. Ett sådant exempel är konsumenters rätt att rikta anspråk mot näringsidkare i tidigare säljled enligt 8 kap. 5 § konsumentköplagen (2022:260). Ett annat exempel är den på senare år utvecklade möjligheten att rikta anspråk mot undertransportörer i bakre led på inomobligatorisk grund vid transportavtal.⁵² Ett annat undantag är möjligheten att avtala om rättigheter till förmån för tredje man i förhållande till de som är parter till avtalet, genom gynnande tredjemansavtal.^{53,54}

3.3 Kontraktsmedhjälparansvar

En princip som gäller för avtalsförhållanden är att en part som huvudregel är ansvarig gentemot sin motpart för sina anställda och anlitate. Principen är giltig i avtalsförhållanden både i allmänhet och avseende skadeståndsansvar.⁵⁵ Detta innebär att om A anlitar B för en viss fullgörelse, och B vidaredelegerar fullgörelsen till C, kommer B att vara ansvarig gentemot A för C:s åtgärder eller underlåtenhet i fråga om fullgörelsen. Det innebär också att B i regel inte kan avvärja ett skadeståndskrav från A under åberopande av att skadan har orsakats av C.

Skadeståndsansvaret för anställda – det så kallade principalansvaret – regleras i 3 kap. 1 § SkL, vilken som bekant är tillämplig även på avtalsförhållanden.⁵⁶ Skadeståndsansvaret för anlitate är däremot inte lagreglerat utan gäller enbart som en princip för avtalsförhållanden. Det har till och med i förarbetet till SkL förklarats som en kontraktsrättslig grundsats att en avtalspart regelmässigt ansvarar gentemot sin motpart även för vållande av självständiga kontraktsmedhjälpare.⁵⁷

Principen gäller dock inte utan begränsningar. I fråga om skadeståndsansvar för anlitate, sträcker sig en parts ansvar gentemot sin motpart inte längre än till vad som avser fullgörelser av preciserade avtalsförpliktelser. Den skadegörande handling som har vållats av en parts anlitate, behöver alltså utgöra ett led i en avtalsförpliktelse som parten har åtagit sig gentemot sin motpart. Varje händelse som kan hänföras till en anlitate faller därmed inte under en parts

⁵¹ Besiktningsfallet. Bankfallet. Ballofixfallet.

⁵² Johansson, Svante O., *Direktkrav i senare tids rättstillämpning*, Lambertz, Göran, Lindskog, Stefan & Möller, Mikael (red.), Festskrift till Torgny Håstad, Iustus Förlag, Uppsala, 2010, s. 283–297 [cit. Johansson], s. 288 och 291.

⁵³ Dotevall, Rolf, *Avtal*, Studentlitteratur, Lund, 2017 [cit. Dotevall], s. 136. Ramberg, Jan & Ramberg, Christina, *Allmän avtalsrätt*, 11 u., Norstedts Juridik, Stockholm, 2019 [cit. Ramberg & Ramberg], s. 293.

⁵⁴ Tredjemansavtal diskuteras vidare i avsnitt 5.7. Se fler exempel i Zackariasson, s. 404 f.

⁵⁵ Hellner, Hager & Persson, 2020, s. 127 och 223.

⁵⁶ Prop. 1972:5, s. 489.

⁵⁷ Prop. 1972:5, s. 450 f.

ansvar.⁵⁸ Med andra ord måste det finnas en viss närhet, en viss koppling, till uppdraget för att en part ska ses som ansvarig gentemot sin motpart för sin anlitedes vållade skada. Vad som bör vara avgörande för att B ska vara ansvarig för C gentemot A, är således att skadan har vållats av C när denne har utfört en uppgift som ingår i *B:s åtagande gentemot A*. Det finns också undantag där principen inte alls är tillämplig. I huvudsak handlar det om två olika typsituationer; när den som handlar vid avtalsingåendet inte själv blir part utan endast agerar mellanhand till den som ska utföra avtalet, och när part utför sitt åtagande genom annan.⁵⁹

Något som bör understrykas är att kontraktsmedhjälpansvaret som sagt avser ansvar för anställda och anlidade inom just avtalsförhållanden. Utanför avtalsförhållanden ser ansvarsfördelningen däremot inte likadan ut. Avseende ansvaret för anställda – det så kallade principalansvaret – föreligger skadeståndsansvar även utanför avtalsförhållanden enligt 3 kap. 1 § SkL. Avseende ansvar för anlidade föreligger det däremot generellt inget skadeståndsansvar utanför avtalsförhållanden.⁶⁰

⁵⁸ Hellner, Hager & Persson, 2020, s. 223. Jfr Bengtsson, Ullman & Unger, s. 25.

⁵⁹ Hellner, Hager & Persson, 2020, s. 128 ff.

⁶⁰ Prop. 1972:5, s. 219. Bengtsson, Ullman & Unger, s. 24 f.

4 Utomobligatoriska skadeståndskrav mot avtalsparts avtalspart

4.1 Introduktion till frågan

Som följer av ovanstående kapitel kan skadeståndsansvar alltså uppkomma på såväl utom- som inomobligatorisk grund. De inomobligatoriska skadeståndsreglerna är överlag mer förmånliga för en skadelidande, och således strängare mot en skadevållare. Det beror bland annat på att dessa erbjuder större möjligheter till ersättning för rena förmögenhetsskador och kan medföra en culpabedömning som är striktare mot skadevållaren, eftersom vad som bedöms som vårdslöst inomobligatoriskt inte nödvändigtvis behöver anses vårdslöst utomobligatoriskt.⁶¹ Det är dock inte heller ovanligt att det inomobligatoriska skadeståndsansvaret inskränks genom avtal till förmån för den skadevållande,⁶² vilket i vissa fall kan göra de utomobligatoriska skadeståndsreglerna mer förmånliga för den skadelidande. Beroende på vilken sida en part befinner sig på i en tvist kan det således vara mer eller mindre förmånligt med inom- eller utomobligatoriskt skadestånd. Det kan också förekomma situationer där en skada uppfyller kriterierna för skadeståndsansvar på såväl inomobligatorisk som utomobligatorisk grund. Detta kan gestaltas med det exempel som också utgör grunden för uppsatsen.

I exemplet har som sagt A anlitat B för en viss fullgörelse, som i sin tur har anlitat C avseende hela eller delar av fullgörelsen, och C har i samband med detta vållat skada på A:s egendom. I scenariot är A avtalspart med B, och B är avtalspart med C. A och C är däremot inte avtalsparter.

I detta fall kan det finnas förutsättningar för skadeståndsansvar på inomobligatorisk grund. Det förutsätter att A vänder sig till sin avtalspart B och med stöd av deras avtal utkräver ersättning, under påstående att sakskadan utgör ett avtalsbrott. Att B är ansvarig för C:s vållande gentemot A följer av principen om kontraktsmedhjälpansvar.⁶³ B kan i ett sådant fall i sin tur vända sig till C och utkräva motsvarande ersättning, eftersom vad B tvingats erlagga utgör en ren förmögenhetsskada,⁶⁴ vilken som bekant är ersättningsbar på inomobligatorisk grund.⁶⁵ Om det finns avtalade begränsningar i fråga om skadeståndsskyldigheten mellan A och B kommer dessa dock att tillämpas, i det fall att A utkräver skadestånd från B. Likaså gäller begränsningar som har avtalats mellan B och C, i det fall att B sedan i sin tur utkräver skadestånd från C.⁶⁶

I detta fall kan det dock finnas förutsättningar för skadeståndsansvar även på utomobligatorisk grund. Det förutsätter att A istället vänder sig direkt till skadevållande C, och med stöd av 2 kap. 1 § SkL utkräver ersättning, under påstående att skadan är en av C vårdslöst orsakad sakskada. I relationen mellan A och C är i regel varken sådana särregleringar som har avtalats mellan A och B eller mellan B och C i fråga om skadeståndet tillämpliga, enligt principen om

⁶¹ Hellner, Jan & Radetzki, Marcus, *Skadeståndsrätt*, 11 u., Norstedts Juridik, Stockholm, 2021 [cit. Hellner & Radetzki, 2021], s. 93. Nydrén, s. 708.

⁶² Hellner, Hager & Persson, 2020, s. 208.

⁶³ Se avsnitt 3.3.

⁶⁴ Lindskog, Stefan, *Betalning – Om kongruent infriande av penningkulder och andra betalningsrättsliga frågor*, 2 u., Norstedts Juridik, Stockholm, 2018 [cit. Lindskog, 2018], s. 226. Hellner, Jan, Hager, Richard & Persson, H. Annina, *Speciell avtalsrätt II Kontraktsrätt – 2 häftet. Allmänna ämnen*, 5 u., Norstedts Juridik, Stockholm, 2011 [cit. Hellner, Hager & Persson, 2011], s. 220. NJA 1985 s. 641. SOU 1984:25, s. 195.

⁶⁵ Se avsnitt 2.4.

⁶⁶ Se avsnitt 2.3.

avtals subjektiva begränsning.⁶⁷ Frågan uppstår därför om A ska tillåtas att rikta skadeståndsanspråk direkt mot C på utomobligatorisk grund, och på så sätt exempelvis kringgå eventuella begränsningar som har avtalats eller annars gäller i fråga om skadeståndsskyldigheten.

Skäl för en ordning – där A tillåts att rikta utomobligatoriska skadeståndsanspråk mot C – är exempelvis att A inte bör komma i sämre ställning än utomstående av den omständigheten att A genom en avtalskedja står i en viss relation till C. Där en utomstående skulle ha varit berättigad till skadestånd bör således även den som står i en kedjevis avtalsrelation ha rätt att avstå från att åberopa avtalet och istället kräva skadestånd enligt de utomobligatoriska reglerna.⁶⁸ Det kan även ses som mer rättvist att den skadevällande själv ansvarar för sin skada. Detta skulle i förlängningen kunna fungera preventivt på så sätt att en part vidtar större aktsamhet för att minimera skaderisk och därmed ersättningskrav.⁶⁹ Dessutom bör sägas att de utomobligatoriska skadeståndsreglerna enligt SkL som utgångspunkt faktiskt är tillämpliga, då det i det aktuella förhållandet inte finns något avtal som reglerar ansvarsfrågan. Vidare kan en sådan ordning vara betydelsefull för A:s möjlighet att tillvarata sin rätt i det fall att B är insolvent eller saknar tillräckligt försäkringsskydd.⁷⁰ I ett sådant fall har A ett intresse av att inte vara begränsad till kontraktskedjan genom att behöva rikta sitt krav mot B på inomobligatorisk grund, och därigenom riskera att bli utan den ersättning denne är berättigad till, utan att istället kunna framföra sitt krav på utomobligatorisk grund direkt mot C som i slutändan oavsett ska stå som ansvarig för skadan. En sådan ordning bidrar också till en processuell förenkling eftersom alternativet ofta leder till två processer,⁷¹ varför en sådan ordning även kan ha processekonomiska fördelar.

Skäl mot en sådan ordning – där A tillåts att rikta utomobligatoriska skadeståndsanspråk mot C – är istället att det faktiskt finns avtalade regler som är anpassade efter de speciella förhållandenas karaktär. Det kan därför argumenteras för att det inte bör vara möjligt att sätta dessa ur spel genom att åberopa de utomobligatoriska reglerna.⁷² Om C har åtagit sig ett uppdrag under avtalade premisser om att en viss ansvarsfördelning ska gälla för åtagandet, skulle det således kunna ses som mindre rättvist att vad som har avtalats i fråga om ansvaret kan kringgå. En ytterligare dimension till saken är att C annars riskerar att erhålla anspråk från tidigare avtalsled som denne varken känner till eller kan påverka.⁷³ Det ligger också i B:s intresse att dess ansvarsbegränsningar i förhållande till A gäller även till förmån för C, eftersom det normalt sett medför att C begär ett lägre pris.⁷⁴ Vidare ligger det i C:s intresse att kunna

⁶⁷ Se avsnitt 3.2.

⁶⁸ Jfr Hellner & Radetzki, 2021, s. 94 (vars resonemang dock avser möjligheten att rikta utomobligatoriska skadeståndsanspråk mot sin avtalspart, men kan tillmätas relevans även avseende möjligheten att rikta utomobligatoriska skadeståndsanspråk mot avtalsparts avtalspart).

⁶⁹ Se Radetzki, s. 15 beträffande skadeståndets preventiva effekt.

⁷⁰ Ballofixfallet. Läkemedelsfallet, p. 2 i Lindskogs tillägg.

⁷¹ Ballofixfallet.

⁷² Jfr Hellner & Radetzki, 2021, s. 94 (vars resonemang dock avser möjligheten att rikta utomobligatoriska skadeståndsanspråk mot sin avtalspart, men kan tillmätas relevans även avseende möjligheten att rikta utomobligatoriska skadeståndsanspråk mot avtalsparts avtalspart).

⁷³ Mossberg, s. 577.

⁷⁴ Ballofixfallet.

kalkylera riskerna med uppdraget på ett tillförlitligt sätt för att kunna sätta ett lämpligt pris på sitt anbud, vilket försvåras när det finns en risk för utomkontraktuella krav. Det kan även finnas ett samhällsekonomiskt intresse av överblickbarhet i rättsförhållandena, då detta kan antas bidra till ökad investeringsbenägenhet.⁷⁵ Sålides kan argument om förutsebarhet, klarhet i rättsförhållandena och trygghet i omsättningen hänföras som skäl emot en sådan ordning.⁷⁶ Slutligen kan konstateras att – trots att en sådan ordning ofta leder till två processer – dessa dock kan kumuleras.⁷⁷

Något som i sammanhanget kan nämnas är att det – i det fall att A tillåts att rikta ett utomobligatoriskt skadeståndsanspråk mot C – kan föreligga en möjlighet för en part i avtalskedjan att tillvarata sin rätt som följer av en beloppsmässig ansvarsbegränsning, genom att rikta täckningsanspråk, beroende på var i avtalskedjan som ansvarsbegränsningen förekommer. En sådan rätt kan föreligga beträffande ansvarsbegränsningar som finns i förhållandet mellan B och C, men däremot i regel inte beträffande begränsningar i förhållandet mellan A och B. Om C har begränsat sitt skadeståndsansvar gentemot B, men istället får ett skadeståndskrav från A på utomobligatorisk grund och således tvingas utge full ersättning till A för skadan, kan C således ha rätt att i sin tur utkräva B på vad C tvingats utge till A som överstiger den ansvarsbegränsning som gäller i förhållandet till B. Om däremot även B har begränsat sitt ansvar gentemot A, saknar dock B motsvarande rätt att i sin tur utkräva A på vad B tvingats utge till C som överstiger den ansvarsbegränsning som gäller i förhållandet till A.⁷⁸ Om det finns ansvarsbegränsningar i båda avtalsleden kan således även B riskera att inte få full kompensation i förhållande till ansvarsfördelningen enligt avtalskedjan i vissa fall. Om det istället enbart finns en ansvarsbegränsning i förhållandet mellan A och B, men inte mellan B och C, torde denna fråga inte överhuvudtaget aktualiseras vid utomobligatoriska skadeståndsanspråk från A mot C. Detta beror på att ansvaret för skadan då är slutreglerat direkt genom A:s krav mot C – behovet av att rikta täckningsanspråk för att tillvarata en rätt som följer av en ansvarsbegränsning uppstår inte om den enda som har begränsat sitt ansvar är B; ansvarsbegränsningen som gäller till förmån för B kommer inte att aktualiseras eftersom B inte emottar något krav. Det bör förtydligas den ovannämnda möjligheten att rikta täckningsanspråk har uttalats i fråga om just ansvarsbegränsningar. Vad gäller motsvarande möjlighet avseende preskriptionsbestämmelser har det däremot uttryckts viss tvivel.⁷⁹

Kleineman förklarar att "[f]rågan om möjligheterna att föra utomobligatorisk talan när flera parter befinner sig i kontraktskedjor har länge intresserat lagstiftare, rättsvetenskap och det praktiska rättslivet".⁸⁰ Frågan har dock inte behandlats i någon större mån i vare sig lag eller förarbeten i svensk rätt. Frågan har istället uppstått och behandlats främst i rättspraxis och doktrin. Det går också att skönja en viss rättsutveckling på området genom rättspraxis. Det faller sig därmed naturligt att tillägna uppsatsen ett utrymme för just det. Nedan följer således en genomgång av hur frågan har behandlats och utvecklats i rättspraxis.

⁷⁵ Mossberg, s. 583.

⁷⁶ Mossberg, s. 571, 580 och 583.

⁷⁷ Ballofixfallet.

⁷⁸ Zackariasson, s. 36. Läkemedelsfallet, p. 27, 30 och 48 i Lindskogs tillägg.

⁷⁹ Läkemedelsfallet, p. 32 i Lindskogs tillägg.

⁸⁰ Kleineman, 2017, s. 227.

4.2 Frågan i rättspraxis

4.2.1 NJA 1949 s. 289 [Postfallet]

En avsändare (A) lämnade in postpaket till ett postverk (B) för befordran. B anlidade i sin tur ett rederi (C) för transporten. I relationen mellan A och B fanns det ett tillämpligt ratificerat internationellt avtal som reglerade ansvarsfrågan, på så sätt att B skulle ersätta A för förlust upp till ett begränsat belopp. I relationen mellan B och C gällde ett avtal, enligt vilket C skulle ersätta B för sådan skadeståndsskyldighet som B till följd av C:s agerande hade ådragit sig gentemot A i enlighet med författning. Vid transporten avvek C från den föreskrivna rutten och avlämnade godset vid en hamn som postpaket inte fick avlämnas vid. C avlämnade dessutom godset utan de tillhörande transporthandlingarna, vilket gjorde att mottagaren inte kunde hämta ut paketen som blev liggandes vid den mottagande terminalen en period innan de gick i retur. När avsändaren utkvitterade paketen som tillslut hade gått i retur upptäcktes att en del av innehållet hade stulits. I enlighet med det tillämpliga avtalet erhöll A en beloppsmässigt begränsad ersättning av B för förlusten. A riktade därefter ett skadeståndsanspråk avseende det överskjutande beloppet mot C på utomobligatorisk grund. C invände att adekvat kausalitet saknades samt att B genom fraktavtalet hade begränsat sitt ansvar gentemot A, och därigenom även begränsat C:s ansvar.

HD ogillade A:s talan, med en något svårtolkad motivering. HD förklarade att skadan som A yrkade ersättning för hade uppkommit medan paketen omhänderhades av B, och att det beträffande sådan skada gällde vad som stadgades om B:s ansvarighet. Vidare menade HD att det inte förelåg något annat förhållande som medförde att ytterligare ersättning kunde utgå. Mot bakgrund av detta ogillade HD A:s utomobligatoriska ersättningsanspråk mot C.

Det faktum att HD menade att det – i det aktuella fallet – inte förelåg något annat förhållande som medförde att ytterligare ersättning kunde utgå, skulle kunna innebära att HD däremot inte heller principiellt uteslöt att det skulle kunna finnas förutsättningar för en sådan ordning i andra fall. Det är däremot svårt att veta vad som hade krävts för att en sådan ytterligare ersättning skulle kunna utgå, eftersom HD inte förklarade varför något sådant förhållande inte förelåg i det aktuella fallet. Det faktum att ansvarsfrågan reglerades i relationen mellan A och B förefaller i vart fall ha inverkat på utgången i någon mån, med hänvisning till HD:s motivering ovan. Det verkar däremot inte heller ha varit en omständighet som uteslöt att utomobligatorisk ersättning kunde utgå, med hänsyn till HD:s fortsatta argumentation. Sammantaget hade den något svårtolkade motiveringen kunnat tolkas som att förekomsten av ansvarsbegränsningen i förhållandet mellan A och B som utgångspunkt medförde att en utomobligatorisk talan mot C var utesluten, men att det däremot kunde finnas omständigheter (vilka är oklart) som motiverade undantag från denna regel. En annan möjlig tolkning hade kunnat vara att HD inte bedömde förutsättningarna vara uppfyllda för att tillräkna C ett utomobligatoriskt ansvar. Medan B:s inomobligatoriska ansvar gällde för förluster oberoende av vållande enligt det internationella avtalet, skulle det för C:s utomobligatoriska ansvar istället krävas att skadan hade orsakats av C:s vårdslöshet. Det framgår däremot inte att C ansågs ha agerat vårdslöst eller att förlusten ansågs ha varit en konsekvens av det agerandet. Det är därmed möjligt att HD bedömde att stölden inte nödvändigtvis hade ett direkt orsakssamband med C:s agerande och att den hade kunnat inträffa även utan de fel som begicks vid handhavandet av paketen. Det kan

således inte uteslutas att talan ogillades för att de grundläggande förutsättningarna för utomobligatoriskt skadeståndsansvar inte ansågs vara uppfyllda. Lindskog menar att detta är en möjlig tolkning, men att den däremot gör den första delen i HD:s motivering – om B:s ansvar – överflödig. En annan möjlig tolkning är enligt Lindskog att tillämpningsområdet för den ansvarsbegränsning som i förhållande till A gällde till förmån för B, utsträcktes till att omfatta även C:s ansvar, när skadan inträffade när godset fanns hos B.⁸¹ Denna tolkning ligger närmare hur HD förefaller ha tolkat utgången i målet i en senare dom, där HD i förbifarten omnämnde målet ”där föreskrifter om ansvarsbegränsning hindrade att ytterligare ersättning utgick på skadeståndsrättslig grund”.⁸² Något som därmed kan konstateras är att utgången i målet kommer med flera tolkningsalternativ, vilket gör det svårt att dra säkra slutsatser om skälen bakom utgången, och därmed vad som kan utläsas av målet beträffande möjligheten att rikta utomobligatoriska skadeståndsanspråk mot avtalsparts avtalspart.

4.2.2 NJA 1986 s. 712 [Hamnkransfallet]

En kommun (A) som ägde en hamn förvärvade en lyftkran till hamnen av en säljare (B). På lyftkranen fanns en säkerhetsanordning som hade tillverkats och kopplats in i lyftkranen av säkerhetsanordningens tillverkare (C). I säkerhetsanordningen fanns bland annat en omkopplare som hade tillverkats av en underleverantör (D) och därefter monterats in i säkerhetsanordningen av C. Vad lyftkranens säkerhetsanordning utgjordes av var en överlastindikator som skulle larma om lyftkranen utsattes för överlast. Vid ett senare tillfälle välte dock lyftkranen vid A:s handhavande på grund av överlast, utan att överlastindikatorn hade larmat, och lyftkranen skadades. Att överlastindikatorn inte hade fungerat berodde på att det hade funnits en lös metallbit i omkopplaren. A erhöll viss ersättning från B på inomobligatorisk grund med anledning av skadan. A riktade sedan ett utomobligatoriskt skadeståndsanspråk mot C avseende överskjutande kostnader, på grunden att C hade varit försumlig i att inte ha kontrollerat säkerhetsanordningen tillräckligt. C invände att A inte kunde rikta sitt anspråk mot C på grunden att produktansvar inte var aktuellt, dels eftersom C inte hade tillverkat omkopplaren utan enbart förvärvat den av D, dels eftersom produktansvar endast omfattade skador på annat än den köpta varan och A hade förvärvat lyftkranen med överlastindikatorn på av B, varför A istället skulle vara begränsad till att rikta sina anspråk mot B på inomobligatorisk grund.

HD anförde att överlastindikatorn utgjorde en väsentlig säkerhetsanordning i lyftkranen samt att fel i dess funktion innebar en betydande risk för både personskada och omfattande sakskada. Av denna anledning menade HD att C i egenskap av tillverkare av överlastindikatorn var ansvarig för försummelser i kontrollen av denna; det gällde oavsett om kontrollen av delar till överlastindikatorn tidigare hade ankommit på D som tillverkat omkopplaren, och det saknade i vart fall på produktansvarets område betydelse att den eftersatta säkerhetsförpliktelsen som därmed utpekades av HD inte fanns konkretiserad i författning. HD fastslog avslutningsvis att det ansvar som C hade ådragit sig kunde göras gällande av A utan hinder av att överlastindikatorn utgjorde en del av den skadade lyftkranen. A:s talan bifölls således.

⁸¹ Lindskog, Stefan, *Något om rättslig flerspårighet*, Gernandt, Johan, Kleineman, Jan & Lindskog, Stefan (red.), Festskrift till Gertrud Lennander, Jure Förlag, Stockholm, 2010, s. 191–212 [cit. Lindskog, 2010], s. 208.

⁸² Läkemedelsfallet, p. 11.

I ett tillägg konstaterade JustR Bengtsson att det knappast fanns stöd i svensk rätt för att vid produktskador som den förevarande göra undantag från SkL:s regler om ersättningsskyldighet för sakskada vid oaktsamhet, på grundval av att skadeståndskrav eventuellt hade kunnat göras gällande på inomobligatorisk grund mot någon annan. Bengtsson menade att det framstod som en naturlig och lämplig lösning att talan kunde föras direkt mot tillverkaren av en defekt produkt, både i detta och i andra produktskadefall. Vidare anförde Bengtsson att han för egen del inte ansåg ansvar av detta slag vara uteslutet ens när det tillverkade senare ingick som en ingrediens i en vara som skadades i sin helhet eller när en olyckshändelse hade drabbat själva produkten på grund av ett fel i den.

Lindskog menar att ifrågavarande rättsfall ger uttryck för att A:s rätt till ersättning på utomobligatorisk grund av C inte spärras av avtalsförhållandet med B, så vida inget annat följer av avtalet mellan A och B. Han menar att det framgår särskilt tydligt om avgörandet tolkas i ljuset av JustR Bengtssons tillägg.⁸³ Bengtsson talade visserligen i sitt tillägg om att det faktum att A kunde rikta krav mot B på inomobligatorisk grund inte skulle medföra undantag från den annars förevarande möjligheten för A att rikta krav mot C på utomobligatorisk grund. Uttalandet verkade dock avse just produktskador, så det är mindre klart vilka slutsatser som kan dras av det avseende andra rättsfigurer. Något liknande uttalande följde inte heller av majoritetens domskäl. Utgången i målet skulle visserligen kunna tolkas som att HD i vart fall inte såg något sådant principiellt hinder eftersom A före målet hade erhållit viss ersättning av B, och HD sedan förklarade C som ersättningsskyldig gentemot A avseende resterande belopp. När HD förklarade C som ersättningsskyldig talades det dock även där om just produktansvar. Det skulle, mot bakgrund av detta, således kunna finnas skäl att vara mer försiktig med att utpeka rättsfallet som gestaltande av en mer generell princip av innebörden att A:s avtalsförhållande med B inte skulle spärra A:s utomobligatoriska skadeståndsrätt mot C. Syftet med produktansvaret är ju just att en skadelidande ska vända sig direkt mot det vårdslösa ledet med sitt krav⁸⁴ – utan möjligheten att då kunna hoppa över sin avtalspart skulle produktansvaret förlora sin funktion, och det skulle således i många fall vara svårt att få ersättning för sina följdskador. Att skadelidande A, med anledning av sin produktskada, tilläts rikta sitt skadeståndsanspråk mot vårdslösa C på utomobligatorisk grund bör således inte ha varit en nyhet i och med rättsfallet. Vad som utmärkte rättsfallet var istället att C:s bedömda vårdslöshet grundade sig i ett ansvar för dennes självständiga kontraktsmedhjälpare D. Som förklarats tidigare är huvudregeln att man inte ansvarar för självständiga kontraktsmedhjälpare gentemot någon som man inte är avtalspart till.⁸⁵ Eftersom C inte var avtalspart till A borde C således som utgångspunkt inte ha varit ansvarig gentemot A för det fel i omkopplaren som hade orsakats av D. Att C däremot tillskrevs detta utökade ansvar, och således ansågs ha varit vårdslös genom att inte ha kontrollerat de delar av säkerhetsutrustningen som hade tillverkats av D, grundade HD på att det var fråga om en väsentlig säkerhetsanordning vars fel innebar en betydande skaderisk. Detta ansvar, som brukar kallas för non-delegable duty, innebär att man

⁸³ Lindskog, 2010, s. 206 f.

⁸⁴ Prop. 1990/91:197, s. 6. Forssén, Björn, *Produktansvar – En introduktion*, Jure Förlag, Stockholm, 2011 [cit. Forssén], s. 31 f. Bengtsson, Bertil & Ullman, Harald, *Produktansvaret – En översikt*, 5 u., Iustus Förlag, Uppsala, 2022 [cit. Bengtsson & Ullman], s. 59.

⁸⁵ Prop. 1972:5, s. 219. Se avsnitt 3.3 för utförligare redogörelse.

inte kan delegera bort sitt eget ansvar för något och utgör alltså ett undantag från principen att man inte ansvarar för självständiga kontraktsmedhjälpare.⁸⁶ Vad HD gjorde i målet var således att inom produktansvarsområdet tillskriva ett non-delegable duty-ansvar för kontroll av väsentliga säkerhetsanordningar där bristande funktion var förenat med betydande skaderisker.

För att nu återkoppla till tidigare resonemang diskuterades också betydelsen av målets produktskaderättsliga särdrag av föredraganden i det senare målet NJA 2007 s. 758 [Ballofixfallet], som även det rörde utomobligatoriska skadeståndsanspråk mot avtalsparts avtalspart. Föredraganden anförde att Bengtssons uttalanden i tillägget behandlade problematiken kring ”direktkrav” vid produktskador, och att de därför inte med säkerhet kunde läggas till grund för en bedömning av hans uppfattning om frågeställningen i det senare målet. Trots att målet således har sina produktskaderättsliga särdrag, har målet emellertid också refererats till just som ett uttryck för en princip att en skadelidande i en avtalskedja som har råkat ut för en sakskada kan vända sig på utomobligatorisk grund direkt mot ett bakre led som av vårdslöshet har orsakat sakskadan.⁸⁷ Något som talar emot att målets produktskaderättsliga drag skulle inskränka målets generella tillämplighet – det vill säga även vid utomobligatoriska skadeståndsanspråk mot avtalsparts avtalspart som inte avser produktskador – är att produktansvaret i vilket fall bedöms enligt de vanliga utomobligatoriska skadestandsreglerna (utanför konsumentförhållanden). Detta framgår av 67 § andra meningen KöpL, som anger att produktansvar är undantaget från lagens tillämpningsområde, och av förarbetet till KöpL, som anger att rätten till ersättning för sådan skada istället ska bedömas enligt de allmänna skadeståndsrättsliga reglerna som gäller för produktansvar.⁸⁸ Denna rättsliga reglering trädde visserligen i kraft efter tidpunkten för målet, men rättsläget var i praktiken liknande även före detta, även om det också var mer ovisst.⁸⁹ Mot bakgrund av detta kan således sägas att om kraven oavsett bedöms enligt samma 2 kap. 1 § SkL för saksador, borde bestämmelsens tillämplighet vid produktskador rimligtvis kunna få samma verkan även vid andra skador. Trots att det kan argumenteras för båda uppfattningarna, menar jag därför att det finns skäl att se målet som ett uttryck även för en mer generell rätt att rikta utomobligatoriska skadeståndsanspråk mot avtalsparts avtalspart.

4.2.3 NJA 1996 s. 118 [Skärbrännarfallet]

En beställare (A) anlätade en entreprenör (B) för utförande av ombyggnadsarbeten i A:s lokaler. B anlätade i sin tur en underentreprenör (C) för att utföra rivningsarbeten i ett rum i lokalen. Standardavtalet AB 72 gällde i båda avtalsleden. Under rivningsarbetets gång samlades det stora mängder lättantändliga rivningsmassor i rummet, och C använde i samband med detta en skärbrännare för rivningsarbetet. Gnistorna från skärbrännaren fick rivningsmassorna att fatta

⁸⁶ Prop. 1972:5, s. 219. Bengtsson, Ullman & Unger, s. 121. Andersson, Håkan, *Ansvarsproblem i skadeståndsrätten – Skadeståndsrättsliga utvecklingslinjer Bok I*, Iustus Förlag, Uppsala, 2013 [cit. Andersson, 2013 I], s. 250 f.

⁸⁷ Bengtsson, Bertil, *Svensk rättspraxis: Skadestånd utom kontraktsförhållanden 2013–2015*, Svensk Juristtidning, 2016, s. 433–453 [cit. Bengtsson, 2016], s. 446. Läkemedelsfallet, p. 8 i Lindskogs tillägg. Jfr Ballofixfallet.

⁸⁸ Prop. 1988/89:76, s. 54.

⁸⁹ Karlgren, Hjalmar, *Produktansvaret*, P.A. Norstedt & Söners Förlag, Stockholm, 1971 [cit. Karlgren], s. 11 ff. och 162 f. Hellner & Radetzki, 2021, s. 295 f. NJA 1918 s. 156. NJA 2001 s. 309. Bengtsson & Ullman, s. 39 f. och 57 ff.

eld, och branden spred sig till angränsande utrymmen. A riktade ett utomobligatoriskt skadeståndsanspråk mot C med anledning av skadorna på lokalen, på grunden att C av vårdslöshet eller grov vårdslöshet hade orsakat skadan. C invände att den varken hade förfarit vårdslöst eller grovt vårdslöst samt att skadeståndsskyldigheten i vart fall inte kunde överstiga 15 % av kontraktssumman för underentreprenaden utöver ansvarsförsäkringsbeloppet. Grunden till detta var ansvarsbegränsningen i 5 kap. 13 § första stycket AB 72, som angav att parts ersättningsskyldighet gentemot motpart för vårdslöst orsakad skada på annat än entreprenaden var begränsad till 15 % av kontraktssumman för entreprenaden eller till det högre belopp som ansvarig parts försäkringsskydd uppgick till. C menade att lämplighetsöverväganden talade för att en beställare inte skulle kunna vända sig direkt mot en underentreprenör med tillämpning av reglerna för utomobligatoriskt skadestånd. C menade också att det faktum att AB 72 var avtalsinnehåll både mellan A och B samt mellan B och C, borde medföra att bestämmelserna skulle tillämpas analogt även i relationen mellan A och C.

C:s invändning om ansvarsbegränsningen som hinder mot en utomobligatorisk talan prövades dock varken av HD eller av underinstanserna. Att invändningen inte prövades av HD kan ha berott på att HD bedömde att C hade förfarit grovt vårdslöst, varpå den aktuella ansvarsbegränsningen inte blev tillämplig. Enligt 5 kap. 13 § tredje stycket AB 72 gällde nämligen inte ansvarsbegränsningen om parten hade varit grovt vårdslös. HD förklarade endast att utomobligatoriskt skadeståndsansvar förelåg för C på grund för skadan, men att ersättningsskyldigheten dock skulle jämkas till maxbeloppet för C:s ansvarsförsäkring enligt SkL:s regler rörande principalansvar. Detta mål talar således för att det inte finns något principiellt hinder mot att rikta utomobligatoriska skadeståndsanspråk mot avtalsparts avtalspart, i vart fall när det inte finns någon tillämplig ansvarsbegränsning i något avtalsled.

4.2.4 NJA 2001 s. 711 [Bankfallet]

Bankkunder (A) hade egendom förvarad i bankfack hos en bank (B). För bevakningen av bankfacken hade B i sin tur anlitat ett bevakningsbolag (C). B hade dessutom tecknat en egendomsförsäkring som, förutom B:s egen egendom, omfattade även A:s egendom i bankfacken. Ett inbrott ägde därefter rum hos B, varpå A:s egendom i bankfacken stals. Inbrottet hade möjliggjorts genom att C hade brustit i sitt bevakningsuppdrag. I enlighet med det av B tecknade försäkringsavtalet utbetalade försäkringsbolaget försäkringsersättning till A uppgående till förlusternas värde. Med anledning av den utbetalda försäkringsersättningen riktade försäkringsbolaget därefter ett skadeståndsanspråk mot C regressvis, på grunden att försäkringsbolaget hade inträtt i antingen A:s eller B:s rätt till ersättning. Talan fördes både på inomobligatorisk grund, med argument om bevakningsuppdragets närhet till bankfacksavtalen, och på utomobligatorisk grund. C bestred ansvar.

Underrätterna var eniga om att C hade agerat grovt vårdslöst. Skadeståndsanspråket prövades dock enbart av underrätterna på inomobligatorisk grund. HD meddelade därefter prövningstillstånd i målet, med begränsningen att HovR:s bedömning att C hade agerat grovt vårdslöst skulle stå fast. HD anförde att det med hänsyn till vissa försäkringsrättsliga överväganden inte var möjligt att föra skadeståndstalan på inomobligatorisk väg från A till B, och B till C, i det aktuella fallet. Det förklarades att det inte heller var möjligt att på

inomobligatorisk väg föra en skadeståndstalan från A direkt till C, enligt argument om avtalets subjektiva begränsning. Slutligen prövade HD möjligheten att föra en skadeståndstalan på utomobligatorisk grund från A till C. Detta sammanfattades i en enda mening med slutsatsen att ”omständigheterna [inte heller var] sådana att [A] skulle ha kunnat göra gällande ett utomobligatoriskt skadeståndsanspråk gentemot [C]”. A:s talan ogillades således.

Utan en motivering är det svårt att veta säkert vad som var skälet till att omständigheterna inte ansågs vara sådana att utomobligatoriskt skadeståndsansvar var möjligt. Det skulle kunna röra sig om ett mer principiellt ställningstagande mot utomobligatoriska skadeståndskrav när det finns motsvarande inomobligatoriska kontraktsled. En mer trolig tolkning är dock att bedömningen av C:s agerande som grovt vårdslös grundade sig i C:s agerande i egenskap avtalspart, inom ramen för bevakningsuppdraget. Följaktligen skulle det kunna innebära att det var tänkbart att C:s agerande därför inte ens hade bedömts som vårdslöst utanför avtalsförhållandet, gentemot A, vid en utomobligatorisk culpabedömning. Något som talar för detta är att C, enligt min mening, har en svag koppling till den skadevällande gärningen. Stölden, som utgjorde A:s sakskada, företogs av gärningsmän utan någon koppling till C. C hade visserligen kunnat förhindra stölden om det hade utfört sitt bevakningsuppdrag på ett erforderligt sätt, men det var däremot inte C som utförde själva stölden. Medan C hade en avtalsgrundad skyldighet att utföra sitt bevakningsuppdrag gentemot B, varpå en oaktsam underlåtenhet att göra detta hade inneburit avtalsbrott vilket i sin tur aktualiserat inomobligatoriskt skadeståndsansvar, hade C däremot ingen sådan avtalsgrundad förpliktelse gentemot A. För att ett beteende ska vara ansvarsgrundande enligt de utomobligatoriska skadeståndsreglerna krävs det som förklarar i regel att beteendet har utgjort en aktiv handling, medan underlåtenhet att handla däremot inte är ansvarsgrundande. För att underlåtenhet ska bli ansvarsgrundande krävs det att det har funnits en skyldighet att handla.⁹⁰ Det saknas dock stöd för att C ska ha haft någon sådan skyldighet gentemot A. Således bör C:s underlåtenhet att förhindra stölden inte ha varit oaktsam i förhållande till A. Munukka menar också att det är en möjlig tolkning, att utgången i målet skulle kunna bero på att det inte var visat att C hade varit vårdslös i förhållande till A.⁹¹ Johansson uttrycker sig mer övertygat om saken och anför att vårdslöshet inte förelåg i förhållandet mellan C och A.⁹² Ullman och Nydrén är inne på ett liknande spår och menar att HD ansåg att C enbart hade åligganden gentemot B, och inte mot A.⁹³ Bengtsson uttrycker sig på ett sådant sätt att HD i målet tillämpade huvudregeln att det krävs en aktiv handling för att aktualisera skadeståndsansvar på utomobligatorisk grund.⁹⁴ Det är således osäkert vilken betydelse målet kan tillmätas möjligheten att rikta utomobligatoriska skadeståndsanspråk mot avtalspartens avtalspart, med tanke på att en trolig förklaring till utgången är att de grundläggande förutsättningarna för ett utomobligatoriskt skadeståndsansvar inte var uppfyllda i det aktuella fallet. Ullman menar dock att det inte var fråga om något

⁹⁰ Se avsnitt 2.4.

⁹¹ Munukka, Jori, *Utomobligatoriska anspråk mot avtalsparts kontraktsmedhjälpare och mot avtalspart*, Juridisk tidskrift, 2015/2016, s. 410–428 [cit. Munukka, 2015], s. 418.

⁹² Johansson, s. 287.

⁹³ Bengtsson, Ullman & Unger, s. 122. Nydrén, Birger, *Underentreprenör har liknande ansvar mot byggherren, som generalentreprenörens anställda*, Juridisk Tidskrift, 2007/2008, s. 700–710 [cit. Nydrén], s. 704.

⁹⁴ Bengtsson, Bertil, *Skadestånd utom kontraktsförhållanden 2001–2003*, Svensk Juristtidning, 2004, s. 829–844 [cit. Bengtsson, 2004], s. 829 f. och 839.

principiellt förbud mot en sådan talan i målet, eftersom HD faktiskt tog ställning till frågan om utomobligatoriskt ansvar,⁹⁵ om än väldigt summariskt. Det är möjligt att HD hade kunnat uttrycka sig tydligare om den menade att dörren skulle vara principiellt stängd för utomobligatoriska skadeståndsanspråk när de riktas mot avtalspartens avtalspart, men det bör inte heller vara uteslutet att detta skulle kunna inrymmas i uttalandet att ”omständigheterna [inte heller var] sådana att [A] skulle ha kunnat göra gällande ett utomobligatoriskt skadeståndsanspråk gentemot [C]”. Jag håller dock med om att uttalandet snarare antyder att ett sådant anspråk hade kunnat tillåtas i andra fall. Även om det inte går att utläsa med säkerhet, framstår det således som mer troligt att det inte var fråga om något principiellt förbud mot utomobligatoriska skadeståndsanspråk mot avtalsparts avtalspart i målet.

4.2.5 Göta hovrätts dom den 20 december 2001 i mål nr T 229-01 [Bravidadomen]

En byggherre (A) anlätade en generalentreprenör (B) för utförande av ombyggnadsarbeten i en samordnad generalentreprenad. B ingick därefter ett avtal med en underentreprenör (C) avseende utförande av rörarbetena. Standardavtalet AB 72 var avtalsvillkor i förhållandet mellan A och B, men inte i förhållandet mellan B och C som istället grundades på ett avtal där frågan om skadestånd inte reglerades. Det uppstod senare ett vattenläckage från en rörkoppling som hade installerats av C, vilket orsakade vattensador på A:s fastighet. A riktade med anledning av vattenskadan ett utomobligatoriskt skadeståndsanspråk mot C, på grunden att C hade vållat skadan av vårdslöshet. C vitsordade att den hade förfarit vårdslöst men invände att A inte kunde rikta sitt skadeståndsanspråk mot C på utomobligatorisk grund, utan var begränsad till att rikta sitt anspråk mot B på inomobligatorisk grund.

HovR anförde att AB 72 – som enbart reglerade förhållandet mellan parterna till avtalet, i detta fall A och B – inte innehöll något uttryckligt förbud mot att från A:s sida utkräva skadestånd av C på utomobligatorisk grund. Däremot menade HovR att det, med hänsyn till bestämmelsernas syfte och innehåll, kunde utgås från att A, när denne ingick avtal om generalentreprenad, var införstådd med att den inte hade en alternativ rätt till skadestånd av C förutom möjligen när C orsakat skadan genom grov vårdslöshet eller uppsåtligen. HovR bedömde C:s agerande som vårdslöst, men däremot inte grovt vårdslöst, och kom därför till slutsatsen att A inte kunde rikta sitt skadeståndsanspråk mot C på utomobligatorisk grund.

Det bör nämnas att det i målet var fråga om skada på annat än entreprenaden, det vill säga sådan skada som regleras i 5 kap. 13 § AB 72.⁹⁶ Distinktionen som gjordes i målet i ansvarsfrågan, beroende på om det förelåg vårdslöshet av normalgraden eller som betecknades som grov, var sannolikt hänförlig till tillämpligheten av 5 kap. 13 § AB 72. Bestämmelsen innehöll nämligen en ansvarsbegränsning som beloppsmässigt begränsade av skadeståndsskyldigheten till 15 % av kontraktssumman, vilken gällde när en part hade förfarit vårdslöst, men däremot inte om parten hade förfarit grovt vårdslöst. I och med att C hade förfarit vårdslöst, men inte grovt vårdslöst, var ansvarsbegränsningen alltså gällande i målet.

⁹⁵ Bengtsson, Ullman & Unger, s. 122.

⁹⁶ Liman, Lars-Otto, Sahlin, Claes, Peterson, Martin & Kåvius, Niklas, *Entreprenad- och konsulträtt*, 9 u., Svensk Byggtjänst, Stockholm, 2016 [cit. Liman, Sahlin, Peterson & Kåvius], s. 183.

Domen kom som en förvåning för företagsförsäkringsbranschen, som i decennier hade fört mestadels framgångsrika regressanspråk gällande försäkringsersättningar på utomobligatorisk grund med stöd av 2 kap. 1 § SkL. Osäkerheten om domens giltighet ledde till praktiska problem för försäkringsbranschen, eftersom i princip alla skador av dessa slag helt eller delvis täcktes av egendomsförsäkringar eller ansvarsförsäkringar. Detta gav upphov till en ny prövning av frågan i det nedanstående liknande målet Ballofixfallet.⁹⁷

4.2.6 NJA 2007 s. 758 [Ballofixfallet]

En bostadsrättsförening (A) anlätade en generalentreprenör (B) för utförande av renoveringsarbeten. B anlätade i sin tur en underentreprenör (C) för utförande av vissa VVS-arbeten. Standardavtalet AB 92 gällde i båda avtalsleden. En koppling mot en ballofixventil som hade installerats av C släppte sedan, vilket orsakade en kraftig vattenutströmning och efterföljande vattenskador på fastigheten. A riktade med anledning av vattenskadan ett utomobligatoriskt skadeståndsanspråk mot C, på grunden att C hade vållat skadan av vårdslöshet. C invände att A inte hade rätt att utkräva skadestånd på utomobligatorisk grund, när det var möjligt att kräva detta inomobligatoriskt, för att på så sätt kringgå avtalens ansvarsbegränsningar. I 5 kap. 14 § första stycket AB 92, som alltså var avtalsinnehåll i båda avtalsleden, reglerades nämligen skadeståndsskyldigheten för den typ av skada som var aktuell i fallet, nämligen skada på annat än entreprenaden. Enligt bestämmelsen var en vårdslös part skyldig att ersätta sin motpart för sådan skada, dock endast upp till ett begränsat belopp om 15 % av kontraktssumman eller till det högre belopp som ansvarig parts försäkringsskydd uppgick till. Enligt 5 kap. 14 § tredje stycket AB 92 gällde beloppsbegränsningen inte om parten varit grovt vårdslös. Parterna var dock överens om att C hade förfarit vårdslöst, men inte grovt vårdslöst. Detta innebar således att beloppsbegränsningen skulle gälla om standardavtalet tillämpades.

HD meddelade prövningstillstånd i frågan om huruvida C, i egenskap av underentreprenör, var skyldig att svara direkt mot A, i egenskap av beställare, för skadeståndskrav som C av vårdslöshet hade orsakat A i samband med sitt uppdrag, med beaktande av att AB 92 var avtalat i båda avtalsleden.

HD anförde att B, istället för att anlita någon i sitt ställe för att utföra delar av arbetet, hade kunnat utföra hela arbetet själv. I ett sådant fall hade A varit bunden av ansvarsbegränsningarna i avtalet med B. Inom avtalet mellan A och B gällde dessutom ansvarsbegränsningarna till förmån för B, även när B ansvarade för C:s vårdslöshet. HD menade därför att A kunde sägas ha accepterat ansvarsbegränsningarna, oavsett om arbetet utfördes av B eller C. Vidare förklarades det att det låg i B:s intresse att dennes ansvarsbegränsningar i förhållande till A gällde även till förmån för C, eftersom det hade en prissänkande effekt på C:s begärda pris. Däremot uttalades det att C:s ansvarsbegränsningar i förhållande till B principiellt inte var bindande för A. HD konstaterade även att det i Bravidadomen ovan ansågs att A inte hade en alternativ rätt till skadestånd från C vid skador på annat än entreprenaden när AB 92 hade avtalats, förutom möjligen när skadan hade orsakats av grov vårdslöshet eller uppsåtligen, samt

⁹⁷ Nydrén, s. 701. Bengtsson, Ullman & Unger, s. 123.

att den uppfattningen också hade stöd av Byggnadets Kontraktskommitté [BKK]⁹⁸ enligt dess yttrande i det pågående målet och till viss del i doktrin.

Därefter fastslog HD att "[m]ed reservation för fallet att underentreprenören åsidosatt en särskild säkerhetsförpliktelse, med beställaren som skyddsobjekt, och fallen att underentreprenören handlat uppsåtligt eller grovt vårdslöst, varvid ansvarsbegränsningarna i [5 kap. 14 §] AB 92 inte gäller, leder en sammanvägning av det anförda till slutsatsen, att en hänvisning till AB 92 i ett avtal mellan en beställare och en entreprenör medför att beställaren inte har rätt till ersättning från en underentreprenör på utomobligatorisk grund." A:s talan ogillades således.

BKK hade, som anförts ovan, beretts tillfälle av HD att avge yttrande i målet. BKK anförde i sitt yttrande att de olika entreprenadrättsliga standardavtalen som utformades av BKK bildade ett sammanhängande regelsystem som tillämpades allmänt i byggsektorn. Det var BKK:s strävan att dessa skulle ha en välavvägd balans mellan parternas rättigheter och skyldigheter, för att på så sätt uppnå en ekonomiskt optimal riskfördelning mellan parterna. Vidare menade BKK att tydliga regler i dessa hänseenden i standardavtalen medförde att aktörerna inom byggsektorn var medvetna om vilka risker som fanns och inte behövde gardera sig ekonomiskt i entreprenadavtalen utöver vad som följde av respektive avtalsåtagande. BKK menade att detta förhållningssätt var en eftersträvansvärd ordning, och att den princip som slogs fast i Bravidadomen borde gälla för att säkerställa denna ordning även fortsättningsvis.⁹⁹

Rättsregeln som bildades i målet var således att A inte hade rätt att rikta utomobligatoriska skadeståndsanspråk mot C när AB 92 var avtalat mellan A och B, med två undantag:

- 1) om C hade åsidosatt en särskild säkerhetsförpliktelse, med A som skyddsobjekt, och
- 2) om C hade agerat uppsåtligt eller grovt vårdslöst, varvid ansvarsbegränsningarna i 5 kap. 14 § AB 92 inte gällde.

4.2.7 NJA 2009 s. 16 [Bostadsrättsfallet]

En bostadsrättsinnehavare (A) ägde en andel i en bostadsrättsförening (B) som hade beslutat att utföra renoveringsarbeten i föreningens stamledningar. B anlidade en entreprenör (C) för utförandet av renoveringsarbetena. I samband med utförandet uppstod en vattenskada i den lägenhet som A hade nyttjanderätt till, på grund av att C inte hade dragit åt en rörkoppling. C blev till följd härav ersättningsskyldig mot B för sakskadorna på själva lägenheten. Till följd av vattenskanan ådrog sig dock även A utgifter för ersättningsboende, då A inte kunde bo kvar i lägenheten under tiden som vattenskanan åtgärdades. Förhållandet mellan A och B reglerades i bostadsrättslagen (1991:614), som angav att A endast hade rätt till ersättning av B för hinder i nyttjanderätten om B hade varit försumlig. B hade i det aktuella fallet varken jämkat A:s avgift eller erbjudit A ett ersättningsboende. A riktade därför ett utomobligatoriskt

⁹⁸ BKK är en förening som verkar inom byggsektorn med att bl.a. utforma allmänna bestämmelser för entreprenadavtal, däribland standardavtalet AB 92 som var avtalsinnehåll i målet.

⁹⁹ BKK:s yttrande 2007-04-20 till Högsta domstolen angående mål nr Ö 918-06.

skadeståndsanspråk mot C avseende utgifterna för ersättningsboendet, på grunden att de utgjorde en följdskada till sakskadans på lägenheten. C invände att A:s skada inte var ersättningsgill då utgifterna utgjorde en tredjemansskada, eftersom sakskadans hade åsamkats B som var ägare till lägenheten och inte A som enbart var nyttjanderättshavare till densamma.

HD anförde att ersättning till följd av sakskada i regel enbart utgick till den som hade lidit den primära sakskadans, och inte till en tredje man som hade lidit en förlust till följd av sakskadans. HD menade dock att en bostadsrättsinnehavare hade en avtalad nyttjanderätt till sin bostadsrättslägenhet och en sådan ägarlik ställning som gjorde det motiverat att tillerkänna bostadsrättsinnehavaren, i egenskap av tredje man, ersättning för följdskador av sakskadans som hade drabbat den lägenhet som bostadsrättsinnehavaren innehaft nyttjanderätten till. Slutligen förklarade HD att en bostadsrättsinnehavare i vissa fall kunde utkräva ersättning för ersättningsboende av bostadsrättsföreningen med stöd av bostadsrättslagen (1991:614), men att lagreglerna inte borde ges en sådan innebörd att bostadsrättsinnehavaren av den anledningen skulle vara förhindrad att utkräva en sådan ersättning på utomobligatorisk grund av den som anlåtts av bostadsrättsföreningen och vållat skadan. HD biföll således A:s talan.

JustR Lindskog och Lennander, som var skiljaktiga enbart beträffande motiveringen till domen, diskuterade huruvida en skadelidande som hade en inomobligatorisk rätt till ersättning för sin skada av sin avtalspart kunde vara begränsad till att framföra sina skadeståndsanspråk mot avtalsparten istället för mot skadevällaren. De menade att det under vissa förhållanden kunde anses följa av avtalsförhållandet, men att det normalt sett förutsatte att det var fråga om kopplade avtalsrelationer. Som exempel på en kopplad avtalsrelation gavs att en skadelidande hade en avtalsgrundad rätt till en viss prestation av sin avtalspart, som i sin tur köpte prestationer från skadevällaren. Skiljaktiga förklarade att det i Ballofixfallet nämligen ansågs följa av AB 92, som gällde för båda avtalsleden, att en beställare inte hade rätt att med förbigående av entreprenören vända sig direkt mot underentreprenören på utomobligatorisk grund. Skiljaktiga framhöll även andra situationer där de menade att en skadelidande, som hade en inomobligatorisk rätt till ersättning för sin skada av sin avtalspart, kunde vara begränsad till att framföra sina skadeståndsanspråk mot avtalsparten istället för utomobligatoriskt mot skadevällaren. De förklarade att det kunde vara uttryckligt överenskommet att skadelidande skulle hålla sig till sin avtalspart, vilket skadevällaren kunde åberopa till sin fördel enligt allmänna principer om tredjemansavtal. Därefter förklarade de att "[i] avsaknad av en uttrycklig avtalsreglering och sådana särskilda tolkningsdata som var före i 2007 års fall förutsätter emellertid en spärr mot det bakre ledet för utomobligatoriska anspråk avseende det generella culpaansvaret enligt skadeståndslagen i princip att – i linje med allmänna avtalsrättsliga principer – det främre ledet utgått från att den skadelidandes rätt mot det bakre ledet skall vara avskuren och den skadelidande har måst inse detta [...] Det innebär att det främre ledet skall ha haft ett särskilt och för den skadelidande synbart intresse av en sådan begränsning." Således ställdes det upp tre alternativa vägar för att stänga dörren för A att rikta utomobligatoriska skadeståndsanspråk mot C. Det krävdes antingen:

- 1) att det var uttryckligt avtalat,

- 2) att det ansågs följa av ett avtalsförhållande – där det normalt sett också behövde vara fråga om kopplade avtalsrelationer, eller
- 3) att B hade utgått från att A:s rätt mot C skulle vara avskuren, och A måste ha insett detta på grund av att B hade haft ett särskilt intresse av en sådan begränsning, vilket hade varit synbart också för A.

Slutligen uttalade skiljaktiga att "[n]är förhållandet mellan den skadelidande och det främre ledet inte på avtalsrättslig väg kan ges en innebörd som begränsar den skadelidandes rätt att på utomobligatorisk grund vända sig direkt mot skadevällaren (det bakre ledet), måste dock antas att den skadelidande i regel får välja mellan att vända sig mot det främre ledet på inomobligatorisk grund och det bakre ledet på utomobligatorisk grund."

Det kan konstateras att målet främst rörde frågan om tredjemansskador. Frågan om möjligheten att rikta utomobligatoriska skadeståndsanspråk mot avtalsparts avtalspart belystes dock utförligt av minoriteten, som alltså uttalade en generell sådan rätt med undantag för enbart vissa särskilda situationer. Även HD:s majoritet tog dock viss ställning till frågan, genom att förklara att förekomsten av lagregler om skadestånd i det främre ledet inte behövde medföra att skadestånd var uteslutet på utomobligatorisk grund mot det bakre ledet. Trots att HD inte var överens om motiveringen till domen, pekar således båda sidorna i detta avseende i samma riktning. Johansson menar att frågan om A:s rätt att rikta utomobligatoriska skadeståndsanspråk mot C berördes av både majoriteten och minoriteten, och att konklusionen blev densamma.¹⁰⁰ Andersson tolkar det som att majoriteten och minoriteten var oense om hur man borde skriva dom, snarare än om skälen till att målet skulle lösas på det sätt det gjordes.¹⁰¹ Även detta mål talar således för att det inte finns något principiellt hinder mot att rikta utomobligatoriska skadeståndsanspråk mot avtalsparts avtalspart.

4.2.8 Skiljedom given i Göteborg den 29 juli 2012 [Skiljedomen]

En maskintillverkare (A) anlidade ett transportbolag (B) för transport av sålda maskiner. B anlidade i sin tur en hamnterminal (C) för att lasta och säkra vissa av maskindelarna för transporten. I förhållandet mellan A och B gällde standardavtalet NSAB 2000. I förhållandet mellan B och C gällde standardavtalet Sveriges Hamnars Terminalbestämmelser 1989, vars 2 § begränsade C:s skadeståndsansvar till ett visst belopp och vars 3 § föreskrev en kortare preskriptionstid för skadeståndsanspråk. Under transporten föll de maskindelar som hade lastats av säkrats av C ner på andra maskindelar, vilket medförde skador på godset. A riktade med anledning av skadorna ett utomobligatoriskt skadeståndsanspråk mot C, under påstående att C inte kunde åberopa ansvarsbegränsningen eller preskriptionsbestämmelsen mot A vid en utomobligatorisk talan. C invände att A inte hade rätt att rikta sitt skadeståndsanspråk direkt mot C, samt att ansvarsbegränsningen och preskriptionsbestämmelsen i vilket fall skulle vara tillämpliga om C ansågs vara ansvarig direkt mot A, varför ansvaret var preskriberat.

¹⁰⁰ Johansson, s. 289.

¹⁰¹ Andersson, Håkan, *Gränsproblem i skadeståndsrätten – Skadeståndsrättsliga utvecklingslinjer Bok II*, Iustus Förlag, Uppsala, 2013 [cit. Andersson, 2013 II], s. 396.

Skiljedomen meddelades av JustR Johansson, som var ensam skiljeman i målet. En av frågorna som prövades var tillåtligheten i att från A:s sida rikta sitt skadeståndsanspråk direkt mot C på utomobligatorisk grund. Skiljemannen menade att det i regel inte förelåg hinder mot att hoppa i kontraktskedjor genom tillämpning av utomobligatoriskt ansvar. Uttalandet stöddes på referenser till Hamnkransfallet, Besiktningsfallet och Bankfallet. Däremot menade skiljemannen att det förelåg ett sådant hinder när det var fråga om kopplade avtal, det vill säga när samma avtal gällde i samtliga av de relevanta avtalsleden. Detta uttalande stöddes på referenser till Ballofixfallet och Bostadsrättsfallet, särskilt med avseende på de skiljaktiga i det senare målet. Skiljemannen menade att parten i ett sådant fall hade accepterat ett avtal där prestationsskyldigheten sedan hade vidaredelegerats till en underleverantör på samma villkor, och att parten under sådana förhållanden inte kunde göra gällande krav direkt mot underleverantören, med undantag för ”några här inte aktuella fall”. De undantagsfall som inte menades vara aktuella i målet skulle kunna vara det som refereras till som undantagssituationer i det i sammanhanget angivna målet Ballofixfallet, nämligen att C hade åsidosatt en särskild säkerhetsförpliktelse med A som skyddsobjekt eller att C hade förfarit grovt vårdslöst eller uppsåtligt så att de i målet kopplade entreprenadavtalens ansvarsbegränsningar inte gällde. Skiljemannen prövade sedan de i skiljemålet aktuella avtalsförhållandena. I avtalsförhållandena gällde skilda standardavtal, som visserligen hade det gemensamma målet att transportera maskinerna från säljare till köpare, men som dock var helt fristående utan någon tydlig koppling mellan leden. Skiljemannen kom därför till slutsatsen att A – mot bakgrund av detta, samt att A inte hade avstått från rätten att framställa krav mot C – kunde framställa krav direkt mot C.

Vad gällde ansvarsbegränsningen och preskriptionsbestämmelsen tolkade skiljemannen C:s invändning – att dessa som gällde mellan B och C skulle tillämpas även i förhållandet mellan A och C – som att den grundade sig på handelsbruk. Det förklarades att standardavtal var vanligt förekommande inom transporträtten, och att det hade diskuterats flitigt huruvida en part som inte stod i direkt avtalsförhållande med någon annan ändå kunde bli bunden av ett sådant standardavtal till följd av handelsbruk. Det menades dock att rättsutvecklingen lutade mot att även standardavtal som var välkända och välanvända, som hade överenskommit gemensamt av parternas branschorganisationer, inte utan vidare kunde anses utgöra en del av avtalet på grund av handelsbruk. Eftersom C inte hade lyckats styrka att handelsbruk förelåg fastslog skiljemannen därför att vare sig ansvarsbegränsningen eller preskriptionsbestämmelsen gällde i förhållandet mellan A och C. Sammanfattningsvis hade A således rätt att rikta sitt skadeståndsanspråk direkt mot C på utomobligatorisk grund, utan begränsning av den beloppsbegränsning eller preskriptionsbestämmelse som gällde i förhållandet mellan B och C. A:s talan bifölls således.

4.2.9 NJA 2014 s. 760 [Läkemedelsfallet]

En läkemedelstillverkare (A) anlidade en speditör (B) för transport av sina sålda läkemedel. B anlidade i sin tur en fraktförare (C) för godshanteringen vid den flygplatsterminal som godset skulle transporteras via. I båda avtalsleden gällde standardavtalet NSAB 85, vars 29 § innehöll en bestämmelse om kortare preskriptionstid för skadeståndsanspråk. I samband med godshanteringen stal C:s anställda av de läkemedel som skulle transporteras för A:s räkning. A riktade med anledning av förlusterna ett skadeståndsanspråk mot C på utomobligatorisk grund,

och menade att preskriptionsbestämmelsen inte var tillämplig vid en utomobligatorisk talan. C invände att talan var preskriberad med hänvisning till preskriptionsbestämmelsen.

HD anförde att den grundläggande utgångspunkten var att det utomobligatoriska skadeståndsansvaret hade generell giltighet och att det var tillämpligt även på avtalsförhållanden. Däremot kunde förekomsten av ett avtal medföra avvikelser från de utomobligatoriska skadeståndsreglerna. Detta kunde ske på grund av avtalsinnehållet, till följd av särskilda regler eller rättsgrundsatser som gällde för avtalstypen eller med tillämpning av vanliga tolkningsprinciper som menades kunna innebära en utvidgning eller inskränkning av skadeståndsansvaret för en skadevållande avtalspart.

HD anförde att Ballofixfallet – där standardavtalet AB 92 gällde i förhållandet mellan en beställare och en entreprenör, och beställaren inte ansågs kunna rikta ett skadeståndsanspråk direkt mot en underentreprenör på utomobligatorisk grund – byggde på en tolkning av bestämmelserna i AB 92 och rörde förhållanden vid generalentreprenad, varför avgörandet gav begränsad vägledning i fråga om andra typer av kontraktskedjor. HD menade därför att en part i det främre ledet i en kontraktskedja som hade råkat ut för en sakskada skulle kunna vända sig direkt mot det bakre ledet som hade orsakat skadan av vårdslöshet, om inte något annat följde av en särskild rättsregel eller föranleddes av avtal.

HD förklarade att speditörens uppdrag att ombesörja transporten av godset enligt bestämmelserna i NSAB 85 kunde utföras antingen med fraktföraransvar eller med förmedlaransvar. Fraktföraransvaret innebar att speditören var ansvarig för transporten gentemot uppdragsgivaren, även om speditören inte transporterade godset med eget transportmedel. Förmedlaransvaret innebar istället att speditören inte ansvarade för tredje mans åtgärder avseende den förmedlade tjänsten. HD tolkade det aktuella uppdraget som att det var förenat med ett förmedlaransvar. HD menade nämligen att det inte var visat att B:s uppdrag sträckte sig längre än till att anlita annan för att tillgodose A:s transportbehov. Eftersom B i egenskap av speditör ingick avtal i eget namn, men med syftet att tjänsten skulle tillgodoses A, menade HD att uppdraget därför kunde ses som en särskild form av kommission. HD förklarade att kommissionären (B) vid kommission ingick avtal med tredje man (C) i eget namn men för kommittentens (A) räkning, varpå kommissionären och tredje man blev avtalsparter medan kommittenten stod utanför avtalet. Om kommittenten sedan ville ta i anspråk en rättighet som följde av kommissionärens avtal med den tredje mannen, skulle kommittenten däremot inte kunna komma i bättre position mot den tredje mannen än vad kommissionären skulle ha gjort. Det ansågs därför följa av allmänna kommissionsrättsliga grundsatser att bedömningen av huruvida kommittentens utomobligatoriska skadestånds rätt mot tredje man var inskränkt på grund av avtalet mellan kommissionären och tredje man, skulle göras som om det istället var kommittenten själv som var bunden av avtalet med den tredje mannen. Det standardavtal, med den särskilda preskriptionsbestämmelsen som hade avtalats mellan B och C, ansågs därmed vara tillämpligt även i relationen mellan A och C. A hade således rätt att rikta skadeståndsanspråk direkt mot C på utomobligatorisk grund, med de begränsningar som följde av avtalet. Med hänvisning till den kortare preskriptionstid som enligt avtalet gällde för skadeståndsanspråk var A:s rätt till skadestånd således preskriberad.

I ett tillägg förklarade JustR Lindskog att det alltså gjordes skillnad på de två situationerna där antingen A var transportkund, B var transportör och C var undertransportör, respektive där A var transportkund, B var speditör och C var fraktförare. I det senare fallet anlätade B C i eget namn för A:s räkning, varför det då principiellt rörde sig om kommission och därför förelåg en annan rättslig situation än i det första fallet.

Det bör särskilt understrykas att HD, trots att den ogillade A:s talan om utomobligatoriskt skadeståndsansvar i detta fall, i målet erkände en principiell rätt att rikta utomobligatoriska skadeståndsanspråk mot avtalsparts avtalspart. Som Munnukka anför ska uttalandet sannolikt inte heller uppfattas som *obiter dictum*, eftersom HD:s fortsatta argumentation byggde vidare på grundregeln ifråga.¹⁰² HD erkände också att det fanns en särskild undantagsregel för entreprenadförhållanden, vilket således bekräftade Bravidadomen och Ballofixfallet.

¹⁰² Munnukka, 2015, s. 426.

5 Analys

5.1 Introduktion till kapitlet

I kapitlet följer, mot bakgrund av föregående kapitel, en analys av frågan om möjligheten att rikta utomobligatoriska skadeståndsanspråk mot avtalsparts avtalspart.

I kapitlets följande avsnitt behandlas den generella huvudregeln. Därefter behandlas undantaget för entreprenadavtal. Därefter behandlas undantaget för kommissionsavtal. Efter detta behandlas betydelsen av kopplade avtal. Efter det behandlas betydelsen av begränsningsvillkor. Till sist behandlas tredjemansavtal i förhållande till uppsatsfrågan.

5.2 Generell huvudregel

Som följer av senare avsnitt har frågan om möjligheten att rikta utomobligatoriska skadeståndsanspråk mot avtalsparts avtalspart varit föremål för viss särreglering avseende entreprenader och kommission. I detta avsnitt, som behandlar den generella huvudregeln, undantas därför de målen som en utgångspunkt, med undantag för i den mån de är relevanta för den här framställningen. Frågan om möjligheten att rikta utomobligatoriska skadeståndsanspråk mot avtalsparts avtalspart har behandlats i fyra mål som inte har avsett vare sig entreprenader eller kommission. I två av målen tilläts anspråken, och i två av målen tilläts anspråken inte.

De två mål där anspråken tilläts redogörs för i det följande. I Hamnkransfallet, som rörde förvärvad lös egendom som hade skadats på grund av ett fel i egendomens säkerhetsanordning, tilläts anspråket som ansågs beträffa en produktskada. Målet har således produktskaderättsliga särdrag, men har trots detta refererats till som ett uttryck för att en skadelidande i en avtalskedja som har råkat ut för en sakskada kan vända sig på utomobligatorisk grund direkt mot ett bakre led som av vårdslöshet orsakat sakskadan. I Skiljedomen, som var ett transporträttsligt mål, tilläts anspråket med motiveringen att det i regel inte förelåg hinder mot att hoppa i kontraktskedjor genom tillämpning av utomobligatoriskt skadeståndsansvar. Det menades visserligen att det förelåg ett sådant hinder vid kopplade avtal, men detta diskuteras vidare i avsnitt 5.5 nedan.

De två mål där anspråken inte tilläts redogörs för i det följande. I båda dessa mål saknades en tydlig motivering till utfallen. I Postfallet, som rörde ett transportuppdrag, uttalades det att ansvarigheten för skadan redan fanns reglerad för B:s del och att det inte förelåg något annat förhållande som medförde att ytterligare ersättning kunde utgå. I Bankfallet, som rörde ett förvarings- respektive bevakningsuppdrag, uttalades det enbart att omständigheterna inte var sådana att A skulle ha kunnat göra gällande ett utomobligatoriskt skadeståndsanspråk gentemot C. Det är högst troligt att en anledning till att anspråket i Bankfallet inte tilläts var att grundläggande förutsättningar saknades för C:s utomobligatoriska ansvar mot A. Det är möjligt att så var fallet även i Postfallet, även om en annan möjlig förklaring är ansvarsbegränsningen i första avtalsledet. Om man utgår från att dessa var åtminstone ett av skälen till att anspråken inte tilläts, är det svårt att veta vad utgången hade blivit om sådana grundläggande förutsättningar istället hade förelegat eller om avsteg från SkL:s tillämplighet inte hade kunnat motiveras av avtalet. Det blir därmed svårt att dra säkra slutsatser om målens betydelse för den principiella möjligheten att rikta utomobligatoriska skadeståndsanspråk mot avtalsparts

avtalspart. Det faktum att det i båda målen menades att omständigheterna inte var sådana att anspråken kunde tillåtas, skulle kunna tala för att det däremot inte ansågs att sådana anspråk var generellt förbjudna, även om det inte kan utläsas med säkerhet. Lindskog menar också att målen inte talar för något brett undantag från normalordningen, av innebörden att A vid kedjevisa avtal skulle vara hindrad att föra en utomobligatorisk talan mot C.¹⁰³ Mot bakgrund av det ovan anförda är det dock som sagt svårt att dra säkra slutsatser om målen.

Frågan om den generella möjligheten att rikta utomobligatoriska skadeståndsanspråk mot avtalsparts avtalspart har även berörts i vissa mål som har avsett entreprenader och kommission, som alltså har innehållit uttalanden av relevans för rättsfrågan även utanför dessa områden. I Bostadsrättsfallet berördes frågan främst av minoriteten, som anförde att "[n]är förhållandet mellan den skadelidande och det främre ledet inte på avtalsrättslig väg kan ges en innebörd som begränsar den skadelidandes rätt att på utomobligatorisk grund vända sig direkt mot skadevällaren (det bakre ledet), måste dock antas att den skadelidande i regel får välja mellan att vända sig mot det främre ledet på inomobligatorisk grund och det bakre ledet på utomobligatorisk grund." I Läkemedelsfallet uttalade HD att "[h]ar vid en kontraktskedja parten i det främre ledet råkat ut för en sakskada, kan han alltså på utomobligatorisk skadeståndsrättslig grund vända sig direkt mot ett bakre led som vårdslöst har orsakat skadan, om inte något annat följer av en särskild rättsregel eller föranleds av avtal."¹⁰⁴

Utifrån genomgången rättspraxis kan således följande konstateras beträffande den generella rätten att rikta utomobligatoriska skadeståndsanspråk mot avtalsparts avtalspart. Det går inte att utläsa med säkerhet vad inställningen till denna fråga är i äldre rättspraxis, även om det är mer troligt att det inte har ansetts föreligga något sådant principiellt hinder. Det har dock skett en viss utveckling i frågan över tid eftersom rättsläget har klarlagts i senare rättspraxis. I nyare rättspraxis framgår det nämligen uttryckligen att det inte anses föreligga något rent principiellt hinder mot en sådan talan. Det kan således konstateras att den rådande huvudregeln är att A har rätt att rikta utomobligatoriska skadeståndsanspråk mot C.

Det kan dock, med avsteg från huvudregeln, föreligga sådana hinder i vissa fall. Det förklaras i rättspraxis att sådana hinder kan föreligga om det följer av en särskild rättsregel eller föranleds av avtal,¹⁰⁵ vilket är i linje med 1 kap. 1 § SkL som anger att SkL är tillämplig i den mån inget annat följer av lagstiftning, avtal eller regler om skadestånd i avtalsförhållanden. I många fall kan en inskränkning av huvudregeln härledas från ett avtal. Av förarbetet till SkL framgår som sagt att avtal kan medföra avsteg från SkL grundat på det direkta avtalsinnehållet, på åtaganden som kan härledas ur avtalet genom avtalstolkning och på särskilda regler om skadestånd som gäller för den aktuella avtalstypen.¹⁰⁶ Vad dessa kan få för betydelse för möjligheten att rikta utomobligatoriska skadeståndsanspråk mot avtalsparts avtalspart redogörs för i nedanstående avsnitt om entreprenadavtal, kommissionsavtal, begränsningsvillkor i allmänhet samt tredjemansavtal.

¹⁰³ Läkemedelsfallet, p. 8 i Lindskogs tillägg.

¹⁰⁴ Läkemedelsfallet, p. 12.

¹⁰⁵ Ballofixfallet. Läkemedelsfallet.

¹⁰⁶ Prop. 1972:5, s. 448 och 450.

5.3 Undantag för entreprenadavtal

5.3.1 Introduktion till avsnittet

Eftersom den entreprenadrättsliga särregleringen inom ramen för uppsatsfrågan inte är helt okomplicerad, har denna längre redogörelse delats upp i underavsnitt. I följande underavsnitt presenteras en översikt av den rättspraxis som avser entreprenadavtal. I underavsnittet efter det behandlas det entreprenadrättsliga undantaget och dess räckvidd. Därefter behandlas det första undantaget från undantaget. Efter det behandlas det andra undantaget från undantaget.

5.3.2 Översikt av rättspraxis

Frågan om möjligheten att rikta utomobligatoriska skadeståndsanspråk mot avtalspartens avtalspart har behandlats i fyra mål avseende entreprenader. I två av målen tilläts anspråken, och i två av målen tilläts anspråken inte.

I de två mål där anspråken tilläts förelåg dock särskilda omständigheter. I Skärbrännarfallet var det fråga om skada på annat än entreprenaden, för vilket det enligt båda avtalsledens standardavtal gällde en ansvarsbegränsning så vida det inte var fråga om grov vårdslöshet. Eftersom C hade agerat grovt vårdslöst blev ansvarsbegränsningen dock inte tillämplig. Detta medförde att frågan om möjligheten att kringgå de entreprenadrättsliga standardavtalens ansvarsbegränsningar inte behövde tas ställning till. Det faktum att A tilläts att rikta sitt skadeståndsanspråk mot C på utomobligatorisk grund bör således ses i ljuset av detta. I Bostadsrättsfallet bestod enbart avtalsrelationen mellan B och C av ett entreprenadavtal, medan avtalsrelationen mellan A och B istället byggde på ett nyttjanderättsavtal till en bostadsrätt. Därmed blev den entreprenadrättsliga undantagsregeln, som hade växt fram i övriga entreprenadmål (nedan) och förutsatte att ett entreprenadrättsligt standardavtal var avtalat *mellan A och B*, inte tillämplig.¹⁰⁷ Att A:s anspråk tilläts bör därmed ses i ljuset av detta.

I de två mål där anspråken inte tilläts förelåg däremot inga omständigheter likt de ovanstående. Båda målen rörde skador på annat än entreprenaden, vilka det enligt de avtalade standardavtalen alltså gällde ansvarsbegränsningar för, så vida det inte var fråga om grov vårdslöshet. Eftersom C inte hade agerat grovt vårdslöst i någon av målen gällde ansvarsbegränsningarna där. Därför aktualiserades frågan om möjligheten att kringgå de entreprenadrättsliga standardavtalens ansvarsbegränsningar genom att rikta utomobligatoriska anspråk mot avtalsparternas avtalsparter. I Bravidadomen var AB 72 avtalat mellan A och B. I målet uttalades det att man, när A ingick avtal om generalentreprenad, med hänsyn till bestämmelsernas syfte och innehåll, kunde utgå från att A var införstådd med att den inte hade en alternativ rätt till skadestånd av C – förutom möjligen när C hade orsakat skadan genom grov vårdslöshet eller uppsåtliga. I Ballofixfallet uttalades det att en hänvisning till AB 92 i ett avtal mellan A och B medförde att A inte hade rätt till ersättning från C på utomobligatorisk grund – med reservation för ifall C hade åsidosatt en särskild säkerhetsförpliktelse, med A som skyddsobjekt, och ifall C hade handlat grovt vårdslöst eller uppsåtligt, varvid ansvarsbegränsningarna i 5 kap. 14 § AB 92 (för skada på annat än entreprenaden) inte gällde.¹⁰⁸

¹⁰⁷ Se redogörelse för Bravidadomen och Ballofixfallet i nästföljande stycke.

¹⁰⁸ Se Liman, Sahlin, Peterson & Kåvius, s. 182 f. angående innebörden av 5 kap. 14 § AB 92, nämligen bl.a. skador på annat än entreprenaden som har orsakats av vårdslöshet eller av fel i entreprenaden (följdsador).

5.3.3 Undantaget och dess räckvidd

Det kan således konstateras att en entreprenadrättslig undantagsregel har utformats i fråga om möjligheten att rikta utomobligatoriska skadeståndsanspråk mot avtalspartens avtalspart genom Bravidadomen och Ballofixfallet. Undantagsregeln har dessutom förtydligats och vidareutvecklats i Ballofixfallet. Av domen kan följande utläsas:

- 1) Undantaget är tillämpligt när AB 92 är avtalsinnehåll mellan A och B, och medför att A inte har rätt att rikta utomobligatoriska skadeståndsanspråk mot C.
- 2) Undantaget gäller dock inte om C har agerat grovt vårdslöst eller uppsåtligt, varvid ansvarsbegränsningarna i 5 kap. 14 § AB 92 inte gäller.
- 3) Undantaget gäller inte heller om C har åsidosatt en särskild säkerhetsförpliktelse, med A som skyddsobjekt.

Mot bakgrund av detta kan följande kommenteras. Undantagsregeln medför att utomobligatoriska skadeståndsanspråk mot avtalspartens avtalspart inte tillåts. Den utgör således en motsats till den generella huvudregeln att sådana anspråk är tillåtna. Undantaget är utformat så att sådana anspråk inte är tillåtna, även om hänsyn tas till den ansvarsbegränsning som nämns.¹⁰⁹

Det finns gott stöd för att det avtalsled som är avgörande för undantagsregelns tillämplighet är just avtalsledet i förhållandet mellan A och B, och enbart det. Detta förklaras i avsnitt 5.5.¹¹⁰ Undantagsregelns tillämplighet är dock sannolikt inte begränsad till AB 92, utan bör åtminstone omfatta samtliga entreprenadrättsliga standardavtal som innehåller en ansvarsbegränsning av samma innebörd som 5 kap. 14 § AB 92. Detta förklaras nedan i det här aktuella underavsnittet. Det kan dessutom ifrågasättas om undantagsregeln, som det antyds i bland annat Bravidadomen och Ballofixfallet, är begränsad till generalentreprenader. Även detta förklaras nedan i det här aktuella underavsnittet.

Slutligen kan kommenteras att undantaget är förenat med två undantag, som motsatsvis medför att utomobligatoriska skadeståndsanspråk mot avtalspartens avtalspart är tillåtna. Dessa behandlas i nedanstående underavsnitt 5.3.4 och 5.3.5.

Som nämnts ovan är den entreprenadrättsliga undantagsregelns tillämplighet sannolikt inte begränsad till AB 92. I Ballofixfallet talades det om specifikt AB 92, som var avtalsinnehåll i målet. De bestämmelser som var aktuella i målet är dock innehållsmässigt likadana även i tidigare i och senare versioner av standardavtalet. Av den anledningen borde prejudikatets tillämplighet rimligtvis inte vara begränsat till just AB 92 utan omfatta även andra versioner av standardavtalet, i vart fall så länge de aktuella bestämmelserna är lika i innebörd. Något som också talar för detta är att det i Bravidadomen istället var den tidigare versionen AB 72 som var avtalsinnehåll. Det var som nämnt i Bravidadomen som den entreprenadrättsliga särregeln först uttalades, och i Ballofixfallet som denna särregel sedan bekräftades, varför dessa mål har en stark koppling till varandra i fråga om den entreprenadrättsliga särregel som utvecklats.

¹⁰⁹ Lindskog, 2010, s. 206 f. Läkemedelsfallet, p. 49 i Lindskogs tillägg.

¹¹⁰ Se redogörelsen för Ballofixfallet i avsnitt 5.5.

Prejudikatet borde således vara tillämpligt på såväl AB 72 och AB 92 som på AB 04, vilka alla är versioner av standardavtalet med innehållsmässigt lika innebörd avseende de aktuella bestämmelserna.¹¹¹ Även Nydrén är av samma uppfattning.¹¹² Det kan vidare ifrågasättas om prejudikatets tillämplighet verkligen är tänkt att vara begränsat till just AB-avtalen, eller om det omfattar även andra entreprenadrättsliga standardavtal som beträffande de aktuella bestämmelserna har innehållsmässigt lika innebörd. Enligt min mening bör prejudikatet, på samma sätt som att det bör omfatta andra versioner av standardavtalet som i aktuellt hänseende har likadana regleringar, omfatta även helt andra standardavtal som i aktuellt hänseende har likadana regleringar. Tillämpligheten borde därför inte vara begränsad till AB-avtalen, som är avsedda för utförandeentreprenader (där beställaren ansvarar för projektering och entreprenören för utförande), utan borde omfatta även exempelvis ABT-avtalen, som är avsedda för totalentreprenader (där entreprenören ansvarar för både projektering och utförande), då dessa två vanligt förekommande standardavtal i aktuellt hänseende är reglerade på likadana sätt.¹¹³ I samtliga ovanstående exempel är det således fråga om entreprenadrättsliga standardavtal där det beträffande skada på annat än entreprenaden gäller en ansvarsbegränsning, som dock inte är tillämplig vid grov vårdslöshet. Ullman sträcker sig så långt som till att hävda att AB 92 innehåller regler och principer som återfinns inom hela ”den så kallade AB-familjen”, och att domen därför får rättsverkan på samtliga standardavtal inom denna familj, såsom AB, ABT, AB-U, ABM och ABK. Han menar dock att domen däremot inte har någon direkt inverkan på avtal utanför AB-familjen.¹¹⁴ Nydrén menar att mycket talar för att samma regel ”som den nu fastslagna för byggnadsentreprenader” åtminstone borde gälla även för montageentreprenader enligt standardavtalen ABA och NLM, även om han påpekar att det återstår att se hur HD ser på den saken.¹¹⁵ Sammanfattningsvis tyder således mycket på att den entreprenadrättsliga undantagsregelns tillämplighet sträcker sig längre än till AB 92, men att vad som utgör den borte gränsen för regelns tillämplighet däremot är mindre klart.

Det kan också ifrågasättas om den entreprenadrättsliga undantagsregelns tillämplighet verkligen är begränsad till just generalentreprenader. I Bravidadomen uttalade HovR att det fanns anledning att utgå från att ”[A], när han ingår avtalet om generalentreprenad, är införstådd med att han inte har en alternativ rätt till skadestånd av [C] [...]”. I Ballofixfallet uttalade HD att ”[n]är det som i målet är fråga om en generalentreprenad, hade [B] kunnat utföra allt arbete själv”. Det fortsatta resonemanget gick ut på att A i ett sådant fall hade varit bunden av ansvarsbegränsningarna, att ansvarsbegränsningarna gällde till förmån för B även när denne ansvarade för C:s vårdslöshet, och att A därför ansågs ha accepterat ansvarsbegränsningarna oavsett om B utförde arbetet själv eller gjorde det genom C. I Läkemedelsfallet uttalade HD att avgörandet i Ballofixfallet ”bygger på en tolkning av bestämmelserna i AB 92 och rör förhållanden vid generalentreprenad” och därför gav ”begränsad vägledning för andra fall av kontraktskedjor”. I samtliga av de tre mål som den entreprenadrättsliga särregleringen har utvecklats genom och bekräftats i talades det alltså om just generalentreprenader. Det skulle

¹¹¹ Jfr 5 kap. 13 § AB 72; 5 kap. 14 § AB 92; 5 kap. 11 § AB 04.

¹¹² Nydrén, s. 707.

¹¹³ Jfr 5 kap. 11 § AB 04; 5 kap. 11 § ABT 06.

¹¹⁴ Bengtsson, Ullman & Unger, s. 124.

¹¹⁵ Nydrén, s. 708.

visserligen kunna förklaras av att det i samtliga av målen var just generalentreprenader som var aktuella. Enligt Lindskogs mening var det dock sannolikt av betydelse för utgången i Ballofixfallet att B var en generalentreprenör. Lindskog uttalade att en generalentreprenörs särskilda samordnande funktion förmodligen var en del av förklaringen till varför möjligheten för A att rikta sitt anspråk mot C helt stängdes, istället för att begränsas på ett sådant sätt att C istället kunde åberopa ansvarsbegränsningarna mot A.¹¹⁶ Jag är dock tveksam till om undantagsregeln verkligen är begränsad till just generalentreprenader, och inte skulle kunna omfatta även delade entreprenader. Till skillnad från kategoriseringen som utförandeentreprenad eller totalentreprenad, vilket alltså utgör *entreprenadformer* och tar sikte på vilket ansvar entreprenören har för entreprenaden, är kategoriseringen som generalentreprenad eller delad entreprenad istället *upphandlingsformer* som sikte på hur beställaren upphandlar entreprenaden i fråga om hur många entreprenörer som beställaren ingår avtal med. Vid en renodlad generalentreprenad anlitar beställaren enbart en generalentreprenör, som är ansvarig för hela utförandet. Tanken är sedan att generalentreprenören i sin tur ska anlita underentreprenörer för att utföra hela eller delar av entreprenaden, men beställaren är fortfarande enbart avtalspart till generalentreprenören. Vid en renodlad delad entreprenad anlitar beställaren istället flera sidoentreprenörer, som ansvarar för olika delar av utförandet. Beställaren är således avtalspart till flera entreprenörer.¹¹⁷ Det förekommer dock att även dessa väljer att anlita underentreprenörer för att utföra hela eller delar av respektive åtagande.¹¹⁸ Även om det torde vara så att entreprenörer anlitar underentreprenörer i högre utsträckning vid generalentreprenader, eftersom uppdragen då ofta kan vara större i och med att beställarna då inte redan har fördelat olika uppgifter mellan flera entreprenörer, är varken den ena eller den andra upphandlingsformen en garanti för att entreprenören kommer välja eller inte välja att anlita en underentreprenör. Så länge saken inte har avtalats med beställaren kan ju entreprenören i regel välja fritt mellan att anlita underentreprenörer eller inte. Detta borde i sammanhanget undergräva effekten av att en entreprenad kategoriseras som just en generalentreprenad eller som något annat. Trots att jag således menar att rimlighetsöverväganden talar för min uppfattning, bör det samtidigt understrykas att det dock saknas mer tydliga svar på denna fråga.

Slutligen kan nämnas att den entreprenadrättsliga undantagsregeln – som anger att A, med vissa undantag, inte kan rikta utomobligatoriska skadeståndsanspråk mot C när ett entreprenadrättsligt standardavtal är avtalsinnehåll mellan A och B – är förenlig med 1 kap. 1 § SkL, som medger undantag från lagens bestämmelser i den mån det följer av lag, avtal eller regler för skadestånd i avtalsförhållanden. Som tidigare nämnts framgår det av förarbetet till SkL att avsteg från lagen kan föranledas av avtal antingen direkt på grund av avtalets innehåll eller genom att man med stöd av tolkningsregler kan härleda åtaganden ur avtalet som förändrar skadeståndsansvaret.¹¹⁹ Den entreprenadrättsliga särregeln utgör således ett sådant undantag från SkL:s tillämplighet som föranleds av avtal, i detta fall entreprenadrättsliga standardavtal.

¹¹⁶ Läkemedelsfallet, p. 52 i Lindskogs tillägg.

¹¹⁷ Deli, Robert, *Kommersiella entreprenadavtal i praktiken*, Svensk Byggtjänst, Stockholm, 2017 [cit. Deli], s. 20 f.

¹¹⁸ Se ”Fig. 2. Exempel på avtalsmönster vid delad entreprenad.” i Liman, Sahlin, Peterson & Kåvius, s. 43.

¹¹⁹ Prop. 1972:5, s. 448 och 450.

5.3.4 Undantag från undantaget: Avsaknad av tillämplig ansvarsbegränsning

I detta underavsnitt presenteras det första undantaget från undantaget, som medför att A istället har rätt att rikta skadeståndsanspråk mot C på utomobligatorisk grund. För att återupprepa vad som sagts ovan uttalades det i Bravidadomen att man när A ingick avtal om generalentreprenad, med hänsyn till bestämmelsernas syfte och innehåll, kunde utgå från att A var införstådd med att den inte hade en alternativ rätt till skadestånd av C – förutom möjligen när C hade orsakat skadan genom grov vårdslöshet eller uppsåtliga. I Ballofixfallet uttalades det att en hänvisning till AB 92 i ett avtal mellan A och B medförde att A inte hade rätt till ersättning från C på utomobligatorisk grund – med reservation för bland annat ifall C hade handlat grovt vårdslöst eller uppsåtligt, varvid ansvarsbegränsningarna i 5 kap. 14 § AB 92 inte gällde.

Uttalandena i ovanstående stycke hade kunnat tolkas som att det är förbjudet att föra en utomobligatorisk skadeståndstalan mot avtalsparts avtalspart vid entreprenader, och att undantaget när det istället är tillåtet är om C har agerat grovt vårdslöst eller uppsåtligt. Det skulle dock kunna ifrågasättas om inte en sådan talan fortfarande hade kunnat vara tillåten vid entreprenader, även om C inte hade agerat grovt vårdslöst eller uppsåtligt, i de fall att denna omständighet inte skulle aktualisera någon ansvarsbegränsning.

Mot bakgrund av Skärbrännarfallet samt nyssnämnda Bravidadomen och Ballofixfallet hade det således, beträffande tillåtligheten i att rikta skadeståndsanspråk på utomobligatorisk grund mot sin avtalsparts avtalspart vid entreprenader, kunnat tänkas att det istället skulle kunna ses som avgörande huruvida det finns tillämpliga ansvarsbegränsningar eller inte. I Skärbrännarfallet tilläts en sådan talan utan motivering, och målet rörde en skada som det enligt standardavtalet visserligen förelåg en ansvarsbegränsning för men som dock inte var tillämplig på grund av förekomsten av grov vårdslöshet.¹²⁰ I Bravidadomen och Ballofixfallet tilläts däremot inte en sådan talan i något av fallen, och målen rörde skador som det enligt standardavtalen förelåg tillämpliga ansvarsbegränsningar för eftersom det inte var fråga om grov vårdslöshet. I Bravidadomen uttalades det att en sådan talan inte var tillåten förutom ”möjligen” vid grov vårdslöshet eller uppsåt, vilket borde ha att göra med tillämpligheten av ansvarsbegränsningen även om det inte sades uttryckligen, i och med att målet gällde en sådan skada som kunde aktualisera en ansvarsbegränsning beroende på förekomsten av grov vårdslöshet. I Ballofixfallet angavs det till och med uttryckligen att en sådan talan inte var tillåten förutom vid grov vårdslöshet eller uppsåt, ”varvid” fallet ju var sådant att ansvarsbegränsningen inte var tillämplig. I det senare fallet kopplades alltså ansvarsgrunderna uttryckligen till ansvarsbegränsningen. Med hänsyn till utgången och uttalandena i de ovanstående målen, framstår det i vart fall som oomtvistligt att en sådan talan är *tillåten* om det *föreligger* grov vårdslöshet eller uppsåt. Dessa ansvarsgrunder har dock i samtliga av målen som sagt en praktisk koppling till tillämpligheten av en ansvarsbegränsning. Med anledning av detta skulle det således kunna ifrågasättas hur pass tydligt det är faktiskt är att en sådan talan skulle vara *förbjuden* om det *inte föreligger* grov vårdslöshet eller uppsåt, så länge denna

¹²⁰ Det framkommer dock att Bravidadomen, där den entreprenadrättsliga särregeln först uttrycktes, kom som en förvåning för i vart fall försäkringsbranschen som hanterade ersättningen för ifrågavarande ansvarsskador (se avsnitt 4.2.5). Det är således möjligt att Bravidadomen helt förändrade rättsläget, vilket i så fall frångår Skärbrännarfallet dess tyngd som argument i sammanhanget (även om utgången i Skärbrännarfallet som sagt inte heller är oförenligt med den rättsregel som uttalades i Bravidadomen och Ballofixfallet).

omständighet inte aktualiserar någon ansvarsbegränsning. För vissa skador, som bland annat vårdslöst orsakade skador på annat än entreprenaden, är skadeståndsskyldigheten som bekant enligt 5 kap. 11 § AB 04 samt motsvarande standardavtal beloppsmässigt begränsad, förutom vid grov vårdslöshet. Detta har medfört att en utomobligatorisk talan mot avtalsparts avtalspart vid sådana skador förbjudits när det inte förelegat grov vårdslöshet, eftersom det då har funnits en tillämplig ansvarsbegränsning, men tillåtits när det förelegat grov vårdslöshet, eftersom det då har inte funnits någon tillämplig ansvarsbegränsning. Om det däremot istället skulle vara fråga om exempelvis vårdslöst orsakad skada på hjälpmedel som någon annan tillhandahållit föreligger däremot, enligt 5 kap. 9 § AB 04, inte någon beloppsmässig eller annan begränsning av skadeståndsskyldigheten. Det kan ifrågasättas om en utomobligatorisk talan inte i ett sådant fall borde vara tillåten, även om det inte föreligger grov vårdslöshet, eftersom den omständigheten då i vilket fall inte aktualiserar någon ansvarsbegränsning. Det finns enligt min mening inga skäl att göra en åtskillnad mellan fall där det är fråga om en sådan skada som det enligt standardavtalet föreligger en ansvarsbegränsning för som utgångspunkt, men som det finns en tillämplig undantagsregel för, och fall där det är fråga om en skada som det enligt standardavtalet inte överhuvudtaget existerar någon ansvarsbegränsning för. En naturlig slutsats av en sådan argumentation blir således att det borde vara möjligt att rikta utomobligatoriska skadeståndsanspråk mot avtalspartens avtalspart vid entreprenader, så länge det inte finns någon tillämplig ansvarsbegränsning i ett standardavtal i det första avtalsledet. Munukka är av samma uppfattning och menar att det, utan någon ansvarsbegränsning i det främre ledet, inte förefaller vara något som hindrar en utomobligatorisk talan mot en avtalsparts avtalspart.¹²¹

Det skulle kunna ifrågasättas om detta undantag från undantaget verkligen enbart träffar ansvarsbegränsningar som regleras i standardavtal och inte även sådana ansvarsbegränsningar som är helt fritt avtalade mellan A och B. I och med att det vid utarbetandet av den entreprenadrättsliga särregeln i Bravidadomen och Ballofixfallet togs hänsyn till AB:s systematik, är det dock mindre säkert att ansvarsbegränsningar som har avfattats helt självständigt mellan parterna utanför standardavtalen kommer att bedömas på samma sätt som AB:s ansvarsbegränsningar. Det är således inte troligt att en ansvarsbegränsning som har avtalats självständigt mellan A och B, vid sidan om deras avtalade standardavtal, skulle hindra A från att rikta ett utomobligatoriskt skadeståndsanspråk mot C på samma sätt som ansvarsbegränsningen i standardavtalet skulle göra om den hade varit tillämplig. En annan fråga är vad som skulle bli konsekvensen ifall parterna istället avtalade om att själva ansvarsbegränsningen i deras avtalade standardavtal inte skulle gälla. I och med att vad som förefaller vara avgörande för att undantaget från den entreprenadrättsliga undantagsregeln ska aktualiseras, är att det inte finns en tillämplig ansvarsbegränsning från ett entreprenadrättsligt standardavtal i det första ledet, är det således sannolikt att A hade kunnat föra en utomobligatorisk skadeståndstalan mot C även när ett sådant standardavtal var avtalsinnehåll mellan A och B, om ansvarsbegränsningen hade avtalats bort.

¹²¹ Munukka, 2015, s. 418.

5.3.5 Undantag från undantaget: Åsidosättande av särskild säkerhetsförpliktelse

I detta underavsnitt presenteras det andra undantaget från undantaget, som medför att A istället har rätt att rikta skadeståndsanspråk mot C på utomobligatorisk grund. För att återupprepa vad som sagts ovan uttalades det i Ballofixfallet att en hänvisning till AB 92 i ett avtal mellan A och B medförde att A inte hade rätt till ersättning från C på utomobligatorisk grund – med reservation för bland annat ifall C hade åsidosatt en särskild säkerhetsförpliktelse, med A som skyddsobjekt. HD gav däremot ingen förklaring till vad denna särreglering i fråga om särskilda säkerhetsförpliktelser med A som skyddsobjekt kom ifrån, eller vad som hade kunnat utgöra en sådan säkerhetsförpliktelse. Troligen är uttalandet resultatet av HD:s tolkning av Hamnkransfallet, där A tillerkändes rätt att rikta ett utomobligatoriskt skadeståndsanspråk mot C och C ansågs ha åsidosatt en särskild säkerhetsförpliktelse.

Det förklarades i Hamnkransfallet att det var fråga om en väsentlig säkerhetsanordning där fel innebar en betydande risk för både personskada och omfattande sakskada, och att C därför var ansvarig för försummelser i kontrollen, även om detta ansvar ursprungligen hade ankommit på någon annan (D) och även om den eftersatta säkerhetsförpliktelsen inte fanns konkretiserad i författning på produktansvarets område.

Det kan poängteras att Hamnkransfallet inte rörde entreprenad utan köp av lös egendom, där produktansvar aktualiserades. HD argumenterade i Ballofixfallet för att eftersom skador på den köpta produkten inte egentligen brukar behandlas som produktskador, talar Hamnkransfallet (där C tillskrevs produktansvar för en skada som hade drabbat enbart A:s köpta produkt) för att även den som lider skada på något annat än den köpta produkten borde kunna rikta ett krav mot ett bakre led som vållat skadan. Mycket riktigt kan också den vars produkt orsakat skada på något annat än den köpta produkten – det vill säga vad som normalt sett klassas som en produktskada – vända sig till ett skadevällande bakre led. Dock resonerar HD därefter i Ballofixfallet att rätten till ersättning från det bakre ledet i ett sådant fall förefaller vara begränsad till situationer med kvalificerade säkerhetsrisker. Bengtsson menar att uttalandet i Ballofixfallet bygger på en felläsning av Hamnkransfallet. Det beror enligt hans mening på vad som ska läsas in i den särskilda säkerhetsförpliktelsen som aktualiserades i Hamnkransfallet till följd av skaderisken. Enligt Bengtsson har förekomsten av den särskilda säkerhetsförpliktelsen ingenting att göra med möjligheten att rikta ett utomobligatoriskt skadeståndsanspråk mot någon annan än sin avtalspart, något som han menar inte var ifrågasatt från första början. Bengtsson menar att förekomsten av den särskilda säkerhetsförpliktelsen istället konstituerade ett utökat ansvar för parter som kunde åläggas produktansvar, nämligen ett ansvar även för självständiga medhjälparens vållande utanför avtalsförhållanden.¹²² Eftersom såväl jag som bland annat Ullman, Nydrén och Andersson är av samma uppfattning som Bengtsson i detta avseende,¹²³ är det mindre klart vad som kan och bör läsas in i HD:s uttalande i Ballofixfallet om den entreprenadrättsliga undantagsregelns undantag för åsidosättande av särskilda säkerhetsförpliktelser. Det har förespråkats att det kan betraktas som en produktskada om fel i

¹²² Bengtsson, Bertil, *Svensk rättspraxis: Skadestånd utom kontraktsförhållanden 2007–2009*, Svensk Juristtidning, 2004, s. 753–770 [cit. Bengtsson, 2010], s. 754.

¹²³ Bengtsson & Ullman, s. 60. Nydrén, s. 703. Jfr Andersson, 2013 I, s. 332.

en entreprenad orsakar skada på något annat än entreprenaden,¹²⁴ det vill säga sådan skada som inryms i 5 kap. 14 § AB 92. Vad som i ljuset av detta borde vara en mer korrekt tolkning av Hamnkransfallet är således att om ett fel i C:s entreprenad orsakar skada på något annat än entreprenaden, och C har eftersatt en särskild säkerhetsförpliktelse med A som skyddsobjekt, är C ansvarig även för D:s vållande i förhållande till A. HD:s tolkning i Ballofixfallet var dock som sagt en annan, nämligen att det istället skulle medföra att A kunde rikta utomobligatoriska skadeståndsanspråk mot C trots att AB 92 var avtalat mellan A och B.

Nydrén menar att *den för C tydliga risken för betydande skada* var avgörande för A:s rätt att kräva ersättning av C i Hamnkransfallet. Om man bortser från det faktum att det som sagt egentligen tog sikte på C:s utökade ansvarighet för D i förhållande till A, snarare än A:s principiella rätt att rikta utomobligatoriska krav mot ett vårdslöst bakre led, kvarstår enligt Nydrén fortfarande vissa frågor. Om ”särskilda säkerhetsförpliktelser” ska förstås på motsvarande sätt i Ballofixfallet, men med Ballofixfallets tolkning av vad ett sådant åsidosättande får för konsekvens, blir resultatet att en för C tydlig risk för betydande skada medför en för A principiell rätt att rikta utomobligatoriska krav mot C trots att ett entreprenadrättsligt standardavtal är avtalat mellan A och B. Nydrén menar att detta skulle kunna leda till att A har rätt att rikta krav mot C i alla situationer där C:s vårdslöshet i riskhänseende är betydande. Om detta undantag från den entreprenadrättsliga undantagsregeln skulle förstås på ett sådant sätt, menar Nydrén att den entreprenadrättsliga undantagsregelns räckvidd skulle bli ganska begränsad och diffus.¹²⁵ Även om jag anser att Nydrén har en viktig poäng, bör det också framhållas att vad som avses med särskilda säkerhetsförpliktelser i sammanhanget inte är klarlagt på ett närmare sätt än. Något annat som kan påpekas är att vad som skulle kunna tänkas konstituera ett åsidosättande av en särskild säkerhetsförpliktelse många gånger också bör kunna bedömas som grovt vårdslöst på entreprenadrättens område.¹²⁶ Eftersom den entreprenadrättsliga undantagsregelns andra undantag aktualiseras bland annat vid just förekomsten av grov vårdslöshet, bör detta således samtidigt i motsatt riktning kunna förringa betydelsen av undantaget för säkerskilda säkerhetsförpliktelser.

5.4 Undantag för kommissionsavtal

Ett annat särskilt undantag från den generella huvudregeln är förekomsten av kommissionsavtal. Kommission definieras i 1 § kommissionslagen (2009:865). Där anges att lagen är tillämplig på uppdrag att för en annan persons räkning, men i eget namn, sälja eller köpa lös egendom. Den för vars räkning uppdraget sker benämns som kommittent (A), den som åtar sig att utföra uppdraget benämns som kommissionär (B) och den som transaktionsavtalet ingås med benämns som tredje man (C). Lagens tillämplighetsområde är således begränsat till köp och försäljning av lös egendom, och omfattar därför exempelvis inte tjänsteuppdrag.¹²⁷ Av förarbetet till lagen framgår dock att kommission *i vidsträckt mening* inrymmer alla fall där någon ingår avtal eller utför andra rättshandlingar i sitt eget namn för annans räkning.¹²⁸

¹²⁴ Bravidadomen, s. 3. Bengtsson & Ullman, s. 47 f.

¹²⁵ Nydrén, s. 708 f.

¹²⁶ Jfr Skärbrännarfallet; NJA 1992 s. 130.

¹²⁷ Prop. 2008/09:88, s. 29 och 87.

¹²⁸ Prop. 2008/09:88, s. 29.

Tillämpligheten av den kommissionsrättsliga undantagsregeln bör inte vara förenad med en helt strikt definition av kommission. HD tillämpade nämligen undantagsregeln på ett uppdrag som rörde just tjänster. HD ifrågasatte dessutom huruvida uppdraget kunde kvalificera sig som kommission i sakrättslig mening, men menade att den saken kunde vara av mer underordnad betydelse i obligationsrättsliga frågor.¹²⁹ Avgörande för den kommissionsrättsliga undantagsregelns tillämplighet bör således vara att avtalsförhållandet kan kvalificera sig som kommission i vid bemärkelse i obligationsrättsligt hänseende.

Frågan om möjligheten att rikta utomobligatoriska skadeståndsanspråk mot avtalsparts avtalspart har behandlats i ett mål som har rört ett kommissionsliknande avtalsförhållande. Målet var Läkemedelsfallet, som rörde ett transportuppdrag, och anspråket avslogs. I målet bedömdes avtalsrelationen mellan A och B som ett kommissionsförhållande, vilket aktualiserade kommissionsrättsliga principer som uteslöt att A skulle kunna komma i bättre rättslig position gentemot C än vad B var i gentemot C. Detta medförde att de begränsningsvillkor som gällde mellan B och C skulle tillämpas även i förhållandet mellan A och C. Eftersom skadeståndsanspråket var preskriberat i förhållandet mellan B och C, var även A:s utomobligatoriska skadeståndsanspråk mot C preskriberat. Det faktum att det första avtalsledet kan ses som ett kommissionsförhållande, medför således undantag från huvudregeln som tillåter A att rikta utomobligatoriska skadeståndsanspråk mot C utan generella begränsningar.

Något som är viktigt att poängtera är dock att detta undantag för kommissionsavtal har vissa principiella skillnader från det undantag som avser entreprenadavtal. Det faktum att det första avtalsledet i Läkemedelsfallet betraktades som ett kommissionsförhållande medförde inte att A helt och hållet förbjöds att rikta anspråk mot C. A ansågs fortfarande ha rätt att rikta utomobligatoriska skadeståndsanspråk mot C. Detta medförde istället att A var tvungen att beakta begränsningsvillkoren i det andra avtalsledet, inom ramen för sin utomobligatoriska talan. Att A:s talan ogillades i målet innebar således inte att A var principiellt förbjuden att rikta anspråk mot C, utan berodde på att preskriptionsbestämmelsen i det andra avtalsledet medförde att anspråket var preskriberat. Det kommissionsrättsliga undantaget skiljer sig därför från det entreprenadrättsliga undantaget, som istället är utformat så att A inte får rikta utomobligatoriska anspråk mot C även om ansvarsbegränsningarna beaktas.

En likhet mellan det kommissionsrättsliga och det entreprenadrättsliga undantaget är däremot att det i båda fallen är det första avtalsledet som initialt är avgörande. Det entreprenadrättsliga undantaget kan bli tillämpligt om förhållandet mellan A och B är hänförligt till ett entreprenadrättsligt standardavtal. Det kommissionsrättsliga undantaget kan istället bli tillämpligt om förhållandet mellan A och B betraktas som kommissionsrättsligt. Det kommissionsrättsliga undantaget medför visserligen att det i fråga om skadeståndsansvaret är de särregler som i förhållande till B gäller till förmån för C, som kommer att tillämpas på A:s krav mot C. Vad som dock är avgörande för att undantaget överhuvudtaget ska aktualiseras beträffande skadeståndsansvaret är dock förhållandet i det första avtalsledet.

¹²⁹ Läkemedelsfallet, p. 15 och 18.

Slutligen kan nämnas att den kommissionsrättsliga särregleringen är förenlig med 1 kap. 1 § SkL, som medger undantag från lagen i den mån det följer av bland annat regler om skadestånd i avtalsförhållanden. Det framgår, som tidigare nämnts, av förarbetet till SkL att existensen av ett avtal mellan parterna i en skadeståndstvist kan föranleda avvikelser från lagen till följd av särskilda grundsatser som gäller för den aktuella avtalstypen, vilka kan vara i form av oskriven sedvanerätt och kan ha den nämnda verkan även i situationer som uppvisar avtalsliknande drag utan att det faktiskt föreligger något avtalsförhållande.¹³⁰ Kommissionsförhållandet skulle således kunna vara ett sådant som föranleder avvikelser från SkL till följd av särskilda grundsatser som gäller för kommissionsavtal. En kommissionsrättslig grundsats är ju nämligen just att A inte ska kunna komma i bättre position mot C än vad B står i gentemot C.¹³¹

5.5 Betydelsen av kopplade avtal

Det har diskuterats huruvida rättsläget ska ses som sådant A:s rätt att rikta utomobligatoriska skadeståndsanspråk mot C inskränks, så att A istället är begränsad till att rikta sina anspråk mot B, genom den omständigheten att det är fråga om en avtalskedja med kopplade avtal. Någon mer exakt definition av vad som kvalificerar sig som kopplade avtal framgår inte i sammanhanget, men troligen krävs att båda avtalsleden består av lika eller i vart fall liknande avtal och avser samma prestationsskyldighet. Minoriteten i Bostadsrättsfallet gav som exempel på en kopplad avtalsrelation att en skadelidande hade en avtalsgrundad rätt till en viss prestation av sin avtalspart, som i sin tur köpte prestationer från skadevällaren. Där framgick alltså inte något krav på lika avtal, enbart på lika prestationer. I Skiljedomen beskrevs kopplade avtal däremot som avtal där prestationsskyldigheten vidaredelegerades till underleverantörer på samma villkor. Ett typiskt fall av kopplade standardavtal förklarades i tillägget till Läkemedelsfallet som att B skulle utföra en prestation åt A enligt ett standardavtal, och B uppdrog åt C att utföra prestationen eller delar av denna med tillämpning av samma standardavtal.¹³²

Minoriteten i Bostadsrättsfallet menade att en sådan ordning – där A alltså begränsas till att rikta sina anspråk mot B – under vissa förhållanden kunde anses följa av avtalsförhållandet, men att det normalt sett förutsatte att det var fråga om kopplade avtalsrelationer. Som stöd för detta anfördes att det i Ballofixfallet ansågs följa av AB 92, som gällde för båda leden, att A inte hade rätt att vända sig direkt mot C. I Skiljedomen uttalades det att det i regel inte förelåg hinder mot att hoppa i kontraktskedjor genom tillämpning av utomobligatoriskt ansvar, men att det däremot förelåg ett sådant hinder när det var fråga om kopplade avtal. Uttalandet stöddes på referenser till de nyss återgivna Ballofixfallet och minoritetsuttalandet i Bostadsrättsfallet.

Det stämmer visserligen att det i Ballofixfallet var fråga om två likalydande avtal – AB 92 – och att A fränkandes rätt att rikta ett utomobligatoriskt skadeståndsanspråk mot C. Prövningstillståndet meddelades också gällande tillåtligheten i att från A:s sida rikta utomobligatoriska anspråk mot C, under förutsättningen att AB 92 var avtalsinnehåll *i båda avtalsleden*. Något som är viktigt att poängtera är dock att domskälet däremot formulerades på ett sådant sätt att en hänvisning till AB 92 i ett avtal *mellan A och B* medförde att A inte hade

¹³⁰ Prop. 1972:5, s. 448.

¹³¹ Läkemedelsfallet, p. 16.

¹³² Läkemedelsfallet, p. 28 i Lindskogs tillägg.

rätt till ersättning från C på utomobligatorisk grund, med vissa undantag. Vad som i slutändan ansågs vara utslagsgivande var således avtalsrelationen mellan A och B. Eftersom målet avsåg en avtalskedja där det faktiskt var fråga om kopplade avtal, och prövningstillståndet meddelades utifrån just den förutsättningen, bör det ses som ännu tydligare att det enbart är avtalet mellan A och B som är relevant. Det faktum att A fränkandes rätt att rikta ett utomobligatoriskt skadeståndsanspråk mot C när det var fråga om kopplade avtal bör således ses i ljuset av två saker. För det första talar HD som sagt uttryckligen om just avtalet mellan A och B som avgörande, vilket diskvalificerar teorin om kopplade avtal som ett krav. För det andra talar HD om specifikt AB 92, varför det inte är oproblematiskt att tolka uttalandet på ett sådant extensivt sätt som att det skulle kunna vara tillämpligt på vilka andra avtal som helst. Detta stöds även av det faktum att HD i Läkemedelsfallet förklarade att Ballofixfallet byggde på en tolkning av AB 92 och gav begränsad vägledning i fråga om andra typer av kontraktskedjor.¹³³

Det kan nämnas att det visserligen även i Läkemedelsfallet var fråga om kopplade avtal – NSAB 85 – och att A även där fränkandes rätt att rikta ett utomobligatoriskt skadeståndsanspråk mot C. Att A fränkandes denna rätt baserades dock inte på förekomsten av kopplade avtal, utan på helt andra typer av överväganden (då kommissionsrättsliga principer aktualiserades till följd av relationen mellan A och B och därmed inverkad på ansvarsfrågan). Trots att det i målet var fråga om just kopplade avtal gjorde HD också ett generellt uttalande om att en part i det främre ledet i en kontraktskedja som hade råkat ut för en sakskada skulle kunna vända sig direkt mot det bakre led som hade orsakat skadan av vårdslöshet. Vad HD nämnde som undantag i uttalandet var de fall att något annat följde av en särskild rättsregel eller föranleddes av avtal. Vad HD däremot inte berörde var förekomsten av kopplade avtal. Det hade visserligen kunnat tänkas att förekomsten av kopplade avtal skulle kunna utgöra en sådan särskild rättsregel. Det saknas dock, med hänvisning till ovanstående argumentation, stöd för en sådan klassificering.

Vidare var det i Skärbrännarfallet fråga om kopplade avtal – AB 72 – likaså. I detta mål tillerkändes A däremot en rätt att rikta ett utomobligatoriskt skadeståndsanspråk mot C. Även utgången i detta mål talar således för att någon särskild undantagsregel inte föreligger vid kopplade avtal. Visserligen fanns det i Skärbrännarfallet, till skillnad från i Ballofixfallet och Läkemedelsfallet, inte något tillämpligt begränsningsvillkor i avtalsleden. Ifall det, för påståendet att kopplade avtal skulle förhindra A:s anspråk mot C, ansågs nödvändigt att det även förelåg ett tillämpligt begränsningsvillkor är målen därmed inte helt jämförbara. Att detta skulle menas vara en förutsättning framgår dock inte av ovanstående uttalanden om kopplade avtal. Oavsett talar åtminstone de två ovanstående målen för att förekomsten av kopplade avtal inte är avgörande för A:s möjlighet att rikta utomobligatoriska skadeståndsanspråk mot C.

Sammanfattningsvis utgör förekomsten av kopplade avtal således inte i sig hinder mot att föra en utomobligatorisk skadeståndstalan mot avtalspartens avtalspart. Däremot bör förekomsten av kopplade avtal visserligen, enligt Lindskogs mening som följer av nedanstående avsnitt 5.7, i vissa fall kunna få betydelse för bedömningen av huruvida avtalsförhållandet mellan A och B kan ses som ett konkludent grundat tredjemansavtal till förmån för C.¹³⁴

¹³³ Läkemedelsfallet, p. 11.

¹³⁴ Se avsnitt 5.7 om konkludent grundade tredjemansavtal.

5.6 Betydelsen av begränsningsvillkor

Det finns många typer av bestämmelser som på olika sätt inskränker möjligheten att erhålla skadestånd. Det kan exempelvis vara fråga om ansvarsbegränsningar, ansvarsfriskrivningar, preskriptionsbestämmelser och preklusionsbestämmelser.¹³⁵ Ansvarsbegränsningar kan till exempel utgöras av beloppsmässiga begränsningar av skadeståndsansvaret. Ansvarsfriskrivningar innebär istället att skadeståndsansvar inte föreligger överhuvudtaget i ett visst hänseende. Preskriptionsbestämmelser anger en bortre tidsmässig gräns efter vilken den fordran som avser skadeståndsansvaret upphör. Preklusionsbestämmelser tar istället sikte på särskilda skyldigheter som vid underlåtelse medför att skadeståndsansvaret inte längre kan göras gällande, såsom reklamationsplikter.¹³⁶ Samtliga bestämmelser inskränker alltså möjligheten att erhålla skadestånd, men på olika sätt. Begränsningsvillkor används ibland som samlingsbeteckning för ansvarsbegränsningar och preskriptionsbestämmelser.¹³⁷ Här används termen begränsningsvillkor som beteckning för samtliga villkor som likt de ovanstående inskränker möjligheten att erhålla skadestånd.

Frågan huruvida begränsningsvillkor ska anses omfatta även utomobligatoriska skadeståndsanspråk är en väldiskuterad fråga.¹³⁸ Frågan aktualiseras framförallt vid anspråk som riktas mot en direkt avtalspart, det vill säga som A riktar mot B, där det ju finns ett inomobligatoriskt avtalsförhållande. Tidigare var huvudregeln, enligt Hellner och Radetzki's uppfattning, att det inte var tillåtet att åberopa utomobligatoriska mer förmånliga regler istället för de inomobligatoriska i fråga om anspråk som riktades mot en *direkt avtalspart*.¹³⁹ Det numera rådande synsättet förefaller däremot vara att frågan ska avgöras genom avtalstolkning.¹⁴⁰ Även Lindskog vitsordar att frågan slutligt ska avgöras genom avtalstolkning, men menar dock att utgångspunkten vid såväl ansvarsbegränsningar, ansvarsfriskrivningar, preskriptionsbestämmelser som preklusionsbestämmelser är att dessa inte träffar utomobligatoriska skadeståndsanspråk *in dubio*.¹⁴¹ Även han talar om just anspråk som riktas mot avtalspart, men menar samtidigt att motsvarande tolkningsfrågor uppkommer vid kedjevis sammansatta avtal. Han menar att det – i det fall att det finns ett begränsningsvillkor i förhållandet mellan A och B – generellt framstår som mindre avlägset med en tolkning som begränsar A:s utomobligatoriska rätt mot B, än en tolkning som på motsvarande sätt skulle begränsa A:s utomobligatoriska rätt mot C. Eftersom han menar att begränsningsvillkor som utgångspunkt inte ska träffa utomobligatoriska anspråk mot avtalspart, och en utvidgad tolkning av begränsningsvillkor menas vara än mer avlägsen vid anspråk mot avtalsparts avtalspart, förefaller stödet i hans mening vara svagt för att begränsningsvillkor rent generellt skulle påverka A:s utomobligatoriska talan mot C, om detta alltså inte framgår mer tydligt. Inställningen är också förenlig med Munukkas uppfattning att Läkemedelsfallet indirekt uttrycker en utgångspunkt om att avtalade ansvarsbegränsningar och tidsfrister inte ska omfatta utomobligatoriska

¹³⁵ Lindskog, 2010, s. 209.

¹³⁶ Marszalek, Johannes, *Reklamationsplikt vid fel i utförd överlåtelsebesiktning*, Juridisk Tidskrift, 2013/2014, s. 875–899 [cit. Marszalek], s. 896.

¹³⁷ Läkemedelsfallet, p. 6 i Lindskogs tillägg.

¹³⁸ NJA 2019 s. 866, p. 13.

¹³⁹ Hellner & Radetzki, 2021, s. 94. NJA 1951 s. 656. NJA 2007 s. 879.

¹⁴⁰ NJA 2019 s. 866, p. 15. Hellner & Radetzki, 2021, s. 94. Jfr Lindskog, 2010, s. 208.

¹⁴¹ Lindskog, 2010, s. 208 f.

skadeståndsanspråk.¹⁴² Även Bengtsson och Strömbäck delar uppfattningen att begränsningsvillkor som huvudregel inte omfattar sådana anspråk mot avtalsparts avtalspart.¹⁴³ Mot bakgrund av det anförda kan det således konstateras att begränsningsvillkor i förhållandet mellan A och B i vart fall inte påverkar A:s möjligheter att rikta utomobligatoriska skadeståndsanspråk mot C *rent generellt*.

Som nyss förklarats kan begränsningsvillkor i förhållandet mellan A och B, efter avtalstolkning anses omfatta även A:s utomobligatoriska skadeståndsanspråk mot B. Frågan uppstår därför om begränsningsvillkor i förhållandet mellan A och B på motsvarande sätt kan komma att omfatta A:s utomobligatoriska anspråk, när A istället riktar sitt anspråk mot C. Postfallet och Ballofixfallet har framförts som exempel såväl av HD som i doktrin på när en sådan vidare tillämpning har tolkats in i avtal.¹⁴⁴ Munukka menar att Postfallet och Ballofixfallet är de enda målen där möjligheten att godta en utomobligatorisk talan mot avtalsparts avtalspart har varit tydligt utesluten, och att ansvarsbegränsningarna i de första avtalsleden har varit en förutsättning i båda målen. Som Munukka också påpekar är det dock, med hänsyn till HD:s bristfälliga motivering i Postfallet, svårt att dra säkra slutsatser om skälen bakom utgången i det målet.¹⁴⁵ Som tidigare förklarats menar jag att det finns alternativa tolkningar av målet.¹⁴⁶ Det skulle också kunna funderas över målets rättsvärde idag, i fråga om betydelsen av begränsningsvillkor när talan förs mot avtalsparts avtalspart, med hänsyn till senare rättspraxis på området.¹⁴⁷ Att ansvarsbegränsningar faktiskt kan ges en sådan verkan är emellertid tydligt vid entreprenadavtal, som Ballofixfallet och Bravidadomen avser, vilket talar för att motsvarande kan komma att gälla även i andra sammanhang efter avtalstolkning (även om det bortsett från här nämnda mål finns få praktiska exempel på detta i rättspraxis). Att begränsningsvillkor kan ges en sådan verkan är också förenligt med förarbetet till SkL, som anger att avsteg från lagen bland annat kan föranledas direkt av avtalsvillkor eller härledas ur avtal genom avtalstolkning.¹⁴⁸ Mot bakgrund av detta kan det således konstateras att begränsningsvillkor i förhållandet mellan A och B efter avtalstolkning kan påverka A:s möjligheter att rikta utomobligatoriska skadeståndsanspråk mot C *i det enskilda fallet*.

Begränsningsvillkor i förhållandet mellan B och C bör däremot principiellt inte påverka A:s möjligheter att rikta utomobligatoriska skadeståndsanspråk mot C, inte heller efter tolkning av villkoret i fråga. Detta stöds av HD:s uttalande i Ballofixfallet – att C:s ansvarsbegränsningar i förhållande till B principiellt inte är bindande för A – men motiveras även av principen om avtalets subjektiva begränsning samt att tredjemansavtal saknar rättsverkan i den mån de är betungande för tredjeman. Villkor som avtalas mellan B och C kan således inte självständigt inskränka utomstående A:s rätt. Något som skulle kunna ses som ett undantag från att begränsningsvillkor i det andra avtalsledet inte kan medföra inskränkningar i A:s rätt, är

¹⁴² Munukka, 2015, s. 411 och 246.

¹⁴³ Bengtsson, Bertil & Strömbäck, Erland, *Skadeståndslagen – En kommentar*, 7 u., Norstedts Juridik, Stockholm, 2021 [cit. Bengtsson & Strömbäck], s. 35 f.

¹⁴⁴ Läkemedelsfallet, p. 11. Munukka, 2015, s. 418. Lindskog, 2010, s. 208 ff.

¹⁴⁵ Munukka, 2015, s. 418.

¹⁴⁶ Se avsnitt 4.2.1 om Postfallet.

¹⁴⁷ Se t.ex. Läkemedelsfallet.

¹⁴⁸ Prop. 1972:5, s. 448 och 450.

Lindskogs exempel på konkludent grundade gynnande tredjemansavtal i avsnitt 5.7 nedan.¹⁴⁹ I detta nedanstående fall motiveras dock inskränkningen i A:s rätt av en tolkning av dennes förhållande med B, och inte av förhållandet mellan B och C, även om själva inskränkningen sedan kan ske i enlighet med begränsningsvillkoret mellan B och C. Det är alltså A:s och B:s uppfattningar, om att A:s rätt att vända sig till C ska vara inskränkt i enlighet med begränsningsvillkoret i förhållandet mellan B och C, som grundar det konkludent grundade tredjemansavtalet till förmån för C. För att ett begränsningsvillkor i förhållandet mellan B och C ska kunna inskränka A:s rätt att vända sig till C, bör detta således initialt ändå behöva kunna tolkas in ur förhållandet mellan A och B. Detta stöds även av Bengtssons uttalanden om en skadelidandes möjligheter att rikta utomobligatoriska skadeståndsanspråk mot sin avtalsparts avtalspart. Han menar att detta, enligt allmänna principer, borde vara möjligt om inte den skadelidande genom avtal med det främre ledet får anses ha avstått från en sådan talan.¹⁵⁰

5.7 Tredjemansavtal

Enligt den huvudregel som alltså får anses gälla har A således rätt att rikta skadeståndsanspråk mot C på utomobligatorisk grund, och därigenom kringgå eventuella begränsningsvillkor som har avtalats i fråga om skadeståndet. Detta medför vissa svårigheter för C – det faktum att C inom ramen för sitt uppdrag har avtalat med sin avtalspart B om att särskilda villkor ska gälla i fråga om skadeståndsansvaret, är alltså inte nödvändigtvis tillräckligt för att tillförsäkra att dessa villkor också kommer att tillämpas till förmån för C i det fall att skadeståndsansvar skulle aktualiseras. Sådana villkor kan sättas ur spel av den omständigheten att avtalsparten i sin tur har en avtalspart, som då kan kringgå de avtalsgrundade villkoren för skadeståndet. Detta försätter C i en position där denne i realiteten får ett litet inflytande över skadeståndsfrågan.

Något som har presenterats som en potentiell lösning på den aktuella problematiken är gynnande tredjemansavtal. Tredjemansavtal kännetecknas av att A och B avtalar om något som faller inom C:s rättssfär. Med hänsyn till principen om avtalets subjektiva begränsning är tredjemansavtal generellt inte tillåtna. Gynnande tredjemansavtal är däremot ett undantag från detta förbud. Parter till ett avtal kan således med framgång besluta om att ikläda någon som står utanför avtalet rättigheter, men inte skyldigheter.¹⁵¹

Sådana tredjemansavtal kan vara *uttryckligen avtalade*. HD:s minoritet i Bostadsrättsfallet anförde att "[n]är en skadelidande har en avtalsgrundad rätt till ersättning av någon annan än skadevällaren, kan det vara uttryckligen överenskommet att den skadelidande har att hålla sig till sin kontraktspart. Ett sådant begränsningsvillkor kan innebära att skadevällaren enligt allmänna principer om tredjemansavtal får åberopa det till sin fördel. Begränsningen får särskild betydelse när anspråket mot kontraktsparten har preskriberats eller är föremål för ansvarsbegränsning."¹⁵² Detta poängterades av HD även i Läkemedelsfallet. HD anförde i målet att "[i] ett avtal kan parterna även komma överens om vad som ska gälla i fråga om möjligheten

¹⁴⁹ Se avsnitt 5.7 om konkludent grundade tredjemansavtal.

¹⁵⁰ Bengtsson, Bertil, *Om allmänna skadeståndsrättsliga principer*, Juridisk Tidskrift, 2017/2018, s. 265–275 [cit. Bengtsson, 2017], s. 272.

¹⁵¹ Sandström, Torsten, *Mönster i förmögenhetsrätten*, Norstedts Juridik, Stockholm, 2018 [cit. Sandström], s. 60 f. Håstad, Björkdahl, Brattström & Zackariasson, s. 82. Bengtsson, Ullman & Unger, s. 19.

¹⁵² Bostadsrättsfallet.

att vända sig på utomobligatorisk skadeståndsrättslig grund mot medkontrahentens avtalspart i ett bakre led. För att ett sådant avtalsvillkor ska föranleda att skadeståndslagen inte ska tillämpas i förhållande till en skadevållare i bakre led förutsätts som regel – i enlighet med allmänna principer för tredjemansavtal – att avtalsparterna kan anses ha åsyftat att den part som skadas ska avstå från möjligheten att åberopa skadeståndsansvaret mot det bakre ledet. Huruvida detta har avtalats och skadevållaren i så fall har fått en egen rätt att åberopa begränsningen enligt det avtalet är en tolkningsfråga.”¹⁵³ Sammanfattningsvis kan A:s rätt att rikta utomobligatoriska skadeståndsanspråk mot C således inskränkas med stöd av begränsningsvillkor i uttryckliga avtal. Det är i sådana fall A och B som avtalar om detta, och C som kan åberopa avtalet till sin fördel. En förutsättning är dock att det måste anses ha varit både A:s och B:s avsikt att A ska avstå från sin rätt att rikta anspråk mot C.

Tredjemansavtal skulle i sammanhanget dock kunna anses föreligga även utan att vara uttryckligen avtalade. Sådana kan nämligen också vara *konkludent grundade*. Lindskog anförde i sitt tillägg i Läkemedelsfallet att avtalet mellan A och B kan tänkas innehålla ett verkligt tredjemanslöfte avseende C, även om detta inte har fått något explicit uttryck. Detta menades, i enlighet med minoritetsuttalandet i Bostadsrättsfallet, vara förenat med två förutsättningar.

- 1) För det första måste B i ett sådant fall ha utgått från att A:s rätt mot C skulle vara avskuren eller begränsad, efter vad som gällde i det första eller andra avtalsledet.
- 2) För det andra måste A ha insett detta.

Lindskog menade att detta i regel innebar att B skulle ha haft ett särskilt, och för A synbart intresse, av att A:s rätt mot C skulle vara inskränkt på ett sådant sätt. Som exempel på när det kunde vara fallet gavs följande situation.

- 1) C hade begränsat sitt ansvar mot B beloppsmässigt, varför B skulle bli tvungen att kompensera C för vad C tvingades utge till A utöver detta belopp, i det fall att A skulle rikta sitt anspråk direkt mot C utan beaktande beloppsbegränsningen.
- 2) A hade dessutom, när A ingick avtalet med B, vetskap om att beloppsbegränsningen gällde eller skulle komma att gälla mellan B och C.

Lindskog menade att C i ett sådant fall, med B:s stöd, borde kunna avvärja A:s krav i den utsträckning det behövdes för att B sammantaget inte skulle behöva svara i vidare utsträckning än som följde av åtagandet mot A. I detta exempelfall skulle således beloppsbegränsningen i det andra ledet bli bestämmande för A:s rätt mot C.¹⁵⁴ Sammanfattningsvis kan A:s rätt att rikta utomobligatoriska skadeståndsanspråk mot C alltså inskränkas med stöd av konkludent grundade avtal. Detta baseras i så fall på A:s och B:s föreställningar om en sådan inskränkning, där både första och andra avtalsledet kan få betydelse. Inskränkningen kan då ske i enlighet med begränsningsvillkor i antingen det första eller andra avtalsledet. En förutsättning är dock att B har utgått från att en sådan inskränkning skulle gälla och haft ett särskilt intresse av det, samt att A har insett detta och kunnat uppfatta det intresset.

¹⁵³ Läkemedelsfallet, p. 10.

¹⁵⁴ Läkemedelsfallet, p. 27 i Lindskogs tillägg.

Lindskog menade att det ovanstående kunde få betydelse exempelvis när en viss prestation i det första avtalsledet reglerades genom ett standardavtal som innehöll en beloppsmässig ansvarsbegränsning, och prestationen med A:s tillåtelse vidarebefordrades till det andra avtalsledet med tillämpning av samma standardavtal. Om det följde av ansvarsbegränsningen i det första ledet att A inte hade rätt till samma ersättning av B som A skulle ha utomobligatoriskt mot C, skulle inte heller B ha rätt till en sådan ersättning av C som A skulle ha utomobligatoriskt mot C, om samma ansvarsbegränsning gällde även i det andra ledet. Om A hade varit införstådd med att samma standardavtal med samma ansvarsbegränsning skulle gälla i båda leden, menade Lindskog att det därför skulle ligga nära till hands att A:s utomobligatoriska rätt mot C då skulle begränsas i enlighet med ansvarsbegränsningen.¹⁵⁵ I ett sådant fall skulle det således kunna tänkas att förekomsten av kopplade avtal kunde få betydelse för A:s rätt att rikta utomobligatoriska skadeståndsanspråk mot C. Lindskogs resonemang är emellertid hypotetiskt i detta avseende, och det återstår fortfarande att se hur sådana situationer bedöms av HD i praktiken. Uttalandet bör därför läsas med viss försiktighet, i vart fall beträffande rättsverkan av kopplade standardavtal som är förenade med A:s samtycke. I och med att varje avtalspart generellt har rätt att anlita någon i sitt ställe för att uppfylla ett avtal utan att behöva underrätta sin motpart om detta eller inhämta samtycke, så länge inget annat har avtalats i detta hänseende,¹⁵⁶ bör Lindskogs hypotes oavsett få begränsad betydelse i praktiken.

Johansson presenterar *fingerade tredjemansavtal* som en alternativ lösning, något som han dock menar ska föranleda en annan rättsverkan. Johansson menar att ett fingerat tredjemansavtal ska öppna upp för A att rikta inomobligatoriska skadeståndsanspråk mot C, med beaktande av de begränsningsvillkor som existerar,¹⁵⁷ och därmed stänga dörren för motsvarande utomobligatoriska skadeståndsanspråk. I det fall att något fingerat tredjemansavtal inte kan bedömas vara för handen, menar han att den utomobligatoriska dörren motsatsvis ska vara öppen.¹⁵⁸

Vad som huvudsakligen skiljer Johanssons lösning om fingerade tredjemansavtal från ovanstående tredjemanslösningar kan således sammanfattas som det följande.

- 1) Ovanstående talar om tredjemansavtal mellan A och B som gynnar C, genom att A:s rätt att vända sig till C på utomobligatorisk grund begränsas eller blir avskuren i enlighet med ett begränsningsvillkor i det första eller andra avtalsledet.
- 2) Johansson talar om tredjemansavtal mellan B och C som gynnar A, genom att A:s rätt att vända sig till C på utomobligatorisk grund blir avskuren och A istället begränsas till att vända sig till C på inomobligatorisk grund i enlighet med de begränsningsvillkor som följer av andra avtalsledet.

Hur Johansson menar att tredjemansavtalen ska fingeras mer exakt är dock något oklart. Han menar att Ballofixfallet skulle tolkas som att entreprenadavtalet mellan B och C var ett fingerat

¹⁵⁵ Läkemedelsfallet, p. 28–30 i Lindskogs tillägg.

¹⁵⁶ Ramberg & Ramberg, s. 287.

¹⁵⁷ Vilket eller vilka avtalsleds begränsningsvillkor som ska beaktas framgår inte uttryckligen, men vad som avses är troligen de begränsningsvillkor som är hänförliga till det avtalsled som innehåller det gynnande tredjemansavtalet.

¹⁵⁸ Johansson, s. 294 ff.

tredjemansavtal till förmån för A, eftersom B vid en generalentreprenad hade kunnat utföra allt arbete själv och att syftet med att ingå avtal med C då enbart hade kunnat vara att ge A en fördel, som han dock menar i och för sig tillkom denne redan genom avtalet med B. Han menar att även Hamnkransfallet skulle tolkas som att installationsavtalet mellan B och C var ett fingerat tredjemansavtal till förmån för A, eftersom B var djupt involverad i installationsarbetet av säkerhetsanordningen. Däremot menar han att det i Bostadsrättsfallet inte kunde tolkas som att avtalet mellan B och C om själva utförandet av stambytet var ett fingerat tredjemansavtal till förmån för A, eftersom det inte gav några specifika fördelar för A, i förhållande till avtalet mellan A och B om att stambyte skulle utföras. De enda röda trådar jag kan se är i vilken mån B har varit inblandad i fullgörelsen av avtalsåtagandet, eller möjligtvis vilken närhet de olika uppdragen har haft till varandra, trots att jag har svårt att se varför någotdera skulle utgöra eller inte utgöra någon särskild principiell fördel för A. Jag kan således inte låta bli att uppfatta det som att bedömningen med detta tillvägagångssätt skulle kunna riskera att bli något godtycklig.

Johansson menar att lösningen med fingerade tredjemansavtal borde tillämpas som den samlade utgångspunkten för bedömningen av möjligheten att rikta skadeståndsanspråk mot avtalsparts avtalspart, och att lösningen också skulle medverka till att begränsa denna möjlighet avseende utomobligatoriska anspråk, något han antyder kunde vara behövligt. Han menar bland annat att senare rättspraxis har gjort frågan om möjligheten att rikta utomobligatoriska skadeståndsanspråk mot avtalsparts avtalspart alltför invecklad. Det kan dock ifrågasättas om det inte skulle kunna ses som en mer invecklad lösning att, för besvarandet av varje fråga om utomobligatoriskt anspråk som riktas mot avtalsparts avtalspart, behöva tolka in om det skulle kunna anses föreligga någon omständighet i ett avtalsled som skulle kunna tolkas som en fördel för en tredje man i samma avtalskedja.

Vad som föranleder Johanssons lösning om fingerade tredjemansavtal är utgången i NJA 2000 s. 48 [Rättsskyddsfallet], där ett ombud med förbigående av försäkringstagaren till en rättsskyddsförsäkring tilläts rikta ersättningsanspråk avseende rättegångskostnader direkt mot försäkringsgivaren, mot bakgrund av att rättsskyddsförsäkringen ansågs vara ett avtal till förmån även för ombudet.¹⁵⁹ Att avtalet om rättsskyddsförsäkring ansågs vara ett avtal till förmån för tredje man baserade HD dock på att det ansågs vara fast praxis att försäkringsersättningen skulle utbetalas direkt till ombudet när denne inte erhållit ersättning av försäkringstagaren. Det måste således anses ligga välgrundade överväganden bakom bedömningen av ifrågavarande avtal som ett gynnande tredjemansavtal. Att mot bakgrund av detta dra paralleller till ovan exemplifierad rättspraxis bör däremot ses som mer långsökt. Något annat som bör poängteras är att A:s fordran mot C i Rättsskyddsfallet avsåg fullgörelse av en avtalsförpliktelse att utge penningprestation. Det var således fråga om ett fullgörelseansvar och inte något skadeståndsansvar; det förelåg ingen sakskada och utomobligatoriskt skadeståndsansvar var därför överhuvudtaget inte på bordet. Det finns därför ingenting i målet som talar för att ett gynnande tredjemansavtal som ger A rätt att ta i anspråk B:s rätt till inomobligatoriskt skadestånd av C, skulle medföra att dörren därmed skulle stängas för A att rikta ett utomobligatoriskt skadeståndsanspråk mot C. Tvärtom borde tillåtligheten i en sådan

¹⁵⁹ Johansson, s. 285 f. och 295.

ordning kunna ifrågasättas, med hänsyn till att tredjemansavtal saknar rättsverkan i de fall de inte är av gynnande karaktär. Det borde kunna betraktas som betungande för A, om villkor i avtalsförhållandet mellan B och C skulle medföra att A framtogs sin annars förevarande rätt att rikta utomobligatoriska skadeståndsanspråk mot C. Att se detta tillvägagångssätt som en lösning på frågan om den generella möjligheten att rikta skadeståndsanspråk mot avtalsparts avtalspart bör därför vara avlägset.

Något annat som kan uppmärksammas är att vad som bedöms vara gynnande i tredjemansavtalet överensstämmer med rättsföljden av tredjemansavtalet i ovanstående tredjemanslösningar och i det av Johansson refererade målet Rättsskyddsfallet, men däremot inte i Johanssons egen lösning. I ovanstående tredjemanslösningar är det gynnande för C att A:s rätt att vända sig mot C begränsas, och rättsföljden blir att A:s rätt att vända sig mot C begränsas. I Rättsskyddsfallet är det gynnande för A att A får återropa B:s rätt mot C, och rättsföljden blir att A får återropa B:s rätt mot C. När den fingerade tredjemanslösningen tillämpas på Ballofixfallet utpekas det som gynnande för A att B anlitar C för att utföra entreprenaden, men rättsföljden blir att A:s rätt att vända sig mot C begränsas. När den fingerade tredjemanslösningen tillämpas på Hamnkransfallet utpekas det som gynnande för A att B var djupt involverad i installationen som skulle utföras av C, men rättsföljden blir att A:s rätt att vända sig mot C begränsas. Även mot bakgrund av detta skulle det således kunna ifrågasättas hur pass stark grund det finns för att kvalificera en sådan typ av helhetslösning som ett gynnande tredjemansavtal.

Avslutningsvis kan det påpekas att det framgår av en samstämmig rättspraxis att möjligheten att rikta skadeståndsanspråk mot avtalsparts avtalspart i regel är utesluten på inomobligatorisk grund, med hänvisning till principen om avtalets subjektiva begränsning.¹⁶⁰ Att mot bakgrund av detta sätta i system att pröva varenda fall av utomobligatoriskt skadeståndsanspråk mot avtalsparts avtalspart enligt ifrågavarande lösning, och därigenom hänvisa till den inomobligatoriska vägen i vad som kan uppfattas som en stor mängd fall på mindre klara grunder, bör rimma illa med principen. Johansson uppmärksammar också själv att det kan finnas en viss konflikt mellan lösningen i fråga och principen om avtalets subjektiva begränsning, även om han ifrågasätter ifall principen inte skulle kunna ge vika för vad han bedömer som en bättre ordning.¹⁶¹ Mot bakgrund av att rättsläget i fråga om möjligheten att rikta skadeståndsanspråk mot avtalsparts avtalspart dock är tydligt, avseende såväl att den inomobligatoriska vägen i regel är stängd som att den utomobligatoriska vägen i regel är öppen, bör Johanssons lösning oavsett av även denna anledning vara mindre lämplig som en helhetslösning på frågan.

¹⁶⁰ Besiktningsfallet. Bankfallet. Ballofixfallet.

¹⁶¹ Johansson, s. 294 f. Observera dock att Johansson lösning presenterades före Läkemedelsfallet, varför det inte går att utesluta att han ser lösningen som mindre aktuell idag – dock efter t.ex. Besiktningsfallet, Bankfallet, Ballofixfallet och Bostadsrättsfallet, vilket å andra sidan skulle kunna tala emot ett sådant skifte.

6 Slutsats

Uppsatsen har syftat till att utreda under vilka omständigheter en skadelidande med framgång kan rikta ett utomobligatoriskt skadeståndsanspråk mot sin avtalsparts avtalspart, som har vållat en sakskada i samband med avtalsuppfyllandet.

Huvudregeln är att det är tillåtet att rikta utomobligatoriska skadeståndsanspråk mot en avtalsparts avtalspart som har vållat sakskada, i enlighet med 2 kap. 1 § SkL. Denna rätt kan, i enlighet med 1 kap. 1 § SkL, inskränkas på tre grunder: om något annat följer av annan lag, av avtal eller av regler om skadestånd som gäller i avtalsförhållanden. Baserat på dessa grunder har det utvecklats vissa särskilda undantag från ovanstående huvudregel. Sådana särskilda undantag från huvudregeln föreligger om förhållandet mellan A och B bygger på entreprenadavtal eller på kommissionsavtal. Vidare kan det finnas möjlighet att läsa in inskränkningar i möjligheten att erhålla skadestånd från avtalsparts avtalspart på utomobligatorisk grund i det enskilda fallet genom avtalstolkning.

Det entreprenadrättsliga undantaget medför att det inte är tillåtet att rikta utomobligatoriska skadeståndsanspråk mot avtalsparts avtalspart. Vad som förefaller vara avgörande för att det entreprenadrättsliga undantaget ska aktualiseras är att det första avtalsledet bygger på ett entreprenadrättsligt standardavtal. I vart fall torde samtliga entreprenadrättsliga standardavtal som tillhör den så kallade AB-familjen och som innehåller en ansvarsbegränsning av lika innebörd som den i 5 kap. 14 § AB 92 – såsom 5 kap. 11 § ABT 06 – aktualisera undantaget. Undantaget är utformat så att anspråk inte är tillåtna, även om ansvarsbegränsningen beaktas. Det entreprenadrättsliga undantaget kommer dock även med undantag från undantaget. Enligt det första undantaget är det däremot möjligt att rikta utomobligatoriska skadeståndsanspråk mot avtalsparts avtalspart om ansvarsbegränsningen inte är tillämplig i det aktuella fallet. Enligt det andra undantaget är ett utomobligatoriskt skadeståndsanspråk mot avtalsparts avtalspart möjligt om C har åsidosatt en särskild säkerhetsförpliktelse med A som skyddsobjekt. Med hänsyn till att det andra undantaget förefaller bygga på en feltolkning av tidigare rättspraxis är dess rättsvärde dock oklart.

Det kommissionsrättsliga undantaget medför att det fortfarande är tillåtet att rikta utomobligatoriska skadeståndsanspråk mot avtalsparts avtalspart, med vissa begränsningar. Vad som förefaller vara avgörande för att det kommissionsrättsliga undantaget ska aktualiseras är att det första avtalsledet bygger på ett avtal som i vart fall kan kvalificera sig som kommission i vid bemärkelse i obligationsrättsligt hänseende. Detta aktualiserar kommissionsrättsliga principer som medför att A inte ska kunna komma i en bättre rättslig position mot C, än vad B är i gentemot C. Innebörden av detta blir att regler i fråga om skadeståndet som gäller till förmån för C i förhållande till B måste beaktas även av A, om A riktar anspråk mot C. Undantaget är alltså utformat så att utomobligatoriska skadeståndsanspråk fortfarande är tillåtna, men att hänsyn måste tas till begränsningsvillkor och andra regler i fråga om skadeståndet som rättsligt gynnar C.

Det saknas stöd för att kopplade avtal generellt skulle hindra utomobligatoriska skadeståndsanspråk mot avtalsparts avtalspart. Inte heller har förekomsten av

begränsningsvillkor i något avtalsled generellt en inskränkande verkan på en sådan talan, även om en sådan verkan i enskilda fall kan följa av avtalstolkning.

För att A:s rätt att rikta utomobligatoriska skadeståndsanspråk mot C ska kunna inskränkas, bör det dock behöva kunna tolkas in från det första avtalsledet att en sådan inskränkning har varit åsyftad. Detta följer av principen om avtalets subjektiva begränsning och reglerna om tredjemansavtal, eftersom B och C inte med bindande verkan kan avtala om något som är betungande för A i egenskap av tredje man. För att en inskränkning i A:s rätt mot C ska kunna ske, behöver det således motiveras av avtalsförhållandet mellan A och B, som då kan betraktas som ett gynnande tredjemansavtal till förmån för C. Bortsett från att det behöver kunna motiveras av det första avtalsledet för att en sådan inskränkning överhuvudtaget ska kunna ske, kan själva inskränkningen däremot sedan ske i enlighet med begränsningsvillkor i både det första och det andra avtalsledet.

Sådana inskränkningar kan följa av uttryckliga avtal. Förutsättningen är att det måste anses ha varit både A:s och B:s avsikt att A:s rätt att rikta anspråk mot C ska vara inskränkt på ett visst sätt i enlighet med ett begränsningsvillkor. Huruvida detta har avtalats, och C har fått en egen rätt att åberopa begränsningen, är en tolkningsfråga. Sådana inskränkningar har intolkats i entreprenadrättsliga standardavtal, och det finns möjligen stöd för att sådana tolkningar har skett även vid andra typer av avtal.

Sådana inskränkningar kan också vara konkludent grundade. Förutsättningen är att B har utgått från att A:s rätt mot C skulle vara avskuren eller begränsad, efter vad som gällde i det första eller andra avtalsledet, och att A måste ha insett detta. Det innebär att B i regel behöver ha haft ett särskilt, och för A synbart intresse, av att A:s rätt mot C skulle vara inskränkt på ett sådant sätt. I en sådan situation kan möjligen förekomsten av kopplade avtal få betydelse. Det förutsätter dock att A har godkänt att B vidareför sin prestationsskyldighet till C med tillämpning av samma avtal som gäller i det första ledet. Det bör däremot mer sällan ske i praktiken, och det återstår dessutom att se hur sådana fall faktiskt bedöms i praktiken.

Sammanfattningsvis kan sägas att huvudregeln är enkel – A har rätt att rikta utomobligatoriska skadeståndsanspråk mot C avseende sakskada som har vållats i samband med avtalsuppfyllandet – men att undantagen från huvudregeln är desto mer komplicerade och bitvis svårtolkade. Exempelvis kvarstår flera frågor beträffande den entreprenadrättsliga undantagsregeln, och även tolkningen av begränsningsvillkor i enskilda fall kan bli en uppgift som inte nödvändigtvis behöver vara helt enkel.

Källförteckning

Litteratur

Andersson, Håkan, *Ansvarsproblem i skadeståndsrätten – Skadeståndsrättsliga utvecklingslinjer Bok I*, Iustus Förlag, Uppsala, 2013 [cit. Andersson, 2013 I].

Andersson, Håkan, *Gränsproblem i skadeståndsrätten – Skadeståndsrättsliga utvecklingslinjer Bok II*, Iustus Förlag, Uppsala, 2013 [cit. Andersson, 2013 II].

Bengtsson, Bertil, *Om allmänna skadeståndsrättsliga principer*, Juridisk Tidskrift, 2017/2018, s. 265–275 [cit. Bengtsson, 2017].

Bengtsson, Bertil, *Skadestånd utom kontraktsförhållanden 2001–2003*, Svensk Juristtidning, 2004, s. 829–844 [cit. Bengtsson, 2004].

Bengtsson, Bertil, *Svensk rättspraxis: Skadestånd utom kontraktsförhållanden 2007–2009*, Svensk Juristtidning, 2010, s. 753–770 [cit. Bengtsson, 2010].

Bengtsson, Bertil, *Svensk rättspraxis: Skadestånd utom kontraktsförhållanden 2013–2015*, Svensk Juristtidning, 2016, s. 433–453 [cit. Bengtsson, 2016].

Bengtsson, Bertil & Strömbäck, Erland, *Skadeståndslagen – En kommentar*, 7 u., Norstedts Juridik, Stockholm, 2021 [cit. Bengtsson & Strömbäck].

Bengtsson, Bertil & Ullman, Harald, *Produktansvaret – En översikt*, 5 u., Iustus Förlag, Uppsala, 2022 [cit. Bengtsson & Ullman].

Bengtsson, Bertil, Ullman, Harald & Unger, Sven, *Allehanda om skadestånd i avtalsförhållanden*, 3 u., Jure Förlag, Stockholm, 2019 [cit. Bengtsson, Ullman & Unger].

Bull, Hans Jacob, *Tredjemansdekningar i försikringsförhold*, Oslo, 1988 [cit. Bull].

Deli, Robert, *Kommersiella entreprenadavtal i praktiken*, Svensk Byggtjänst, Stockholm, 2017 [cit. Deli].

Dotevall, Rolf, *Avtal*, Studentlitteratur, Lund, 2017 [cit. Dotevall].

Forssén, Björn, *Produktansvar – En introduktion*, Jure Förlag, Stockholm, 2011 [cit. Forssén].

Heidbrink, Jakob, *Kontraktsbrottspåföljder*, Studentlitteratur, Lund, 2022 [cit. Heidbrink].

Hellner, Jan, *Metodproblem i rättsvetenskapen*, Jure Förlag, Stockholm, 2001 [cit. Hellner].

Hellner, Jan, Hager, Richard & Persson, H. Annina, *Speciell avtalsrätt II Kontraktsrätt – 2 häftet. Allmänna ämnen*, 5 u., Norstedts Juridik, Stockholm, 2011 [cit. Hellner, Hager & Persson, 2011].

Hellner, Jan, Hager, Richard & Persson, H. Annina, *Speciell avtalsrätt II Kontraktsrätt – 2 häftet. Allmänna ämnen*, 7 u., Norstedts Juridik, Stockholm, 2020 [cit. Hellner, Hager & Persson, 2020].

Hellner, Jan & Radetzki, Marcus, *Skadeståndsrätt*, 11 u., Norstedts Juridik, Stockholm, 2021 [cit. Hellner & Radetzki, 2021].

Hellner, Jan & Radetzki, Marcus, *Skadeståndsrätten – En introduktion*, 4 u., Norstedts Juridik, Stockholm, 2014 [cit. Hellner & Radetzki, 2014].

Håstad, Torgny, Björkdahl, Erika P, Brattström, Margareta & Zackariasson, Laila, *Civilrättens grunder*, 2 u., Iustus Förlag, Uppsala, 2020 [cit. Håstad, Björkdahl, Brattström & Zackariasson].

Johansson, Svante O., *Direktkrav i senare tids rättstillämpning*, Lambertz, Göran, Lindskog, Stefan & Möller, Mikael (red.), Festskrift till Torgny Håstad, Iustus Förlag, Uppsala, 2010, s. 283–297 [cit. Johansson].

Karlgren, Hjalmar, *Produktansvaret*, P.A. Norstedt & Söners Förlag, Stockholm, 1971 [cit. Karlgren].

Kleineman, Jan, *Rättsdogmatisk metod*, Nääv, Maria & Zamboni, Mauro (red.), Juridisk metodlära, 2 u., Studentlitteratur, Lund, 2018, s. 21–46 [cit. Kleineman, 2018].

Kleineman, Jan, *Utomkontraktuellt ansvar med ytterligare kontraktsrättsliga begränsningar*, Chen, Kelly & Schultz, Mårten (red.), Stockholm Centre for Commercial Law Årsbok VIII, Jure Förlag, Stockholm, 2017, s. 227–240 [cit. Kleineman, 2017].

Lehrberg, Bert, *Praktisk juridisk metod*, 6 u., I.B.A. Institutet för Bank- och Affärsjuridik, Uppsala, 2010 [cit. Lehrberg].

Lindskog, Stefan, *Betalning – Om kongruent infriande av penningsskulder och andra betalningsrättsliga frågor*, 2 u., Norstedts Juridik, Stockholm, 2018 [cit. Lindskog, 2018].

Lindskog, Stefan, *Något om rättslig flerspårighet*, Gernardt, Johan, Kleineman, Jan & Lindskog, Stefan (red.), Festskrift till Gertrud Lennander, Jure Förlag, Stockholm, 2010, s. 191–212 [cit. Lindskog, 2010].

Liman, Lars-Otto, Sahlin, Claes, Peterson, Martin & Kåvius, Niklas, *Entreprenad- och konsulträtt*, 9 u., Svensk Byggtjänst, Stockholm, 2016 [cit. Liman, Sahlin, Peterson & Kåvius].

Marszalek, Johannes, *Reklamationsplikt vid fel i utförd överlåtelsebesiktning*, Juridisk Tidskrift, 2013/2014, s. 875–899 [cit. Marszalek].

Mossberg, Oskar, *Avtalets räckvidd I – Om avtals tredjemansverkningar, särskilt vid tredjemansavtal och direktkrav*, Iustus Förlag, Uppsala, 2020 [cit. Mossberg].

Munukka, Jori, *Kontraktuell lojalitetsplikt*, Jure Förlag, Stockholm, 2001 [cit. Munukka, 2001].

Munukka, Jori, *Utomobligatoriska anspråk mot avtalsparts kontraktsmedhjälpare och mot avtalspart*, Juridisk tidskrift, 2015/2016, s. 410–428 [cit. Munukka, 2015].

Nydrén, Birger, *Underentreprenör har liknande ansvar mot byggherren, som generalentreprenörens anställda*, Juridisk tidskrift, 2007/2008, s. 700–710 [cit. Nydrén].

Olsen, Lena, *Rättsvetenskapliga perspektiv*, Svensk Juristtidning, 2004, s. 105–145 [cit. Olsen].

Peczenik, Aleksander, *Juridikens teori och metod*, Norstedts Juridik, Stockholm, 1995 [cit. Peczenik].

Radetzki, Marcus, *Skadeståndsrätt och skadeståndsbedömning*, Norstedts Juridik, Stockholm, 2022 [cit. Radetzki].

Ramberg, Jan & Ramberg, Christina, *Allmän avtalsrätt*, 11 u., Norstedts Juridik, Stockholm, 2019 [cit. Ramberg & Ramberg].

Sandgren, Claes, *Framtidens doktorsavhandlingar i rättsvetenskap*, Tidsskrift for Rettsvitenskap, vol. 120/03, 2007, s. 388–407 [cit. Sandgren, 2007].

Sandgren, Claes, *Rättsvetenskap för uppsatsförfattare – Ämne, material, metod och argumentation*, 4 u., Norstedts Juridik, Stockholm, 2018 [cit. Sandgren, 2018].

Sandström, Torsten, *Mönster i förmögenhetsrätten*, Norstedts Juridik, Stockholm, 2018 [cit. Sandström].

Van der Sluijs, Jessika, *Direktkravs rätt vid ansvarsförsäkring*, Jure Förlag, Stockholm, 2006 [cit. Van der Sluijs].

Zackariasson, Laila, *Direktkrav – Om rätt att rikta anspråk mot gäldenärens gäldenär*, Iustus Förlag, Uppsala, 1999 [cit. Zackariasson].

Offentligt tryck

Prop. 1972:5 Kungl. Maj:ts proposition med förslag till skadeståndslag m.m.;

Prop. 1988/89:76 Regeringens proposition om ny köplag.

Prop. 1990/91:197 Regeringens proposition om produktskadslag.

Prop. 2008/09:88 Ny kommissionslag.

SOU 1984:25 Ny konsumentköplag.

Rättsfall

NJA 1918 s. 156

NJA 1949 s. 289 [cit. Postfallet]

NJA 1951 s. 656

NJA 1985 s. 641

NJA 1986 s. 712 [cit. Hamnkransfallet]

NJA 1992 s. 130

NJA 1996 s. 118 [cit. Skärbrännarfallet]

NJA 1997 s. 44 [cit. Besiktningsfallet]

NJA 2000 s. 48 [cit. Rättsskyddsfallet]

NJA 2001 s. 309

NJA 2001 s. 711 [cit. Bankfallet]

NJA 2007 s. 758 [cit. Ballofixfallet]

NJA 2007 s. 879

NJA 2009 s. 16 [cit. Bostadsrättsfallet]

NJA 2014 s. 760 [cit. Läkemedelsfallet]

NJA 2019 s. 866

Göta hovrätts dom den 20 december 2001 i mål nr T 229-01 [cit. Bravidadomen]

Skiljedom given i Göteborg den 29 juli 2012, ingiven till Högsta domstolen som aktbilaga 7 i mål nr T 176-12 [cit. Skiljedomen]

Annat

BKK:s yttrande 2007-04-20 till Högsta domstolen angående mål nr Ö 918-06.